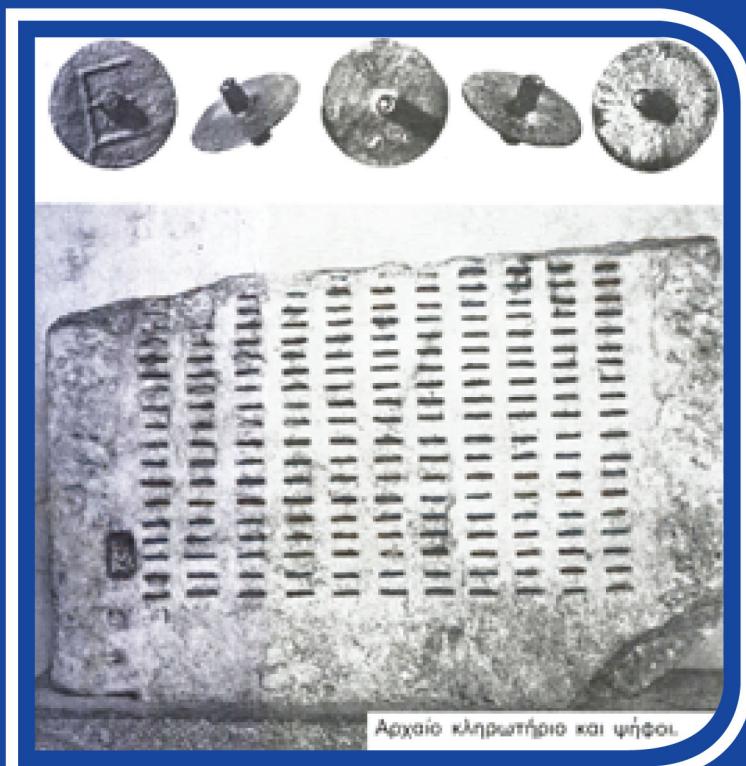

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

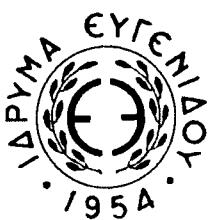
Χρήστου Πετρόπουλου
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

1954

ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ
ΧΡΥΣΟΥΝ ΜΕΤΑΛΛΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

**ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΝ. ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ**

**ΑΘΗΝΑ
1998**

Α' ΕΚΔΟΣΗ 1978

Β' ΕΚΔΟΣΗ 1985

Γ' ΕΚΔΟΣΗ 1998

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Ο Ευγένιος Ευγενίδης, ο ιδρυτής και χορηγός του «Ιδρύματος Ευγενίδου», πολύ νωρίς προέβλεψε και σχημάτισε την πεποίθηση ότι η άρτια κατάρτιση των τεχνικών μας, σε συνδυασμό με την εθνική αγωγή, θα ήταν αναγκαίος και αποφασιστικός παράγων για την πρόοδο του Έθνους μας.

Την πεποίθησή του αυτή ο Ευγενίδης εκδήλωσε με τη γενναιόφρονα πράξη ευεργεσίας, να κληροδοτήσει σεβαστό ποσό για τη σύσταση Ιδρύματος, που θα είχε ως σκοπό να συμβάλλει στην τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας.

Έτσι το Φεβρουάριο του 1956 συστήθηκε το «Ίδρυμα Ευγενίδου», του οποίου τη διοίκηση ανέλαβε η αδελφή του Μαρ. Σίμου, σύμφωνα με την έπιθυμία του διαθέτη. Το έργο του Ιδρύματος συνεχίζει από το 1981 ο κ. Νικόλαος Βερνίκος - Ευγενίδης.

Από το 1956 έως σήμερα η συμβολή του Ιδρύματος στην τεχνική εκπαίδευση πραγματοποιείται με διάφορες δραστηριότητες. Όμως απ' αυτές η σημαντικότερη, που κρίθηκε από την αρχή ως πρώτης ανάγκης, είναι η έκδοση βιβλίων για τους μαθητές των Τεχνικών και Επαγγελματικών Σχολών και Λυκείων.

Μέχρι σήμερα, με τη συνεργασία με τα Υπουργεία Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Εμπορικής Ναυτιλίας, εκδόθηκαν εκατοντάδες τόμοι βιβλίων, που έχουν διατεθεί σε πολλά εκατομμύρια αντίτυπα. Τα βιβλία αυτά κάλυπταν ή καλύπτουν ανάγκες των Κατωτέρων και Μέσων Τεχνικών Σχολών του Υπ. Παιδείας, των Σχολών του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ), των Τεχνικών και Επαγγελματικών Λυκείων, των Τεχνικών Σχολών και των Δημοσίων Σχολών Εμπορικού Ναυτικού.

Μοναδική φροντίδα του Ιδρύματος σ' αυτή την εκδοτική του προσπάθεια ήταν και είναι η συγγραφή και έκδοση βιβλίων ποιότητας, από άποψη όχι μόνον επιστημονική, παιδαγωγική και γλωσσική, αλλά και ως προς την εμφάνιση, ώστε το βιβλίο να αγαπηθεί από τους μαθητές.

Για την επιστημονική και παιδαγωγική αρτιότητα των βιβλίων τα κείμενα υποβάλλονται σε πολλές επεξεργασίες και βελτιώνονται πριν από κάθε νέα έκδοση συμπληρωούμενα καταλλήλως.

Ιδιαίτερη σημασία απέδωσε το Ίδρυμα από την αρχή στη γλωσσική διατύπωση των βιβλίων, γιατί πιστεύει ότι και τα τεχνικά βιβλία, όταν είναι γραμμένα σε γλώσσα σωστή και ομοιόμορφη αλλά και κατάλληλη

για τη στάθμη των μαθητών, μπορούν να συμβάλλουν στη γλωσσική κατάρτιση των μαθητών.

Έτσι, με απόφαση που ίσχυσε ήδη από το 1956, όλα τα βιβλία της Βιβλιοθήκης του Τεχνίτη, δηλαδή τα βιβλία για τις τότε Κατώτερες Τεχνικές Σχολές, όπως αργότερα και για τις Σχολές του ΟΑΕΔ, ήταν γραμμένα σε γλώσσα δημοτική, με βάση τη γραμματική του Τριανταφυλλίδη, ενώ όλα τα άλλα βιβλία ήταν γραμμένα στην απλή καθαρεύουσα. Σήμερα ακολουθείται η γραμματική που διδάσκεται στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσεως. Η γλωσσική επεξεργασία των βιβλίων ανατίθεται σε φιλολόγους του Ιδρύματος και έτσι εξασφαλίζεται η ενιαία σύνταξη και ορολογία κάθε κατηγορίας βιβλίων.

Η ποιότητα του χαρτιού, το είδος των τυπογραφικών στοιχείων, τα σωστά σχήματα, η καλαίσθητη σελιδοποίηση, το εξώφυλλο και το μέγεθος του βιβλίου, περιλαμβάνονται και αυτά στις φροντίδες του Ιδρύματος και συμβάλλουν στη σωστή «λειτουργικότητα» των βιβλίων.

Το Ίδρυμα θεώρησε ότι είναι υποχρέωσή του, σύμφωνα με το πνεύμα του ιδρυτή του, να θέσει στη διάθεση τού Κράτους όλη αυτή την πείρα των 20 ετών, αναλαμβάνοντας το 1978 και την έκδοση των βιβλίων για τις νέες Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές και τα Τεχνικά και Επαγγελματικά Λύκεια, σύμφωνα πάντοτε με τα εγκεκριμένα Αναλυτικά Προγράμματα του Π.Ι. και του ΥΠΕΠΘ.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ

Μιχαήλ Αγγελόπουλος, καθηγητής ΕΜΠ, Πρόεδρος.

Αλέξανδρος Σταυρόπουλος, καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς, Αντιπρόεδρος.

Ιωάννης Τεγόπουλος, καθηγητής ΕΜΠ.

Σταμάτης Παλαιοκρασάς, Ηλεκτρολόγος Μηχανικός, Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

Χρήστος Σιγάλας, Δ/ντής Δευτ. Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ.

Σύμβουλος εκδόσεων του Ιδρύματος **Κων. Α. Μανάφης**, καθηγ. Φιλ. Σχολής Παν/μίου Αθηνών.

Γραμματέας της Επιτροπής, **Γεώργιος Ανδρεάκος**.

Διατελέσαντα μέλη ή σύμβουλοι της Επιτροπής

Γεώργιος Κακριδής (1955-1959) Καθηγητής ΕΜΠ, Άγγελος Καλογεράς (1957-1970) Καθηγητής ΕΜΠ, Δημήτριος Νιάνιας (1957-1965) Καθηγητής ΕΜΠ, Μιχαήλ Σπετσιέρης (1956-1959), Νικόλαος Βασώπης (1960-1967), Θεόδωρος Κουζέλης (1968-1976) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, Παναγώτης Χατζηιωάννου (1977-1982) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, Αλέξανδρος Ι. Παππάς (1955-1983) Καθηγητής ΕΜΠ, Χρισόστομος Καβουνίδης (1955-1984) Μηχ. Ηλ. ΕΜΠ, Γεώργιος Ρούσσος (1970-1987) Χημ..Μηχ. ΕΜΠ, Δρ. Θεοδόσιος Παπαθεοδοσίου (1982-1984) Δ/ντής Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ, Ιγνάπιος Χατζηευστρατίου (1985-1988) Μηχανολόγος, Δ/ντής Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ, Γεώργιος Σταματίου (1988-1990) Ηλεκτρολόγος ΕΜΠ, Δ/ντής Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ, Σωτ. Γκλαβάς (1989-1993) Φιλόλογος, Δ/ντής Σπουδών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ, Εμ. Τρανούδης (1993-1996) Δ/ντής Σπ. Δευτ. Εκπαίδευσεως ΥΠΕΠΘ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο βιβλίο αυτό, ίσως για πρώτη φορά καταβάλλεται προσπάθεια απλοποιήσεως του Δικαίου, με σκοπό να γίνει κατανοητό από μαθητές του Λυκείου. Το Δίκαιο και περισσότερο οι Γενικές Αρχές, είναι μάθημα θεωρητικό και συγχρόνως μάθημα σκέψεως και συλλογιστικής.

Η ανάλυση και η θεωρητική μελέτη του απαιτεί πολύ κόπο, όταν απευθύνεται σε μη ειδικούς. Κατά τη συγγραφή του βιβλίου έχει καταβληθεί μεγάλη προσπάθεια να εκτεθούν απλά και όσο γίνεται πιο αντιληπτά τα διάφορα θέματα των Γενικών Αρχών και μερικά στοιχεία Αστικού Δικαίου, με κύρια σκέψη να επιτευχθούν δύο στόχοι. Οι μαθητές να αντιληφθούν το μάθημα και κυρίως να αγαπήσουν τη μελέτη του δικαίου.

Πολλές φορές στο βιβλίο υπάρχουν κενά ή παραλείψεις, που γίνονται σκόπιμα. Αυτό συνήθως θα το συναντήσει κάποιος στα παραδείγματά. Ο λόγος είναι είτε η εύκολη κατανόηση του παραδείγματος είτε η αποφυγή πολλών επεξηγήσεων και παραπομπών σε άλλα μέρη ή έννοιες του δικαίου. Έτσι όταν π.χ. λέμε ότι ο Α' είναι κύριος ενός ακινήτου και το πουλάει στον Β', δεν γίνεται διάκριση της ενοχικής από την εμπράγματη δικαιοπραξία.

Επίσης γράφεται π.χ. ότι το επώνυμο αποκτάται αμέσως με τη γέννηση του παιδιού και είναι το επώνυμο που έχουν προσδιορίσει οι γονείς με κοινή αμετάκλητη δήλωση πριν από το γάμο και ότι το τέκνο που γεννηθήκε χωρίς γάμο παίρνει το επώνυμο της μητέρας του. Το σωστό είναι να προστεθεί τι γίνεται όταν επακολουθήσει εκούσια ή δικαστική αναγνώριση. Αυτό όμως δεν αναφέρθηκε γιατί είναι μια εξαίρεση του νόμου και θα έπρεπε να εξηγηθεί τι είναι εκούσια ή δικαστική αναγνώριση του τέκνου, κάτι που βρίσκεται έξω από τη διδακτέα ύλη. Πάντως επιδιώχθηκε ώστε τα κενά και οι παραλείψεις αυτές να μη αλλοιώνουν τη σωστή αντιμετώπιση των θεμάτων και φυσικά να μη δημιουργούν παρανοήσεις ή εσφαλμένες αντιλήψεις για κάθε θέμα.

Το μεγάλο βάρος της προσπάθειας, για την κατανόηση του μαθήματος από τους μαθητές, το επωμίζεται ο καθηγητής που πρέπει να αναλύσει και να εξηγήσει πλατύτερα τα θέματα που περιέχονται στο βιβλίο.

Πρέπει να σταθεί κοντά στις απορίες των παιδιών και να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τις έννοιες αυτές, που, όπως εύκολα φαίνεται θα τους είναι τουλάχιστον οι περισσότερες, καθημερινά χρήσιμες.

Πάντως ο συγγραφέας στηριζόμενος στο αναλυτικό πρόγραμμα του μαθήματος, προσπάθησε, παρά τις δυσκολίες, ώστε το βιβλίο, αν και μικρό σε έκταση, να έχει δική του, όσο γίνεται, αυτοτέλεια και πληρότητα και η ανάγνωσή του να μη δημιουργεί απορίες, που οι λύσεις τους θα βρίσκονται σε άλλα τμήματα του Δικαίου, μερικά από τα οποία θα διδαχθεί ο μαθητής αργότερα, ενώ άλλα δεν θα τα ακούσει καθόλου.

Οι παράγραφοι 11.5δ (αυτοσύμβαση) και 12.8 (αποσβεστική προθεσμία) κρίθηκε σκόπιμο να στοιχειοθετηθούν με στοιχεία μικρότερα, γιατί το περιεχόμενό τους δεν έχει άμεσο ενδιαφέρον για τους μαθητές, μια και είναι εξειδικευμένο. Αυτό σημαίνει ότι οι μαθητές δεν είναι υποχρεωμένοι να τα μάθουν και να εξετασθούν σ' αυτά.

Τον καθηγητή του Αστικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Μιχαήλ Σταθόπουλο ευχαριστώ θερμώς, για τις υποδείξεις του.

Επίσης ευχαριστώ και το Εκδοτικό Τμήμα του Ιδρύματος Ευγενίδου, για τις προσπάθειές του, ώστε το βιβλίο να κυκλοφορήσει κατά το δυνατόν άρτιο.

Ο συγγραφέας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

0.1 Γενικά.

Ο άνθρωπος από τη φύση του δεν ζει μόνος του. Ζει μαζί με άλλους ανθρώπους, όχι μόνο γιατί είναι δύσκολο να ζει μόνος του, αλλά κυρίως γιατί ο ίδιος το θέλει. Η κοινή διαβίωση δημιουργεί βιοτικές σχέσεις, που πρέπει να ρυθμισθούν, να οργανωθούν. Η οργανωμένη συμβίωση, δηλαδή η **κοινωνία** των ανθρώπων, έχει τους κανόνες, που την κατευθύνουν, την καθορίζουν και γενικά τη ρυθμίζουν. Οι κανόνες αυτοί είναι εντολές, που πρέπει να εφαρμοσθούν και που άλλοτε επιβάλλουν και άλλοτε απαγορεύουν στον άνθρωπο μια ορισμένη συμπεριφορά. Τους κανόνες αυτούς τους περιέχει το **δίκαιο**.

Δίκαιο λοιπόν είναι το σύνολο των κανόνων, με τους οποίους ρυθμίζεται η συμβίωση των ανθρώπων στην κοινωνία. Οι κανόνες αυτοί περιέχονται σε διατάξεις, που καλούνται **διατάξεις του δικαίου**.

Έννομη τάξη είναι το σύνολο των κανόνων του δικαίου, που ισχύουν σε μια χώρα, δηλαδή το δίκαιο μιας χώρας συνιστά την έννομη τάξη.

0.2 Διακρίσεις του δικαίου.

Το δίκαιο είναι ενιαίο, αποτελεί μιαν ενότητα. Για την καλύτερη όμως μελέτη του το διακρίνομε σε δύο μεγάλες κατηγορίες: **Στο ιδιωτικό δίκαιο**, δηλαδή στο δίκαιο που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων που ζουν στην κοινωνία (σχέσεις ιδιωτικού δικαίου) και **στο δημόσιο δίκαιο**, που ρυθμίζει τις σχέσεις των διαφόρων λειτουργιών του Κράτους καθώς και τις σχέσεις του Κράτους προς τους πολίτες του (σχέσεις δημοσίου δικαίου).

Έτσι το ιδιωτικό δίκαιο καθορίζει τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους και ρυθμίζει τις ιδιωτικές διαφορές, όπως π.χ. το γάμο, το διαζύγιο, την αγορά ενός ακινήτου, τη μίσθωση ενός διαμερίσματος, το

δάνειο, την κληρονομιά, τη σύσταση και λειτουργία μιας εταιρείας.

Το δημόσιο δίκαιο ρυθμίζει τις σχέσεις του δημοσίου δικαίου, όπως π.χ. την πρόσληψη των δημοσίων υπαλλήλων, την επιβολή των φόρων στους πολίτες, τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις απαλλοτριώσεως ακινήτων, το Σχέδιο Πόλεως, την επιβολή των ποινών σ' εκείνους που διαπράττουν εγκλήματα, την παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως.

0.3 Διακρίσεις ιδιωτικού δικαίου.

Το ιδιωτικό δίκαιο διακρίνεται κυρίως σε τρεις ομάδες: Στο αστικό δίκαιο, στο εμπορικό δίκαιο και στο εργατικό δίκαιο.

- **Το αστικό δίκαιο** ρυθμίζει γενικά για όλα τα πρόσωπα τις συνήθεις σχέσεις της ιδιωτικής ζωής και των συναλλαγών, π.χ. τις σχέσεις συμβάσεων (πώληση, δάνειο, μίσθωση), τις σχέσεις των συζύγων, τις σχέσεις γονέων και παιδιών, τις κληρονομιές.
- **Το εμπορικό δίκαιο** ρυθμίζει τις εμπορικές σχέσεις και πράξεις, όπως π.χ. τη χερσαία και θαλάσσια μεταφορά, τις τραπεζικές εργασίες, τη λειτουργία των εμπορικών εταιρειών, τις διάφορες ασφαλίσεις.
- **Το εργατικό δίκαιο** ρυθμίζει τις σχέσεις που προκύπτουν από τη σύμβαση εργασίας, δηλαδή τις σχέσεις μεταξύ εργοδότη και εργαζομένων. Όπως π.χ. την πρόσληψη και απόλυτη ιδιωτικών υπαλλήλων, τους μισθούς και επιδόματα, την αποζημίωση, τις συνθήκες εργασίας.

0.4 Αστικός κώδικας.

Ο νόμος που περιλαμβάνει σχεδόν όλες τις ρυθμίσεις του αστικού δικαίου, που τις συστηματοποιεί και τις κωδικοποιεί, είναι ο **Αστικός Κώδικας** που ισχύει στην Ελλάδα από τις 23 Φεβρουαρίου 1946. Αντίστοιχα έχομε και **Εμπορικό Κώδικα** και **Νομοθεσία του Εργατικού Δικαίου**.

Ο Αστικός Κώδικας, που για συντομία αναφέρεται με τα αρχικά των δύο λέξεων, δηλαδή Α.Κ., διαιρείται σε πέντε κεφάλαια και αποτελείται από 2035 άρθρα. Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει τις γενικές αρχές, το δεύτερο το **ενοχικό δίκαιο**, το τρίτο το **εμπράγματο δίκαιο**, το τέταρτο το **οικογενειακό δίκαιο** και το πέμπτο το **κληρονομικό δίκαιο**. Οι παραπομπές στα άρθρα του Αστικού Κώδικα γίνονται με τον αριθμό του άρθρου και τα αρχικά του Αστικού Κώδικα, π.χ. Α.Κ. 108, που σημαίνει το άρθρο 108 του Αστικού Κώδικα.

0.5 Οι γενικές αρχές.

Περιλαμβάνουν τις διατάξεις του δικαίου, που εφαρμόζονται σχεδόν σε όλες τις σχέσεις του ιδιωτικού δικαίου. Στις γενικές αρχές δηλαδή περιέχονται οι βασικές έννοιες και οι θεμελιώδεις διατάξεις του ιδιωτικού δικαίου. Αυτές οι θεμελιώδεις διατάξεις, **οι γενικές δηλαδή αρχές του δικαίου, αποτελούν και το αντικείμενο του βιβλίου αυτού.**

0.6 Το ενοχικό δίκαιο.

Το ενοχικό δίκαιο ρυθμίζει τις **ενοχές**, δηλαδή τις σχέσεις εκείνες που υποχρεώνουν κάποιον στο να κάνει, να παραλείψει ή να ανεχθεί κάτι, π.χ. να πουλήσει, να αγοράσει, να δανεισθεί, να νοικιάσει. [Για τη διαφορά μεταξύ της ενοχής του ενοχικού και ποινικού δικαίου θα γίνει λόγος παρακάτω στην παράγραφο 5.2(δ)].

0.7 Το εμπράγματο δίκαιο.

Περιλαμβάνει τους κανόνες που ρυθμίζουν τις σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα, π.χ. την κυριότητα των ακινήτων, την παροχή υποθήκης σε ένα ακίνητο, την παροχή ενεχύρου.

0.8 Το οικογενειακό δίκαιο.

Ρυθμίζει τις σχέσεις της συγγένειας και της οικογένειας, όπως π.χ. το γάμο και το διαζύγιο, τις σχέσεις των γονέων με τα παιδιά τους.

0.9 Το κληρονομικό δίκαιο.

Ρυθμίζει όλα τα θέματα που δημιουργούνται μετά το θάνατο ενός ανθρώπου και που έχουν σχέση κυρίως με την κληρονομιά.

0.10 Ερωτήσεις.

1. Τι καλείται δίκαιο;
2. Τι είναι η έννομη τάξη;
3. Διακρίσεις του δικαίου.
4. Διακρίσεις του ιδιωτικού δικαίου.
5. Τι είναι ο Αστικός Κώδικας;
6. Τι είναι οι γενικές αρχές του δικαίου;

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ
ΠΗΓΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1.1 Γενικά.

Όπως είπαμε, το δίκαιο είναι το σύνολο των κανόνων που ρυθμίζουν τη συμβίωση των ανθρώπων. Από που πηγάζει το δίκαιο, δηλαδή ποιες είναι οι πηγές του δικαίου το ορίζει ο Αστικός Κώδικας.

1.2 Ο νόμος.

Ο Αστικός Κώδικας προβλέπει ότι: *Οι κανόνες του δικαίου περιλαμβάνονται στους νόμους και στα έθιμα (A.K. 1).*

Νόμος είναι η πράξη που θεσπίζει η Πολιτεία με γραπτό κείμενο. Ο τρόπος που η Πολιτεία, δηλαδή το Κράτος, νομοθετεί, καθορίζεται από το **Σύνταγμα**. Το Σύνταγμα δηλαδή προβλέπει πώς ψηφίζεται ένας νόμος, που για να έχει ισχύ, πρέπει να εκδοθεί από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα του Κράτους, δηλαδή στην **Εφημερίδα της Κυβερνήσεως**, για να γίνει έτσι γνωστός και στους πολίτες. Από πότε όμως ισχύει ένας νόμος; Αυτό ορίζεται συνήθως στο κείμενο του ίδιου του νόμου. Διαφορετικά, ισχύει αφού περάσουν δέκα μέρες από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Ο νόμος βασικά ρυθμίζει σχέσεις του μέλλοντος και όχι σχέσεις του παρελθόντος (A.K. 2), δηλαδή δεν έχει αναδρομική ισχύ και τούτο για να μη θίγονται τα συμφέροντα του παρελθόντος, τα οποία έχει προγενέστερα αποκτήσει ο πολίτης, να μη θίγεται η ασφάλεια στις συναλλαγές, και να μπορούν οι πολίτες να βασίζονται στη σταθερότητα των νόμων. Σε εξαιρετικές όμως περιπτώσεις ο νομοθέτης δίνει και α-

ναδρομική ισχύ στους νόμους. Π.χ. κατά τη διάταξη αρθρ. 179 Α.Κ. είναι άκυρες οι δικαιοπραξίες, που είναι αντίθετες στα χρηστά ήθη [αισχροκερδείς δικαιοπραξίες παράγραφ. 9.3(στ.)]. Κατά τη διάταξη άρθρ. 16 Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα η πιο πάνω διάταξη εφαρμόζεται και στις δικαιοπραξίες που καταρτίσθηκαν πριν από την ίσχυ του Αστικού Κώδικα (23.2.1946).

1.3 Κατάργηση νόμων.

Ο νόμος ισχύει μέχρι που να καταργηθεί. Πολλές φορές ένας νόμος καταργείται, γιατί αυτό επιβάλλεται από νεώτερες ανάγκες της κοινωνίας ή από τη δημιουργία διαφορετικών συνθηκών από εκείνες, που ίσχυαν, όταν είχε θεσπισθεί ο νόμος που καταργείται. Η κατάργηση αυτή επομένως είναι αποτέλεσμα της εξελικτικότητας της ανθρώπινης κοινωνίας. Έτσι σήμερα με την αρχή της ισότητας των δύο φύλων δεν ισχύει πια ο θεσμός της προίκας. Για να καταργηθεί ένας νόμος χρειάζεται η θέσπιση άλλου μεταγενέστερου νόμου. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που ένας νόμος έχει ορισμένη διάρκεια (π.χ. φορολογία για τους σεισμόπληκτους, που ισχύει για ένα χρόνο). Στην περίπτωση αυτή παύει να ισχύει ο νόμος, μόλις περάσει η προθεσμία που ο ίδιος ο νόμος όρισε. Καμιά φορά ο νόμος καταργείται και με το έθιμο, που, όπως είπαμε, είναι και αυτό πηγή του δικαίου.

1.4 Το έθιμο.

Είδαμε ότι η πηγή του δικαίου είναι ο νόμος, που τον θεσπίζει γραπτά η Πολιτεία, δηλαδή τίθεται άνωθεν. Άλλα πηγή του δικαίου είναι και το έθιμο, δηλαδή οι κανόνες εκείνοι του δικαίου που τίθενται εκ των κάτω, από το λαό.

Έθιμο είναι το άγραφο δίκαιο που πηγάζει από το λαό και καθιερώνεται με την ομοιόμορφη επί πολύ καιρό άσκηση και με τη συνείδηση, ότι αυτό που εφαρμόζεται είναι δίκαιο, δηλαδή κανόνας υποχρεωτικός για τους ανθρώπους.

Αν το έθιμο εφαρμόζεται από όλους τους κατοίκους της χώρας, τότε το ονομάζομε **γενικό έθιμο**, αν εφαρμόζεται σε ορισμένες μόνο περιοχές, το ονομάζομε **τοπικό έθιμο**. Γενικό έθιμο π.χ. είναι αυτό σύμφωνα με το οποίο δεχόμασθε ότι πρώτος όροφος μιας πολυκατοικίας δεν είναι το ισόγειο, αλλά ο όροφος πάνω από αυτό, ενώ το τοπικό έθιμο είναι αυτό που ισχύει στα κυκλαδίτικα νησιά, να πουλιέται δηλαδή ένας όροφος μιας οικοδομής, χωρίς να πουλιέται και μέρος του οι-

κοπέδου. Παρατηρούμε δηλαδή ότι το τοπικό έθιμο καταργεί τον κανόνα του Αστικού Δικαίου, που ισχύει σε όλη την άλλη Ελλάδα και που προβλέπει ότι κάθε όροφος μιας οικοδομής συμμετέχει με ποσοστιαία αναλογία και στο οικόπεδο.

Το έθιμο είναι η πιο φυσική πηγή του δικαίου, αφού στηρίζεται στην κοινή αποδοχή, στη συναίνεση του λαού και πολλές φορές είναι ο πρόδρομος του νόμου. Σήμερα όμως στις προηγμένες κοινωνίες το έθιμο ως πηγή του δικαίου σπανίζει.

1.5 Κανόνες του διεθνούς δικαίου και διεθνείς συμβάσεις.

Εκτός από το νόμο και το έθιμο είναι δυνατό να αποτελέσουν πηγή δικαίου, κάτω όμως από ορισμένες προϋποθέσεις, οι **κανόνες του διεθνούς δικαίου** και οι **διεθνείς συμβάσεις**, που έχουν αποκτήσει μάλιστα σήμερα, με την ανάπτυξη των σχέσεων, μεταξύ των κρατών και με τη δημιουργία διεθνών οικονομικών ενώσεων, αυξημένη σπουδαιότητα. Απαραίτητος πάντως όρος για να γίνουν οι διεθνείς συμβάσεις τμήμα του εσωτερικού μας δικαίου είναι η επικύρωσή τους από τυπικό νόμο, όπως προβλέπει το Σύνταγμα. Τέτοιες συμβάσεις είναι π.χ. οι διεθνείς συμβάσεις εργασίας που καλύπτουν σημαντικότατο μέρος του διεθνούς εργατικού δικαίου.

Αντίθετα οι κανόνες διεθνούς δικαίου εφαρμόζονται αυτόματα ως εσωτερικό δίκαιο χωρίς κάποια ιδιαίτερη πολιτειακή πράξη. Αμέσως επίσης ισχύουν στην Ελλάδα, που είναι μέλος της Ε.Ε., οι **ιδρυτικές συνθήκες** και ορισμένες πράξεις οργάνων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

1.6 Νομολογία.

Το σύνολο των συγκεκριμένων λύσεων, που δίνουν τα δικαστήρια σε νομικά προβλήματα, που αντιμετωπίζουν κατά την απονομή της δικαιοσύνης, αποτελεί τη **νομολογία των δικαστηρίων**. Η νομολογία δεν είναι πηγή δικαίου, συμβάλλει όμως σημαντικά στην προαγωγή του, είτε ερμηνεύοντας τις διατάξεις των νόμων και δίνοντας ορισμένο περιεχόμενο σε αόριστες νομικές έννοιες, είτε συμπληρώνοντας τα κενά του νόμου που προήλθαν από αβλεψίες του νομοθέτη από κοινωνικές μεταβολές άγνωστες σε αυτόν.

1.7 Κανόνες δημοσίας τάξεως.

Τέλος τις περισσότερες φορές τα πρόσωπα μπορούν να ρυθμίσουν

τις μεταξύ τους σχέσεις με τον τρόπο που αυτά επιθυμούν. Μπορούν δηλαδή με τη βούλησή τους να μην εφαρμόσουν το δίκαιο, που σχετίζεται με τη σχέση, που θέλουν να ρυθμίσουν, έχουν τη δυνατότητα δηλαδή ελεύθερα και χωρίς καμιά συνέπεια να τροποποιήσουν, είτε προφορικά είτε γραπτά, όπως αυτά θέλουν, το δίκαιο αυτό. Υπάρχουν όμως κανόνες του δικαίου, που είναι ανεπίδεκτοι τροποποιήσεως από την ιδιωτική βούληση, που πρέπει υποχρεωτικά να εφαρμοσθούν: είναι οι κανόνες του **αναγκαστικού δικαίου** ή, όπως συνήθως λέγονται, οι **κανόνες δημοσίας τάξεως** (Α.Κ. 3). Οι κανόνες αυτοί, που εφαρμόζονται υποχρεωτικά, ξεχωρίζουν από τους άλλους γιατί αναφέρονται σε γενικότερο σκοπό ή συμφέρον που υπαγόρευσε τη θέσπισή τους. Τέτοιους κανόνες στο δίκαιο συναντάμε πολλούς. Για να έχομε π.χ. έγκυρο γάμο, πρέπει να ακολουθήσουμε τη διαδικασία του νόμου. Το ίδιο ισχύει και για το διαζύγιο. Άλλος τρόπος για να τελεσθεί γάμος και για να εκδοθεί διαζύγιο δεν είναι δυνατόν να βρεθεί. Αυτό συμβαίνει, γιατί η Πολιτεία θεσπίζοντας τις σχετικές διατάξεις του γάμου και του διαζυγίου ως ανεπίδεκτες τροποποιήσεως, ως κανόνες δημοσίας δηλαδή τάξεως, αποσκοπεί στο γενικότερο συμφέρον, που είναι η προστασία της οικογένειας. Στην περίπτωση όμως ενός δανείου (ο τρόπος που συνάπτεται, ο τρόπος που επιστρέφεται), οι διατάξεις του δικαίου είναι δυνατόν να τροποποιηθούν από την ιδιωτική βούληση. Το ανώτατο όριο του τόκου, το ρυθμίζει ο νόμος με κανόνα δικαίου δημοσίας τάξεως και γι' αυτό δεν μπορούν τα πρόσωπα να καθορίσουν τόκο μεγαλύτερο από τον τόκο που ο νόμος ορίζει. Η διάταξη του νόμου για το ανώτατο όριο του τόκου είναι κανόνας δημοσίας τάξεως και δεν τροποποιείται με την ιδιωτική βούληση, γιατί αφορά στο γενικότερο συμφέρον, στην καταστολή και αποτροπή της τοκογλυφίας.

1.8 Ερωτήσεις.

1. Ποιες είναι οι πηγές του δικαίου;
2. Τι καλείται νόμος;
3. Από πότε ισχύουν οι νόμοι;
4. Ο νόμος έχει αναδρομική ισχύ;
5. Πώς καταργείται ο νόμος;
6. Τι είναι έθιμο (γενικό - τοπικό); Να αναφέρετε παραδείγματα.
7. Με ποιο τρόπο είναι δυνατόν οι διεθνείς συμβάσεις να καταστούν εσωτερικό δίκαιο;
8. Τι καλείται νομολογία;
9. Τι είναι οι κανόνες δημοσίας τάξεως;
10. Η ιδιωτική βούληση καταργεί τους κανόνες της δημοσίας τάξεως;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΗΘΙΚΗ – ΧΡΗΣΤΑ ΗΘΗ – ΣΥΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΗΘΗ

2.1 Η ηθική.

Στο δίκαιο με τον όρο **ηθική** εννοούμε το σύνολο των παραγγελμάτων, που απευθύνονται στη συνείδηση των ανθρώπων και που αποσκοπούν με αυτή να ρυθμίσουν την κοινή διαβίωση.

Το δίκαιο εμπνέεται από τα παραγγέλματα της ηθικής και πολλές φορές οδηγείται από αυτά, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι τα αποδέχεται στο σύνολό τους.

Γ' αυτό δεν μπορεί να περιλάβει στους κανόνες του όλα τα παραγγέλματα της ηθικής, δεδομένου ότι δεν απευθύνεται προς ηθικά τέλειους ανθρώπους. Αφού το δίκαιο σκοπεύει να ρυθμίσει την κοινωνική συμβίωση των ανθρώπων, φύσικό είναι να υιοθετεί κανόνες προσιτούς σε όλο τον κόσμο, γι' αυτό παίρνει ως μέτρο τον μέσης ηθικής άνθρωπο και πάνω σ' αυτό το μέτρο στηρίζει, θεμελιώνει τους κανόνες του.

2.2 Χρηστά ήθη (άρθρα 178 και 179 Α.Κ.).

Το δίκαιο, και ειδικότερα ο Αστικός Κώδικας, προκειμένου να ρυθμίσει ορισμένες σχέσεις αποδέχεται, όπως είπαμε, τις εντολές της ηθικής και μερικές φορές κατ' ευθείαν υπάγει τη ρύθμιση μιας σχέσεως στην ηθική.

Ο όρος που χρησιμοποιεί ο Α.Κ., όταν παραπέμπει στα παραγγέλματα της ηθικής, είναι τα **χρηστά ήθη**. Έτσι δέχεται ο Α.Κ. ότι δικαιοπραξίες (κυρίως συμβάσεις) που αντιβαίνουν στα χρηστά ήθη [παράγρ. 9.3(στ)] είναι άκυρες και δεν παράγουν κανένα αποτέλεσμα.

Κριτήριο των χρηστών ηθών είναι οι κάθε φορά ισχύουσες ηθικές αντιλήψεις του μέσης ηθικής ανθρώπου.

Συμφωνία π.χ. μεταξύ δύο συζύγων, ότι για να χωρίσουν πρέπει ο

ένας να δώσει χρήματα στον άλλον, είναι άκυρη, και τούτο γιατί είναι ανήθικη, προσκρούει στις περί ηθικής ιδέες του μέστης ηθικής ανθρώπου. Όπως είναι άκυρη συμφωνία μεταξύ δύο προσώπων ότι ο ένας από αυτούς, για να εκπληρωθούν οι όροι της συμβάσεως, υποχρεούται να αλλάξει θρήσκευμα, γιατί η συμφωνία αυτή προσκρούει στην αρχή της θρησκευτικής ελευθερίας. Άκυρη είναι επίσης η συμφωνία καταβολής αμοιβής για την τέλεση αξιόποινης πράξεως.

2.3 Συναλλακτικά ήθη (άρθρα 197, 200 και 288 Α.Κ.).

Διάφορη σε σχέση με την έννοια των χρηστών ηθών είναι η έννοια των **συναλλακτικών ηθών ή συναλλακτικών συνηθειών**.

Συναλλακτικά ήθη ονομάζομε τους συνηθισμένους τρόπους, με τους οποίους ενεργούμε τις συναλλαγές. Είναι συνήθειες, που επικρατούν στις συναλλαγές, ταιριάζουν σε ορισμένες κατηγορίες συναλλαγών, σε ορισμένα επαγγέλματα ή σε ορισμένες τοπικές περιοχές.

Τα συναλλακτικά ήθη διαφέρουν από την ηθική, που, όπως είπαμε, είναι έμμεση πηγή του δικαίου. Και τούτο γιατί δεν δημιουργούν, δεν παράγουν δίκαιο, αλλά ισχύουν μόνον σε εκείνες τις περιπτώσεις, στις οποίες ειδικά ο νόμος παραπέμπει σε συναλλακτικά ήθη, που υιοθετεί και αποδέχεται.

Έτσι, όταν ο Α' πουλήσει δέκα θήκες με αυγά και ο αγοραστής αμφισβητεί κατόπιν πόσα αυγά έχει κάθε θήκη, θα ερευνήσουμε τις συνήθειες που επικρατούν στις συναλλαγές πωλήσεως αυγών, για να βρούμε πόσα αυγά είναι υποχρεωμένος ο Α' να παραδώσει στον Β'. Όταν ο Α' νοικιάσει το μαγαζί του Β' ακόμα και αν δεν αναφέρεται τίποτα στο μισθωτήριο, θεωρείται ότι νοικιάζει και το υπόγειο του μαγαζίου, αν φυσικά υπάρχει. Επίσης όταν ο Α' νοικιάσει ένα σπίτι για κατοικία του, εννοείται, ότι θα κατοικεί με την οικογένειά του.

2.4 Ερωτήσεις.

1. Τι καλείται ηθική;
2. Ποια η επίδραση της ηθικής στο δίκαιο;
3. Τι καλούνται χρηστά ήθη; Παραδείγματα.
4. Είναι έγκυρες οι δικαιοπραξίες που αντιβαίνουν στα χρηστά ήθη;
5. Τι είναι τα συναλλακτικά ήθη; Παραδείγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

3.1 Γενικά.

Στις γενικές αρχές του Αστικού Κώδικα περιλαμβάνονται ορισμένες θεμελιώδεις ή βασικές αρχές, επιταγές δηλαδή, που εφαρμόζονται σε ολόκληρο το ιδιωτικό δίκαιο και που έχουν φυσικά γενικότερη σημασία.

Βασική αρχή π.χ. είναι η αρχή των χρηστών ηθών, που αναφέραμε (παράγρ. 2.2), η αρχή της καλής πίστεως, της απαγορεύσεως της καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος κ.ά. Άλλη βασική αρχή που δεν αναλύεται στις γενικές αρχές του δικαίου, αλλά περιλαμβάνεται στην ύλη του ενοχικού δικαίου του Αστικού Κώδικα είναι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων (παράγρ. 10.1). Σύμφωνα με αυτήν κάθε πρόσωπο είναι κατ' αρχήν ελεύθερο με τη βούλησή του να καταρτίζει μια σύμβαση (Α.Κ. 361) και έτσι να διαμορφώνει ελεύθερα τη ζωή του στην κοινωνία.

3.2 Αρχή της καλής πίστεως (άρθρα 197, 200 και 288 Α.Κ.).

Θεμελιώδης αρχή του δικαίου είναι η **αρχή της καλής πίστεως**. Καλή πίστη είναι η ευθύτητα, η εντιμότητα στη συμπεριφορά, που επιβάλλει το δίκαιο στα πρόσωπα, ώστε να ενεργούν στις συναλλαγές κατά την κρίση χρηστού και σώφρονα ανθρώπου.

Οι άνθρωποι, επιδιώκοντας την ικανοποίηση των κάθε λογής συμφερόντων και δικαιωμάτων τους, πρέπει να ενεργούν καλόπιστα, έντιμα και με ευθύτητα.

Η αρχή της καλής πίστεως διέπει όλο το δίκαιο και επιβάλλει τη σωστή συμπεριφορά, ώστε να αμβλύνονται οι σκληρότητες και να αποτρέπεται η κακόπιστη συμπεριφορά των ανθρώπων.

Η αρχή της καλής πίστεως συμβάλλει επίσης στην επιείκεια κατά την απονομή του δικαίου, την επιείκεια που είναι σπουδαιότερη και

προτιμότερη από την αυστηρότητα.

Την αρχή αυτή διακήρυξε πρώτος ο Αριστοτέλης στο έργο του "Η-θικά Νικομάχεια" με την περίφημη ρήση του:

"Αυστηρότης και επιείκεια και αμφοίν σπουδαίοιν ὄντοιν κρείττον το επιεικές" (αυστηρότητα και επιείκια και τα δύο είναι σπουδαία, αλλά καλύτερη είναι η επιείκια).

Η καλή πίστη πλησιάζει το δίκαιο με την ηθική, το εξευγενίζει και ανταποκρίνεται προς την περί δικαίου συνείδηση των ανθρώπων.

Έτσι η βασική αρχή του δικαίου είναι ότι οι συμβάσεις ερμηνεύονται κατά τις αρχές της καλής πίστεως. Επίσης το δίκαιο απαγορεύει την άσκηση του δικαιώματος, που έχει ένα πρόσωπο, κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να ξεπερνά τα όρια, που επιβάλλονται από την καλή πίστη, από τα χρηστά ή θη δικαιώματος. Δηλαδή απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος (άρθρο 25 του Συντάγματος και 281 Α.Κ.)

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Ο Α' είναι κύριος ενός οικοπέδου. Ο Β', που έχει αγοράσει δίπλα στο οικόπεδο του Α' μιαν έκταση, της οποίας δεν γνωρίζει ακριβώς τα όρια, νομίζει ότι και το οικόπεδο του Α' είναι δικό του. Ο Α' βλέπει τον Β' επί πολλά χρόνια να καλλιεργεί και το δικό του οικόπεδο, να το περιφράζει, να ανοίγει πηγάδι, και δεν του λέει τίποτα. Όταν αργότερα ο Α' ζητήσει να ασκήσει τα δικαιώματα της κυριότητάς του στο οικόπεδο, μπορεί ο γείτονάς του να του αντιτάξει ότι η άσκηση αυτή του δικαιώματός του είναι αντίθετη προς την καλή πίστη και έτσι να επιτύχει, ώστε το οικόπεδο, που επί τόσα χρόνια νόμιζε για δικό του και το καλλιεργούσε με το μόχθο του, να μην το χάσει και να μην υποχρεωθεί να το αποδώσει στον αρχικό του κύριο.

Παράδειγμα 2ο.

Μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου συμφωνήθηκε ότι μέρος του μισθού παρέχεται σε είδος, π.χ. σε τροφή. Στην περίπτωση αυτή η εκτέλεση της συμφωνίας από τον εργοδότη πρέπει να γίνει σύμφωνα με τις αρχές της καλής πίστεως. Έτσι ο εργοδότης δεν μπορεί να παρέχει στον εργαζόμενο καθημερινά φθηνή τροφή, αλλά οφείλει, σύμφωνα με την καλή πίστη, να του παρέχει την τροφή, που συνήθως προ-

σφέρεται σε κάθε εργαζόμενο.

Παράδειγμα 3ο.

Ο Α' συμφώνησε με τον Β' να του πουλήσει ποσότητα πατάτας. Ως ημερομηνία παραδόσεως ορίσθηκε η 20/2/1998. Ο Α' όμως παρέδωσε τις πατάτες την 23/2/98. Η καλή πίστη επιβάλλει στον Β' να επιδείξει ανεκτικότητα ως προς την ακριβή ημερομηνία της παραδόσεως της πατάτας και να ανεχθεί τη μικρή αυτή καθυστέρηση. Η εφαρμογή της καλής πίστεως φυσικά δεν ισχύει, αν η σύμβαση, πρέπει να εκτελεσθεί υποχρεωτικά μέσα στα προβλεπόμενα χρονικά όρια, γιατί αυτό επιβάλλουν ειδικές συνθήκες ή ειδικά συμφέροντα. Π.χ. ο Β' ήθελε την ακριβόχρονη εκτέλεση της συμβάσεως, γιατί επρόκειτο να αποστείλει στο εξωτερικό την πατάτα με πλοίο που αναχωρούσε στις 22/2/1998.

3.3 Ερωτήσεις.

1. Τι καλείται καλή πίστη; Παραδείγματα.
2. Τι καλείται καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

4.1 Γενικά.

Ερμηνεία καλείται η προσπάθεια που καταβάλλεται για την ανεύρεση της αληθινής έννοιας, του αληθινού νοήματος ενός νόμου.

Οι κανόνες του δικαίου υπάρχει πιθανότητα να μην είναι πάντοτε σαφείς. Πολλές φορές δημιουργούνται αμφιβολίες ως προς το ποια είναι η αληθινή τους έννοια, ποιο ακριβώς είναι το πεδίο εφαρμογής τους και ποια η έκταση εφαρμογής τους. Εξ άλλου οι κανόνες του δικαίου δεν είναι δυνατόν τις περισσότερες φορές να προβλέψουν και να περιλάβουν κάτω από τον προστατευτικό τους μανδύα όλες εκείνες τις περιπτώσεις, που εμφανίζονται στον καθημερινό πολύπλοκο βίο. Έτσι για να διαπιστώσουμε αν ένας κανόνας δικαίου ρυθμίζει μια συγκεκριμένη σχέση, αν δεν είναι σαφής και ανεπίδεκτος αμφιβολίας, πρέπει να τον ερμηνεύσουμε, για να βρούμε την αληθινή του έννοια.

Για την ερμηνεία των νόμων υπάρχουν πολλές μέθοδοι, από τις οποίες παρακάτω αναφέρονται οι σπουδαιότερες.

4.2 Μέθοδοι ερμηνείας του δικαίου.

a) Η αυθεντική ερμηνεία.

Δηλαδή η ερμηνεία που γίνεται από τον ίδιο το νομοθέτη με την έκδοση μεταγενέστερου ερμηνευτικού νόμου. Με τον τρόπον αυτόν ο νομοθέτης εξηγεί ποιο ακριβώς ήταν το περιεχόμενο του ασαφούς νόμου, που προηγούμενα είχε θέσει σε εφαρμογή και δημιούργησε αμφισβητήσεις και παρερμηνείες.

β) Η γραμματική ερμηνεία.

Είναι η ερμηνεία που τη θεμελιώνομε στο γράμμα, στη διατύπωση

του νόμου. Ερευνούμε δηλαδή την ακριβή έννοια των λέξεων με τους κανόνες της γραμματικής και του συντακτικού για να βγάλομε νόημα. Το είδος αυτό της ερμηνείας μπορεί να οδηγήσει, όπως είναι φυσικό, πολύ εύκολα σε λάθη.

γ) Η λογική (ή επιστημονική) ερμηνεία.

Είναι εκείνη, που γίνεται με τους κανόνες και τα επιχειρήματα της λογικής.

Π.χ. ο νόμος ορίζει το Α, άρα λογικά ορίζει και το 2Α και το Α/2, αλλά δεν ορίζει για το αντίθετο του Α.

Πολλές φορές ο νομοθέτης άθελά του διατυπώνει έναν νόμο, του οποίου το πεδίο εφαρμογής είναι στενότερο ή ευρύτερο από αυτό που ήθελε. Γι' αυτό η λογική ερμηνεία:

- Άλλοτε διαστέλλει (**ερμηνεία διασταλτική**) την έννοια του νόμου σε θέματα που δεν περιλαμβάνονται στο γράμμα του νόμου, αλλά όμως ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο και στο πνεύμα αυτού.
- Π.χ. όταν ο νόμος λέει ο επίτροπος του ανηλίκου ή ο συμβολαιογράφος, εννοεί βεβαίως και τη γυναίκα, που είναι επίτροπος του ανηλίκου, και τη γυναίκα, που είναι συμβολαιογράφος.
- Άλλοτε συστέλλει (**συσταλτική ερμηνεία**) την έννοια του νόμου, στις περιπτώσεις που ο νόμος έχει εκφρασθεί ευρύτερα από ό,τι πράγματι ήθελε να περιλάβει ως περιεχόμενό του. Π.χ. ο Αστικός Κώδικας στο άρθρο 1115 ομιλεί Περί εμπραγμάτου δικαιώματος, που σημαίνει το δικαίωμα που παρέχει σε ένα πρόσωπο άμεση και απόλυτη εξουσία τόσο σε κινητά όσο και σε ακίνητα πράγματα [παράγρ. 5.2(δ)]. Στην πραγματικότητα όμως η σχετική διάταξη περιορίζει το δικαίωμα μόνο στα ακίνητα και όχι στα κινητά. Αυτό συνάγεται, επειδή η διάταξη αυτή προβλέπει μεταγραφή (στο Υποθηκοφυλακείο) της σχετικής συμφωνίας και μεταγραφή επιβάλλεται από το νόμο μόνον, όταν πρόκειται για τα ακίνητα.

δ) Η τελολογική ερμηνεία.

Από τις πιο σημαντικές σήμερα μεθόδους, που εφαρμόζονται στην ερμηνεία των νόμων, είναι η **τελολογική**. Με αυτήν καταβάλλεται προστάθεια να διαπιστωθεί ο σκοπός (= τέλος) που επιδιώκεται από τη θέσπιση ενός **κανόνα δικαίου**, να σταθμισθούν και να αξιολογηθούν τα αντιμαχόμενα συμφέροντα, ώστε με αυτόν τον τρόπο να διευκολυνθεί η δίκαιη ρύθμισή τους.

Η ερμηνευτική αυτή μέθοδος, αποφεύγοντας τους ψυχρούς και πολλές φορές στείρους κανόνες της λογικής, πλεονεκτεί σε σύγκριση με τις άλλες, γιατί όχι μόνο υπηρετεί πληρέστερα και προπαντός ουσιοδέστερα την έρευνα για την ανεύρεση του αληθινού νοήματος ενός νόμου, αλλά συγχρόνως οδηγεί και στη δίκαιη εφαρμογή του.

4.3 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι η ερμηνεία του δικαίου;
2. Είδη ερμηνείας. Παραδείγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

5.1 Δικαιώμα.

Η εξουσία, που παρέχει η έννομη τάξη στο πρόσωπο για την πραγμάτωση ή την προστασία του βιοτικού του συμφέροντος, καλείται **δικαιώμα**. Π.χ. ο Α' έχει ένα οικόπεδο στην κυριότητά του. Αυτό σημαίνει ότι έχει δικαιώμα, δηλαδή την εξουσία, να κτίσει επάνω σε αυτό ή να το πουλήσει, υλοποιώντας έτσι το δικαιώμά του (πραγμάτωση του δικαιώματός του). Μπορεί επίσης να απαγορεύσει στον οποιονδήποτε να κάνει οποιαδήποτε χρήση του οικοπέδου του (προστασία του δικαιώματός του).

5.2 Διακρίσεις του δικαιώματος.

Όπως το δίκαιο διακρίνεται σε δημόσιο και ιδιωτικό (παράγρ. 0.2), έτσι και τα δικαιώματα διακρίνονται σε **ιδιωτικά** και **δημόσια δικαιώματα**. Τα πρώτα αναγνωρίζονται στα πρόσωπα από το ιδιωτικό δίκαιο, ενώ τα δεύτερα, τα δημόσια δικαιώματα, αναγνωρίζονται στα πρόσωπα από το δημόσιο δίκαιο.

Στα παρακάτω θα ασχοληθούμε με τα ιδιωτικά δικαιώματα, τα οποία με τη σειρά τους διακρίνονται σε άλλες κατηγορίες. Κυριότερες από τις κατηγορίες αυτές για το σκοπό του βιβλίου είναι:

- **Απόλυτα δικαιώματα – Σχετικά δικαιώματα.**
- **Διαπλαστικά δικαιώματα.**
- **Εμπράγματα δικαιώματα – Ενοχικά δικαιώματα – Οικογενειακά δικαιώματα – Κληρονομικά δικαιώματα – Το δικαίωμα της προσωπικότητας.**
- **Κύρια δικαιώματα – Παρεπόμενα δικαιώματα.**
- **Διαιρετά δικαιώματα – Αδιαιρετά δικαιώματα.**

α) Απόλυτα δικαιώματα.

Είναι τα δικαιώματα του ιδιωτικού δικαίου, που αναγνωρίζουν στα πρόσωπα απόλυτη εξουσία βουλήσεως, η οποία κατευθύνεται κατά οποιουδήποτε προσώπου. Απόλυτα δικαιώματα είναι όλα τα εμπράγματα δικαιώματα [βλ. παρακάτω (δ)]. Απόλυτο δικαιόματα είναι π.χ. το δικαίωμα κυριότητας. Όποιος δηλαδή είναι κύριος ενός ακινήτου, θεωρείται από το δίκαιο κύριος, σε σχέση με οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο. Δηλαδή μόνον ο κύριος του ακινήτου μπορεί π.χ. να το εκμεταλλευθεί και δικαιούται να απαγορεύσει σε οποιονδήποτε τρίτο να του προσβάλλει το δικαιόματα αυτό.

β) Σχετικά δικαιώματα.

Είναι τα δικαιώματα του ιδιωτικού δικαίου, που αναγνωρίζουν στο πρόσωπο εξουσία βουλήσεως, η οποία στρέφεται κατά συγκεκριμένου ή συγκεκριμένων μόνο προσώπων.

Το σχετικό δικαιόματα δημιουργεί έννομη σχέση μεταξύ προσώπων, από τα οποία το ένα είναι **ο δικαιούχος του δικαιώματος** και το άλλο **ο υπόχρεος**. Ο δικαιούχος του δικαιώματος καλείται **δανειστής** και ο υπόχρεος **οφειλέτης**.

Σχετικά δικαιώματα είναι κυρίως τα ενοχικά δικαιώματα, δηλαδή τα δικαιώματα του ενοχικού δικαίου, όπως θα αναπτυχθεί παρακάτω.

γ) Διαπλαστικά δικαιώματα.

Είναι τα δικαιώματα του ιδιωτικού δικαίου, που αναγνωρίζουν στο πρόσωπο την εξουσία να συστήσει, να αλλοιώσει ή να καταργήσει ορισμένη δική του έννομη σχέση ή έννομη σχέση τρίτου προσώπου.

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Διαπλαστικό δικαιόματα είναι το δικαιόματα της καταγγελίας της συμβάσεως εργασίας, που αποτελεί έννομη σχέση μεταξύ εργοδότη και εργαζομένου. Ο εργοδότης ή και ο εργαζόμενος έχουν το δικαιόματα να καταγγείλουν τη σύμβαση εργασίας με αποτέλεσμα να παύσει η υφι-

στάμενη κατάσταση, δηλαδή να **καταργηθεί** η έννομη σχέση της συμβάσεως εργασίας.

Διαπλαστικό δικαίωμα είναι το δικαίωμα για διαζύγιο. Εφ' όσον ένας από τους συζύγους έχει λόγο διαζυγίου, αν επιδιώξει και επιτύχει το διαζύγιο, τότε ασκεί διαπλαστικό δικαίωμα, που **καταργεί** το γάμο.

Παράδειγμα 2ο.

Ο Α' συμφωνεί με τον Β' ότι θα αγοράσει από αυτόν ή γάλα ή γιαούρτι. Αποφασίζοντας να αγοράσει μόνο γάλα, ασκεί το δικαίωμα επιλογής που συμφώνησε.

Το δικαίωμα αυτό της επιλογής είναι διαπλαστικό δικαίωμα, γιατί επιλέγοντας ο Α' το ένα από τα δύο δικαιώματα, που είχε, **αλλοιώνει** το αρχικό του δικαίωμα, το οποίο του παρείχε τη δυνατότητα να αγοράσει ή το ένα ή το άλλο.

Παράδειγμα 3ο.

Ο Α' συνάπτει μια σύμβαση επ' ονόματι του Β', χωρίς αυτός να τον έχει εξουσιοδοτήσει (να του δώσει σχετική πληρεξουσιότητα). Η σύμβαση αυτή δεν έχει επιπτώσεις για το Β'. Αν όμως ο Β' εγκρίνει εκ των υστέρων τη σύμβαση, είναι σαν να την είχε συνάψει ο ίδιος. Με την έγκριση αυτή ο Β' ασκεί διαπλαστικό δικαίωμα με το οποίο **συνιστά** μία έννομη σχέση.

δ) Εμπράγματα και ενοχικά δικαιώματα.

Άλλες διακρίσεις των δικαιωμάτων, που έχουν όμως σχέση με τα απόλυτα και τα σχετικά δικαιώματα είναι τα εμπράγματα και ενοχικά.

Εμπράγματο δικαιώμα.

Είναι εκείνο που παρέχει στο πρόσωπο άμεση και απόλυτη εξουσία σε ένα πράγμα. Η εξουσία του αυτή ισχύει απέναντι σε οποιοδήποτε πρόσωπο. Εμπράγματα δικαιώματα είναι το **δικαίωμα κυριότητας** (κεφ. 17), του **ενεχύρου** και της **υποθήκης** (κεφ. 18 και 19) καθώς και της **δουλείας**, δηλαδή του δικαιώματος, που μπορεί να αποκτηθεί πάνω σε ακίνητο υπέρ του εκάστοτε κυρίου άλλου ακινήτου, που να του παρέχει κάποια ωφέλεια (Α.Κ. 1118), όπως η δουλεία διόδου, αντλή-

σεως νερού κλπ. Εκτός από αυτά τα δικαιώματα δεν υπάρχουν άλλα εμπράγματα δικαιώματα.

Ενοχικό δικαίωμα.

Είναι το δικαίωμα που αναγνωρίζει στο πρόσωπο του δανειστή την εξουσία να ζητήσει από τον οφειλέτη του την παροχή, η οποία μπορεί να είναι ή πράξη ή παράλειψη ή ανοχή.

Ο νομικός δεσμός, που δημιουργείται μεταξύ του δανειστή και του οφειλέτη και σύμφωνα με τον οποίο ο μεν δανειστής (ή πιστωτής) δικαιούται την παροχή, ο δε οφειλέτης υποχρεώνεται στην παροχή, ονομάζεται στον Αστικό Κώδικα **ενοχή** (Α.Κ. 287). Η ενοχή αυτή δεν πρέπει να συγχέεται με τον όρο **ενοχή**, που ακούμε καθημερινά. Γιατί λέγοντας π.χ. ότι αποδείχθηκε η ενοχή του κατηγορουμένου ή ο τάδε ομολόγησε την ενοχή του, εννοούμε την ενοχή που αναφέρεται στο ποινικό δίκαιο και που σημαίνει τη σχέση κάποιου με το έγκλημα (φόνος, κλοπή, απάτη κλπ.).

Η διαφορά μεταξύ εμπράγματου δικαιώματος και ενοχικού δικαιώματος είναι φανερή. Το εμπράγματο δικαίωμα αντιτάσσεται κατά οποιουδήποτε προσώπου (όπως το απόλυτο δικαίωμα), ενώ το ενοχικό δικαίωμα υφίσταται μεταξύ δανειστή και οφειλέτη και αντιτάσσεται κατά ορισμένου προσώπου (όπως το σχετικό δικαίωμα). Τέλος το εμπράγματο δικαίωμα έχει ως αντικείμενο το πράγμα, που υπόκειται απ' ευθείας στην εξουσία του δικαιούχου, ενώ το ενοχικό δικαίωμα έχει ως αντικείμενο τη βιούληση του οφειλέτη, πάνω στην οποία ο δανειστής ασκεί την πίεση, που του παρέχει ο νόμος, για να επιτύχει το πράγμα, δηλαδή την παροχή.

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Ο Α' συμφωνεί με τον Β' να του προμηθεύει γάλα κάθε μέρα. Ο Α' είναι δανειστής και ο Β' είναι οφειλέτης. Η συμφωνία του Α' με τον Β' παρέχει το δικαίωμα στον Α' να ζητήσει από τον Β' την **πράξη** που συμφώνησαν.

Παράδειγμα 2ο.

Ο Α' συμφωνεί με τον Β' να πουλάει στην περιοχή του Μοσχάτου

γάλα και ο Β' να πουλάει στην περιοχή του Φαλήρου. Η συμφωνία αυτή παρέχει στον Α' το δικαίωμα να απαγορεύσει στον Β' να πουλάει γάλα στην περιοχή του Μοσχάτου, όπως παρέχει το δικαίωμα στον Β' να απαγορεύσει στον Α' να πουλάει γάλα στην περιοχή του Φαλήρου. Το δικαίωμα αυτό είναι ενοχικό και η παροχή το οφειλέτη είναι η **παράλειψη**.

Παράδειγμα 3ο.

Ο Α' συμφωνεί με τον Β' να του επιτρέπει να περνά από το κτήμα του τα ζώα του. Ο Α' έχει ενοχικό δικαίωμα κατά του Β', του οποίου η παροχή συνίσταται στο να ανέχεται τη διέλευση των ζώων του Α'.

ε) Οικογενειακά δικαιώματα.

Είναι εκείνα που ρυθμίζονται από τις οικογενειακές σχέσεις, όπως το δικαίωμα διατροφής.

στ) Κληρονομικά δικαιώματα.

Είναι εκείνα που ρυθμίζουν τις σχέσεις που δημιουργούνται από την περιουσία ενός προσώπου μετά το θάνατό του.

ζ) Το δικαίωμα της προσωπικότητας.

Το δίκαιο, αφού αναγνωρίζει στο άτομο δικαιώματα και υποχρεώσεις, φυσικό είναι να αναλαμβάνει και την προστασία της προσωπικότητας του ατόμου. Γι' αυτό αναγνωρίζει στο άτομο ξεχωριστό δικαίωμα για την προστασία της προσωπικότητας. Αναλυτικότερα για το δικαίωμα της προσωπικότητας θα μιλήσομε στο Κεφάλαιο 7.

η) Κύρια δικαιώματα – Παρεπόμενα δικαιώματα.

Άλλη διάκριση των δικαιωμάτων, όπως είπαμε, είναι σε κύρια και παρεπόμενα.

- **Κύρια δικαιώματα** είναι αυτά που η ύπαρξή τους δεν εξαρτάται από άλλο δικαίωμα (αυθύπαρκτα).
- **Παρεπόμενα δικαιώματα** είναι αυτά που εξαρτώνται από άλλα δικαιώματα, τα οποία υπάρχουν μόνο γιατί υπάρχουν αυτά.

Έτσι π.χ. η σύναψη ενός δανείου είναι κύριο δικαιώμα, ενώ η τυχόν εγγύηση για την πληρωμή του δανείου είναι παρεπόμενο δικαιώμα και υπάρχει μόνον επειδή υφίσταται το δάνειο, όπως επίσης παρεπόμενο είναι το δικαιώμα τόκων.

θ) Διαιρετά δικαιώματα – Αδιαιρετα δικαιώματα.

Τέλος μια άλλη διάκριση των δικαιωμάτων είναι σε διαιρετά και αδιαιρετα δικαιώματα.

- **Διαιρετά** είναι εκεινά τα δικαιώματα που μπορούν να διαιρεθούν, είτε φυσικά, είτε ιδανικά σε μερίδια.
- **Αδιαιρετα** είναι εκείνα, που δεν μπορούν να διαιρεθούν ούτε φυσικά ούτε ιδανικά.

Η κυριότητα π.χ. ενός οικοπέδου είναι **διαιρετό** δικαιώμα, αφού το οικόπεδο μπορεί να διαιρεθεί σε μικρότερα τεμάχια, που και αυτά συνιστούν κυριότητα. Αντίθετα η γονική μέριμνα (παράγρ. 22.4) στο ανήλικο παιδί δεν διαιρείται, δηλαδή δεν μοιράζεται σε περισσότερα πρόσωπα. Είναι αδιαιρετο δικαιώμα (παράγρ. 22.4).

5.3 Ερωτήσεις.

1. Τι καλείται δικαιώμα; Διακρίσεις των δικαιωμάτων.
2. Τι καλείται εμπράγματο και τι ενοχικό δικαιώμα; Ποια η διαφορά; Παραδείγματα.
3. Τι είναι η ενοχή;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ ΠΕΡΙ ΠΡΟΣΩΠΩΝ

6.1 Γενικά.

Όταν λέμε **πρόσωπο** εννοούμε το υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ή αλλιώς το φορέα των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων.

Η ικανότητα που έχει κάθε άνθρωπος να είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων καλείται **ικανότητα δικαίου**.

Τα πρόσωπα διακρίνονται σε **φυσικά πρόσωπα** και σε **νομικά πρόσωπα** (κεφ. 8).

6.2 Φυσικά πρόσωπα.

Φυσικό πρόσωπο (δηλ. υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων) είναι ο κάθε άνθρωπος (Α.Κ. 34).

Το φυσικό πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει από τον τοκετό και παύει με το θάνατο (Α.Κ. 35).

Όταν λέμε αρχίζει να υπάρχει από τον **τοκετό**, εννοούμε από τη στιγμή που το φυσικό πρόσωπο θα γεννηθεί ζωντανό και θα αποχωρίσθει από το μητρικό σώμα, άσχετα με το πόσο χρόνο θα ζήσει. Φυσικό πρόσωπο δεν χαρακτηρίζεται ένα νεογνό, όταν δεν έχει ανθρώπινη μορφή (τέρας ή έκτρωμα).

Αν γεννηθούν δίδυμα, τρίδυμα κλπ., για να διαπιστωθεί ποιο γεννήθηκε πρώτο, δεύτερο κλπ. θα λάβομε υπόψη τη χρονική σειρά του τοκετού κάθε παιδιού. Το ποιο παιδί γεννήθηκε πρώτο, δεύτερο κλπ. πολλές φορές έχει ιδιαίτερη σημασία.

Π.χ. ένας πατέρας μπορεί να αφήσει την κληρονομιά στο πρωτότοκο παιδί του ή ένας οργανισμός κοινωνικής ασφαλίσεως δίνει επίδομα στο πρωτότοκο ή δευτερότοκο παιδί του ασφαλισμένου κλπ.

Το τέλος του φυσικού προσώπου επέρχεται; όπως είπαμε με το **θά-**

νατο, που αποτελεί το οριστικό και μοναδικό τέρμα του ανθρώπου ως προσώπου. Ο επακριβής καθορισμός του χρονικού σημείου του θανάτου ανήκει στην ιατρική επιστήμη, που δέχεται σήμερα ως στιγμή του θανάτου τη στιγμή, που παύει να λειτουργεί ο εγκέφαλος.

Είπαμε παραπάνω ότι ο άνθρωπος είναι φυσικό πρόσωπο από τη στιγμή της γεννήσεώς του.

Ο νόμος όμως προστατεύει και το κυοφορούμενο, δηλαδή το παιδί, που έχει μεν συλληφθεί, αλλά δεν έχει ακόμα γεννηθεί (Α.Κ. 36).

Το **κυοφορούμενο** αποκτά δικαιώματα (θεωρείται φυσικό πρόσωπο) κατά τη διάρκεια της κυοφορίας, υπό την προϋπόθεση ότι, όταν γεννηθεί, θα γεννηθεί ζωντανό. Π.χ. ο σύζυγος μιας γυναίκας που μένει έγκυος, αφήνει την κληρονομιά του στο κυοφορούμενο και προτού γεννηθεί το παιδί πεθαίνει. Εάν το κυοφορούμενο γεννηθεί ζωντανό, κληρονομεί, αν όμως γεννηθεί πεθαμένο, φυσικά δεν κληρονομεί τίποτε.

6.3 Ιδιότητες του φυσικού προσώπου.

Το δίκαιο έχει διατάξεις που αφορούν στις ιδιότητες των προσώπων, δηλαδή ρυθμίζει τις ιδιότητες. Ιδιότητες ενός προσώπου στο δίκαιο είναι το φύλο, η συγγένεια, η ιθαγένεια, το όνομα, η κατοικία, η υγεία κλπ.

α) Το φύλο.

Οι άνδρες και οι γυναίκες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο και απολαμβάνουν την ίδια προστασία.

β) Η συγγένεια.

Είναι η έννομη σχέση που δημιουργείται είτε με τη γέννηση, είτε με νομική πράξη (πολιτικός γάμος), είτε με θρησκευτική τελετή (βάπτιση) ή ταυτόχρονα με νομική πράξη και θρησκευτική τελετή (γάμος).

Η συγγένεια που δημιουργείται με τη γέννηση λέγεται εξ αίματος συγγένεια· εκείνη που δημιουργείται με το γάμο λέγεται εξ αγχιστείας. Εξ αγχιστείας δηλαδή συγγένεια είναι η σχέση του ενός από τους συζύγους προς τους εξ αίματος συγγενείς του άλλου. Τέλος, εκείνη που δημιουργείται με τη βάπτιση (με θρησκευτική τελετή) λέγεται πνευματική συγγένεια.

Συγγένεια που δημιουργείται μόνο με νομική πράξη είναι και η υιοθεσία. Η συγγένεια συνδέεται με πολλές συνέπειες του νόμου. Δημι-

ουργεί κωλύματα γάμου (δεν μπορούν να συνάψουν γάμο τα αδέλφια), δημιουργεί δικαιώματα διατροφής (οι γονείς υποχρεώνονται από κοινού να διατρέφουν τα ανήλικα παιδιά τους), κληρονομικά δικαιώματα (σύμφωνα με το άρθρο 1825 Α.Κ., τα παιδιά, οι γονείς και ο σύζυγος του κληρονομούμενου τον κληρονομούν υποχρεωτικά κατά το μισό της εξ αδιαθέτου μερίδας σε περίπτωση παραλείψεώς τους ως κληρονόμων στη διαθήκη).

γ) Η ιθαγένεια (ή υπηκοότητα).

Είναι η ιδιότητα του προσώπου (πολίτης) που το συνδέει με ένα κράτος. Η ιθαγένεια δημιουργεί στον πολίτη δικαιώματα και υποχρεώσεις. Π.χ. δικαίωμα είναι η δωρεάν παιδεία και υποχρέωση η στρατιωτική θητεία.

δ) Το όνομα.

Είναι η λέξη που χρησιμοποιούμε για τον προσδιορισμό του προσώπου. Το κύριο όνομα δίνεται από τους γονείς, το δε επώνυμο προσδιορίζεται με κοινή υποχρεωτική δήλωση των γονέων πριν από τον γάμο τους και μπορεί να είναι είτε το επώνυμο του ενός είτε συνδυασμός των επωνύμων τους. Αν πάντως οι γονείς παραλείψουν να κάνουν αυτήν τη δήλωση, τότε τα παιδιά έχουν για επώνυμο το επώνυμο του πατέρα (Α.Κ. 1505).

ε) Η κατοικία.

Είναι ο τόπος, όπου το πρόσωπο εγκαθίσταται κύρια και μόνιμα (Α.Κ. 51–56). Από την κατοικία πρέπει να διακρίνομε τη διαμονή, που έχει το χαρακτήρα της προσωρινότητας.

Η κατοικία διακρίνεται σε εκούσια, εκείνη δηλαδή που αποκτά το πρόσωπο με τη θέλησή του, και σε αναγκαία ή εκ του νόμου κατοικία, εκείνη δηλαδή που την προσδιορίζει ο νόμος. Εκ του νόμου κατοικία π.χ. είναι η κατοικία των ανηλίκων παιδιών και είναι η κατοικία των γονέων τους· αν αυτοί διαμένουν χωριστά, τότε είναι η κατοικία του γονέα με τον οποίο συνήθως διαμένει ο ανήλικος (Α.Κ. 56).

6.4 Αφάνεια.

Είναι ο θεσμός του δικαίου με τον οποίο ένα πρόσωπο, που ο θά-

νατος του είναι μεν πολύ πιθανός, αλλά δεν μπορεί να αποδειχθεί, κηρύσσεται με δικαστική απόφαση σε κατάσταση θανάτου (Α.Κ. 40).

Εάν π.χ. ένα πρόσωπο εξαφανίσθηκε σε ναυάγιο ή σε πόλεμο, μπορεί να κηρυχθεί σε αφάνεια με δικαστική απόφαση, που δημιουργεί τεκμήριο ότι το πρόσωπο πέθανε. Δηλαδή με τη δικαστική απόφαση συμπεραίνεται ότι το πρόσωπο πέθανε. Το τεκμήριο της αφάνειας ανατρέπεται, δηλαδή δεν έχει πια ισχύ, όταν εμφανισθεί το πρόσωπο που χαρακτηρίσθηκε σε αφάνεια (άφαντος) (Α.Κ. 50).

6.5 Ερωτήσεις.

1. Τι καλείται πρόσωπο;
2. Ποιο θεωρείται φυσικό πρόσωπο;
3. Τι είναι η ικανότητα δικαίου;
4. Από πότε αρχίζει να υπάρχει το φυσικό πρόσωπο και πότε παύει;
5. Αν το νεογέννητο γεννήθηκε νεκρό, είναι πρόσωπο;
6. Το κυοφορούμενο έχει δικαιώματα;
7. Ποιες είναι οι ιδιότητες του προσώπου; Αναφέρατε τα είδη συγγένειας.
8. Πώς αποκτάται και ποιο μπορεί να είναι το επώνυμο των παιδιών;
9. Ποια η διαφορά κατοικίας και διαμονής;
10. Τι είναι αναγκαία κατοικία; Παραδείγματα.
11. Τι γνωρίζετε για την αφάνεια; Τι γίνεται όταν εμφανισθεί ο άφαντος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

7.1 Γενικά.

Στην παράγραφο 5.2(ζ) μιλήσαμε για το δικαίωμα της προσωπικότητας χωρίς να ορίσομε τι σημαίνει προσωπικότητα.

Προσωπικότητα είναι το σύνολο της πνευματικής και ηθικής υποστάσεως του προσώπου.

Το πρόσωπο έχει σωματική, ψυχική, πνευματική και κοινωνική ατομικότητα. Τα αγαθά που συνδέονται αναπόσπαστα με το πρόσωπο προστατεύονται από το νόμο και έτσι έχομε το δικαίωμα της πνευματικής και σωματικής ελευθερίας, το δικαίωμα της πνευματικής και σωματικής εργασίας, τα δικαιώματα στα προϊόντα της διάνοιας, το δικαίωμα της σωματικής ακεραιότητας, της ζωής, της υγείας, της τιμής, του ονόματος κλπ.

7.2 Προστασία της προσωπικότητας.

Το δίκαιο μια και αναγνωρίζει το άτομο ως υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων πρέπει, κατά τη λογική ακολουθία, να αναλάβει και την προστασία γενικά της προσωπικότητάς του.

Πράγματι ο Αστικός Κώδικας με ρητή διάταξη (Α.Κ. 57) ρυθμίζει την προστασία της προσωπικότητας σε περίπτωση παράνομης προσβολής της.

Η διάταξη αυτή παρέχει το δικαίωμα σε εκείνον που προσβάλλεται ως προς την προσωπικότητά του, να ζητήσει την προστασία του νόμου και να επιτύχει:

- Την άρση της προσβολής της προσωπικότητάς του, ή (και) την παράλειψη της προσβολής στο μέλλον.
- Αποζημίωση.
- Ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, που έχει υποστεί.

α) Άρση της προσβολής – Παράλειψη της προσβολής.

Για την προστασία της προσωπικότητας δεν αρκεί μόνον η προσβολή της, αλλά απαιτείται η προσβολή αυτή να είναι παράνομη.

Κατά κανόνα κάθε προσβολή στην προσωπικότητα είναι παράνομη, εκτός αν συντρέχουν λόγοι που αίρουν τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής. Αν π.χ. αυτός που προσβάλλει την προσωπικότητα του άλλου βρίσκεται σε άμυνα, τότε δεν υφίσταται παράνομη προσβολή.

Παρακάτω θα εκτεθούν μερικές περιπτώσεις παράνομης προσβολής της προσωπικότητας, σύμφωνα με αποφάσεις των δικαστηρίων:

- Η μαγνητοφώνηση ομιλίας, διαλέξεως, χωρίς τη συγκατάθεση του ομιλητή.
- Η δημοσίευση ανακριβών ειδήσεων, που μειώνουν την τιμή ενός προσώπου.
- Η δημιουργία εντυπώσεως στο κοινό ότι ένας ηθοποιός αντικαταστάθηκε στο θέατρο, γιατί δεν ήταν καλός στο ρόλο του.
- Η δημιουργία εντυπώσεως στους συνεργαζομένους ότι ο συνάδελφός τους είναι αργόμισθος.
- Δημοσίευση φωτογραφίας με μαγιώ παχύσαρκου ατόμου.
- Χρησιμοποίηση φωτογραφίας ηθοποιού για διαφημιστικούς σκοπούς, χωρίς τη συναίνεσή της.
- Απόλυτη υπαλλήλου λόγω διανοητικής ανικανότητας χωρίς προηγούμενη ιατρική εξέταση.

Η προσβολή της προσωπικότητας μπορεί να γίνει **μια φορά** και να παύσει ή μπορεί να είναι **διαρκής**. Στην πρώτη περίπτωση ο δικαστής θα αποφασίσει την αποζημίωση του προσβαλλομένου ή την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης ή και τα δυο μαζί. Στη δεύτερη περίπτωση, επειδή η προσβολή είναι διαρκής, ο προσβαλλόμενος καταφεύγοντας στο δικαστήριο έχει και την αξίωση να παύσει αμέσως η προσβολή, να παύσει δηλαδή να υφίσταται η πράξη που τον προσβάλλει. Αυτό καλείται **άρση της προσβολής**. Το δικαστήριο θα κρίνει ποιος είναι ο καταληλότερος τρόπος παύσεως της προσβολής. Ο δικαστής λοιπόν για να αποφασίσει θα λάβει υπόψη του ποιο από τα αγαθά της προσωπικότητας προσβάλλεται, το είδος της προσβολής, τη βαρύτητά της κλπ.

Έτσι αν η προσβολή έχει γίνει γιατί ο Α' π.χ. κυκλοφόρησε ένα έντυπο που προσβάλλει τον ιδιωτικό βίο του Β', ο δικαστής θα διατάξει να αποσυρθεί το έντυπο από την κυκλοφορία. Επίσης αν ένας ζωγράφος έχει αναρτήσει στην έκθεση ζωγραφικών πινάκων του έναν πίνακα, που προσβάλλει τον Β', ο δικαστής θα διατάξει να απομακρυνθεί ο

πίνακας αυτός.

Εκτός από το δικαιώμα να ζητήσει την áρση της προσβολής, ο προσβαλλόμενος, αν πιστεύει βάσιμα ότι η προσβολή πρόκειται να επαναληφθεί, δικαιούται να ζητήσει από το δικαστήριο να διαταχθεί **η παράλειψη στο μέλλον** της ίδιας προσβολής.

Επίσης, αν δεν έχει γίνει προσβολή, αλλά υπάρχει βάσιμη απειλή προσβολής της προσωπικότητας κάποιου στο μέλλον (π.χ. ο ζωγράφος, που αναφέραμε παραπάνω, αναγγέλλει στον τύπο ότι στην έκθεσή του θα περιλάβει και έναν πίνακα που θα γελοιοποιεί τον Β'), τότε ο απειλούμενος με την προσβολή μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την παράλειψη της προσβολής (δηλ. στο παράδειγμά μας τη μη ανάρτηση του πίνακα στην έκθεση).

β) Αποζημίωση.

Εκτός από την προστασία, που παρέχει το δίκαιο στο δικαιώμα της προσωπικότητας, που αναφέραμε (άρση της προσβολής, παράλειψη της προσβολής για το μέλλον) ο προσβαλλόμενος, όπως είπαμε, έχει δικαιώμα να ζητήσει και **αποζημίωση** για τη γενόμενη προσβολή. Προ-ϋπόθεση όμως της καταβολής αποζημιώσεως είναι να αποδειχθεί ότι αυτός, που τον προσέβαλε, έχει ενεργήσει με υπαιτιότητα (δόλο ή αμέλεια) και ότι του προξένησε βλάβη περιουσιακού αγαθού (θετική ή αποθετική ζημιά).

Έστω π.χ. ότι ο Α' είναι υποψήφιος για τη κατάληψη μιας θέσεως με συνυποψήφιο τον Β'. Αν ο Α' προσβάλει την προσωπικότητα του Β' με σκοπό (δόλος) να εμποδίσει ή να επηρεάσει τους κριτές με αποτέλεσμα ο Α', για το λόγο αυτό, να μην προσληφθεί, ο αποτυχών Β' δικαιούται να ζητήσει αποζημίωση.

γ) Ικανοποίηση ηθικής βλάβης.

Εκτός από την áρση της προσβολής, την παράλειψή της στο μέλλον και την αποζημίωση, ο προσβαλλόμενος μπορεί να ζητήσει επίσης και την **ικανοποίηση της ηθικής βλάβης**, που έχει υποστεί λόγω της προσβολής της προσωπικότητάς του.

Όταν λέμε **ηθική βλάβη** εννοούμε τη βλάβη που, χωρίς να είναι περιουσιακή ζημιά, προκαλείται όταν προσβληθούν αγαθά που δεν είναι περιουσιακά, όπως π.χ. όταν προσβληθεί η υγεία, η τιμή, η ελευθερία ενός ατόμου.

Για να επιδικάσει το δικαστήριο ικανοποίηση ηθικής βλάβης σε αυ-

τόν που προσβλήθηκε η προσωπικότητά του, πρέπει να δεχθεί ότι η προσβολή τού μη περιουσιακού αγαθού του ήταν σπουδαία και είχε επιπτώσεις στην προσωπικότητά του.

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Στο προηγούμενό μας παράδειγμα με τους δύο υποψηφίους, αυτός που απέτυχε να προσληφθεί λόγω της δόλιας συμπεριφοράς του συνυποψηφίου του μπορεί να διεκδικήσει δύο δικαιώματα. Πρώτα **αποζημίωση**, γιατί η μη πρόσληψή του του δημιουργεί περιουσιακή ζημιά (απώλεια μισθών, ασφαλίσεως κλπ.) και ικανοποίηση της **ηθικής βλάβης**, γιατί για τον ίδιο λόγο μειώθηκε η τιμή και η υπόληψή του στην κοινωνία.

Δηλαδή, ενώ τόσο η αποζημίωση όσο και η ηθική βλάβη συνίστανται στην καταδίκη του εναγομένου να καταβάλει στον ενάγοντα κάποιο χρηματικό ποσό, διαφέρουν όμως οι λόγοι που επιβάλλουν την καταδίκη αυτή.

Παράδειγμα 2ο.

Ο Α' ρίχνει επίτηδες έναν κουβά με βρώμικο νερό στον Β'. Ο Β' έχει δικαίωμα για αποκατάσταση της περιουσιακής ζημιάς του (δηλαδή καταβολή από τον Β' των εξόδων καθαρισμού των ρούχων του ή της αντικαταστάσεώς τους). Έχει όμως και δικαίωμα για ικανοποίηση ηθικής βλάβης, γιατί με την πράξη του Β' προσβλήθηκε η αξιοπρέπειά του κλπ.

δ) Ικανοποίηση ψυχικής οδύνης.

Όταν τα αίτια, που συνεπάγονται προσβολή της προσωπικότητας, προκαλούν ψυχικά τραύματα (ψυχικούς πόνους, ψυχικές οδύνες) στον προσβαλλόμενο, τότε αυτός διεκδικεί χρηματική **ικανοποίηση ψυχικής οδύνης**, που είναι ειδική περίπτωση της ηθικής βλάβης.

Η ψυχική οδύνη μπορεί να προέρχεται είτε από παράνομη πράξη, που στρέφεται εναντίον κάποιου, είτε κατά τρίτου, με τον οποίον αυτός συνδέεται με οικογενειακό ή άλλο στενό δεσμό στοργής και αγάπης.

Αν π.χ. ο Α' προκάλεσε το θάνατο του παιδιού του Β', ο Β' δικαιού-

ται να ζητήσει ικανοποίηση της ψυχικής του οδύνης. Ή αν ο Α' ανάγγειλε ψευδώς στον Β' το θάνατο του παιδιού του, αυτός δικαιούται να ζητήσει την ικανοποίηση της ψυχικής του οδύνης.

7.3 Προστασία της προσωπικότητας μετά το θάνατο.

Η προσωπικότητα του ατόμου προστατεύεται και μετά το θάνατο. Ο νόμος προστατεύει και το νεκρό, αλλά κυρίως τη μνήμη του νεκρού.

Την προστασία αυτή δικαιούνται να τη ζητήσουν ορισμένα μόνο πρόσωπα, που συνδέονται στενά με το νεκρό, δηλαδή ο σύζυγος, τα παιδιά του, οι γονείς του, οι αδελφοί του και οι εκ διαθήκης κληρονόμοι του. Επειδή κατά τεκμήριο τα πρόσωπα αυτά τιμούν τη μνήμη του νεκρού, η τυχόν προσβολή αυτής της μνήμης προσβάλλει και την προσωπικότητα των ιδίων. Έτσι η παράνομη προσβολή της μνήμης του νεκρού τραυματίζει τα συναισθήματα αγάπης, στοργής και σεβασμού που τρέφουν προς αυτόν.

Τα δικαιώματα, που έχουν τα πρόσωπα αυτά κατά την άσκηση του δικαιώματος προστασίας της προσωπικότητας σε περίπτωση προσβολής της μνήμης νεκρού, είναι τα ίδια με αυτά, που αναφέραμε παραπάνω, όταν μιλήσαμε για την προστασία σε περίπτωση προσβολής της προσωπικότητας των ζωντανών προσώπων.

7.4 Προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ο νόμος προστατεύει και εκείνον, του οποίου προσβάλλεται το αποκλειστικό δικαίωμα στα **προϊόντα της διάνοιας του**.

Το δικαίωμα του προσώπου στα προϊόντα της διάνοιας του, ή όπως συνήθως λέγεται, **το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας**, δεν είναι τίποτε άλλο από μια ειδική εκδήλωση του δικαιώματος προστασίας της προσωπικότητας.

Το δικαίωμα αυτό παρέχει στο δικαιούχο περιουσιακές και ηθικές εξουσίες.

Με τις **περιουσιακές εξουσίες** προστατεύονται τα περιουσιακά συμφέροντα του δημιουργού ή τα συμφέροντα εκμεταλλεύσεως του πνευματικού του έργου. Στην κατηγορία αυτή ανήκει το δικαίωμα πολλαπλασιασμού και κυκλοφορίας του έργου (π.χ. βιβλία), το δικαίωμα ηχογραφήσεως (π.χ. μουσική και τραγούδι), το δικαίωμα μεταφράσεως, ραδιοφωνικής αναμεταδόσεως, διασκευής του έργου (π.χ. θεατρικό έργο κλπ.). Τα περιουσιακά συμφέροντα του δημιουργού μετα-

βιβάζονται (μεταβιβάζεται δηλαδή η εκμετάλλευσή τους) και κληρονομούνται.

Ο δημιουργός ενός πνευματικού έργου, εκτός από τα περιουσιακά δικαιώματα (δικαιώματα εκμεταλλεύσεως), έχει στο κάθε έργο του και τα λεγόμενα **ιδανικά ή ηθικά δικαιώματα**. Δηλαδή αυτός και μόνον αυτός αποφασίζει για την τύχη του προϊόντος της διάνοιας του (π.χ. αν και πώς θα εκδοθεί το έργο, αν θα κυκλοφορηθεί, πού θα τοποθετηθεί, πώς θα παρουσιασθεί κλπ.).

Με τις **ηθικές εξουσίες** προστατεύονται τα ηθικά αυτά δικαιώματα του δημιουργού.

Το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού δεν μεταβιβάζεται, δηλαδή δεν πουλέται, δεν δίνεται για εκμετάλλευση. Μετά το θάνατο του δημιουργού περιέρχεται στους κληρονόμους του.

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Διεκδίκηση της προστασίας των **περιουσιακών συμφερόντων** του δημιουργού, έχομε σε πολλές περιπτώσεις όπως:

1) Ένας θίασος παιζει το θεατρικό έργο του συγγραφέα, χωρίς να έχει συμφωνήσει μαζί του, χωρίς να του καταβάλλει τα συγγραφικά του δικαιώματα.

2) Μια εταιρεία κυκλοφορεί σε δίσκους ή μαγνητοταινίες (κασέτες) τραγούδια του συνθέτη, χωρίς να του καταβάλλει τα δικαιώματά του.

Παράδειγμα 2ο.

Διεκδίκηση προστασίας του **ηθικού δικαιώματος** έχομε επίσης σε πολλές περιπτώσεις, όπως:

1) Ο γλύπτης Κ' βραβεύεται σε διαγωνισμό του Δήμου Ρόδου και το γλυπτό του, σύμφωνα με το διαγωνισμό, τοποθετείται σε μια κεντρική πλατεία του Δήμου. Αργότερα το Δημοτικό Συμβούλιο αποφασίζει το γλυπτό να μεταφερθεί πίσω από το Δημαρχείο, σε μέρος ελάχιστα προσιτό στο κοινό. Ο γλύπτης ζητεί την προστασία του νόμου, γιατί θίγεται το ηθικό του δικαίωμα, και ο Δήμος υποχρεώνεται να επαναφέρει το έργο εκεί, που είχε στην αρχή τοποθετηθεί.

2) Ο μουσικός Στραβίνσκυ εγείρει αγωγή κατά μιας κινηματογραφικής εταιρείας, γιατί αμέσως μετά τη μουσική του κλασικού έργου του "Το πουλί της φωτιάς" και χωρίς παύση, ακούγεται στην ταινία ένα

βιεννέζικο βαλς, που αλλοιώνει την εντύπωση από το έργο του. Το δικαστήριο διατάσσει την κινηματογραφική εταιρεία να απαλείψει το βαλς μετά το έργο του συνθέτη.

Η προστασία που παρέχει ο νόμος στο δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι η ίδια με την προστασία που παρέχει στο δικαίωμα της προσωπικότητας (παράγρ. 7.2). Έτσι π.χ. στην περίπτωση του συγγραφέα, που ο θίασος χωρίς την άδειά του παιζει το έργο του, μπορεί ο συγγραφέας να απαιτήσει να παύσει ο θίασος να παίζει το έργο του τώρα και στο μέλλον και να ζητήσει αποζημίωση για τα συγγραφικά του δικαιώματα (παύση της προσβολής, παράλειψη της προσβολής για το μέλλον και αποζημίωση).

7.5 Προστασία του ονόματος.

Τέλος ο Αστικός Κώδικας ειδικά προβλέπει την προστασία του ονόματος. Έτσι δίνει δικαιώμα στο δικαιούχο του ονόματος, όταν κάποιος του αμφισβητεί το όνομα αυτό ή το χρησιμοποιεί παράνομα, να ζητήσει την άρση της προσβολής καθώς και την παράλειψη της προσβολής για το μέλλον και ενδεχομένως αποζημίωση (Α.Κ. 58).

7.6 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι η προσωπικότητα; Παραδείγματα.
2. Πώς προστατεύεται η προσωπικότητα;
3. Πώς προστατεύεται το όνομα;
4. Τι καλείται ηθική βλάβη και τι ψυχική οδύνη;
5. Προστατεύεται ο νεκρός; Ποιοι δικαιούνται να ζητήσουν την προστασία του;
6. Τι είναι τα προϊόντα της διάνοιας; Προστατεύονται και πώς; Παραδείγματα.
7. Τι είναι το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

ΝΟΜΙΚΑ ΠΡΟΣΩΠΑ

8.1 Γενικά.

Όπως είπαμε (παράγρ. 6.2) υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων είναι κάθε άνθρωπος. Πολλοί όμως κοινωνικοί σκοποί και πολλά συμφέροντα επιβάλλουν τη συνένωση πολλών προσώπων ή και τη συγκέντρωση σημαντικής περιουσίας για την επίτευξη σκοπών και συμφερόντων των προσώπων αυτών. Η συνένωση αυτή των προσώπων και η συγκέντρωση των περιουσιών δημιουργούν πολλά νομικά προβλήματα. Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων το δίκαιο δημιούργησε και άλλο φορέα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, εκτός από τον άνθρωπο, δηλαδή τα **νομικά πρόσωπα**. Τα νομικά πρόσωπα με άλλα λόγια είναι κατασκευάσματα της νομικής σκέψεως για την εξυπηρέτηση ορισμένων κοινωνικών σκοπών και συμφερόντων, που διέπονται από τις σχετικές ειδικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα.

Τα νομικά πρόσωπα δεν υφίστανται με την έννοια του υπαρκτού φυσικού προσώπου, αλλά θεωρούνται από το δίκαιο σαν να υπάρχουν.

8.2 Διακρίσεις των νομικών προσώπων.

Θεμελιώδης διάκριση των νομικών προσώπων είναι σε **νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου** και σε **νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου**.

Κριτήριο της διακρίσεως μεταξύ νομικών προσώπων δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου είναι ο σκοπός, που επιδιώκει το νομικό πρόσωπο.

Όταν ο σκοπός είναι τμήμα της όλης ενέργειας του Κράτους, τότε έχομε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, ενώ όταν ο σκοπός αφορά σε ιδιωτικά συμφέροντα, τότε έχομε νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου.

Τα **νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου** (συντομογραφούνται ως ν.π.δ.δ.) ιδρύονται με νόμο από το Κράτος, και έχουν σκοπό να ασκή-

σουν μια ειδική ή δημόσια λειτουργία, που ανήκει μεν στο Κράτος, αλλά τους την παραχωρεί και καθίστανται έτσι φορείς της δημόσιας αυτής εξουσίας. Νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου είναι οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοικήσεως (Δήμοι και Κοινότητες), ο Οργανισμός Σιδηροδρόμων Ελλάδος (Ο.Σ.Ε.), τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.) κλπ.

Στο βιβλίο αυτό δεν θα ασχοληθούμε με τα πρόσωπα αυτά, για τα οποία θα διδαχθείτε στο μάθημα του **Δημοσίου δικαίου**.

Τα **νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου** (ν.π.ι.δ.) ιδρύονται και λειτουργούν για την εξυπηρέτηση ιδιωτικών σκοπών. Επιδιώκουν δηλαδή κοινωνικούς ιδεολογικούς ή οικονομικούς σκοπούς, με βάση τους κανόνες του ιδιωτικού δικαίου. Διακρίνονται και αυτά, όπως θα δούμε, σε διάφορα είδη.

Τα είδη των νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου προβλέπονται περιοριστικά από το νόμο και η ιδιωτική βούληση δεν μπορεί να διαμορφώσει, να δημιουργήσει, νέα. Μόνον ο Αστικός Κώδικας και οι εμπορικοί νόμοι προβλέπουν σύσταση νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου.

Ο Αστικός Κώδικας αναγνωρίζει ως νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου τα σωματεία, τα ιδρύματα, τις επιτροπές εράνων και την αστική εταιρεία. Οι εμπορικοί νόμοι αναγνωρίζουν την ομόρρυθμη εταιρεία, την ετερόρυθμη εταιρεία, την ανώνυμη εταιρεία, την εταιρεία περιορισμένης ευθύνης και το συνεταιρισμό.

8.3 Γενικές διατάξεις που ισχύουν για τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου.

a) Σύσταση νομικού προσώπου.

Για τη **σύσταση** γενικά νομικού προσώπου απαιτείται η βούληση των προσώπων, που το ιδρύουν (ιδρυτικά μέλη), να διατυπωθεί εγγράφως και να περιέχει την απόφαση για τη σύσταση του νομικού προσώπου καθώς και τους όρους της διοικήσεως και λειτουργίας αυτού (Α.Κ. 63).

Η βούληση για τη σύσταση του νομικού προσώπου περιλαμβάνεται στη **συστατική πράξη**, οι δε όροι της διοικήσεως και λειτουργίας λέγονται **καταστατικό ή οργανισμός** του νομικού προσώπου.

Η συστατική πράξη και το καταστατικό μπορεί να γίνουν με χωριστές πράξεις (με χωριστές δηλώσεις) ή μπορεί να ενωθούν σε μία πράξη. Ο τρόπος, με τον οποίο κάθε ένα από τα νομικά πρόσωπα ί-

διωτικού δικαίου αποκτά νομική υπόσταση, ρυθμίζεται ειδικά από το νόμο και είναι ανάλογος με το είδος του νομικού προσώπου, όπως θα δούμε παρακάτω.

β) Έδρα του νομικού προσώπου.

Η κατοικία του νομικού προσώπου καλείται **έδρα**. Την έδρα την ορίζει συνήθως η συστατική πράξη ή το καταστατικό. Αν δεν την ορίζουν, τότε το νομικό πρόσωπο έχει ως έδρα τον τόπο, όπου λειτουργεί η διοίκησή του (Α. Κ. 64).

γ) Διοίκηση του νομικού προσώπου.

Το νομικό πρόσωπο διοικείται από ένα ή περισσότερα πρόσωπα, που συνιστούν το διοικητικό συμβούλιο. Όταν η διοίκηση αποτελείται από περισσότερα πρόσωπα, συνήθως ορίζει το καταστατικό τον τρόπο που λαμβάνονται οι αποφάσεις, ομόφωνα ή κατά πλειοψηφία. Επίσης το καταστατικό μπορεί να ορίζει τον αριθμό των μελών της διοικήσεως, που πρέπει να παρίστανται υποχρεωτικά για να συνεδριάσει και να αποφασίσει το διοικητικό συμβούλιο (απαρτία). Αν δεν το ορίζει, οι αποφάσεις λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών της διοικήσεως (Α.Κ. 65), δηλαδή με τους μισούς συνένοχους.

Έτσι π.χ. αν ένα νομικό πρόσωπο έχει διοίκηση που αποτελείται από εππά πρόσωπα, όταν είναι παρόντα όλα σε μια συνεδρίαση, οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία τεσσάρων. Αν είναι παρόντα πέντε, οι αποφάσεις λαμβάνονται με πλειοψηφία τριών. Αν όμως είναι παρόντα τέσσερα και για ένα θέμα δύο μέλη της διοικήσεως θέλουν τη μια λύση και δύο την άλλη, τότε έχομε **ισοψηφία** και δεν λαμβάνεται καμιά απόφαση.

Η διοίκηση του νομικού προσώπου είναι το απαραίτητο όργανο για να εκφρασθεί η βούληση αυτού. Η διοίκηση αντιπροσωπεύει το νομικό πρόσωπο σε όλες τις σχέσεις του προς τους τρίτους. Αντιπροσωπεύει επίσης το νομικό πρόσωπο στα δικαστήρια. Η έκταση της εξουσίας της διοικήσεως προσδιορίζεται από τη συστατική πράξη του νομικού προσώπου ή από το καταστατικό (Α.Κ. 67 και 68).

Οι δηλώσεις βουλήσεως της διοικήσεως, που γίνονται με σκοπό να παραχθούν έννομα αποτελέσματα, δεσμεύουν το νομικό πρόσωπο, υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται μέσα στα όρια της εξουσίας της διοικήσεως, όπως την καθορίζει το καταστικό ή η συστατική πράξη (Α.Κ. 70). Επίσης, εφόσον οι πράξεις (ή παραλείψεις) της διοικήσεως γίνο-

νται μέσα στον κύκλο των καθηκόντων της και δημιουργούν υποχρέωση αποζημιώσεως, την ευθύνη γι' αυτές και τη σχετική υποχρέωση αποζημιώσεως έχει το νομικό πρόσωπο. Αυτό συμβαίνει γιατί είναι σαν να τις έκανε το ίδιο το νομικό πρόσωπο (Α.Κ. 71).

Παράλληλα όμως ευθύνεται και το πρόσωπο της διοικήσεως που έκανε αυτές τις πράξεις και παραλείψεις. Έτσι, αν το νομικό πρόσωπο από μια πράξη της διοικήσεως υποχρεωθεί να πληρώσει αποζημίωση, δικαιούται να στραφεί κατά της διοικήσεως και να ζητήσει από αυτή να του καταβάλει, ό,τι κατέβαλε αυτό ως αποζημίωση.

Υπάρχουν περιπτώσεις που, για ορισμένους λόγους, τα νομικά πρόσωπα μένουν χωρίς διοίκηση. Τέτοιες περιπτώσεις, εκτός από την παραίτηση του διοικητικού συμβουλίου, είναι: Η απουσία μελών της διοικήσεως για πολύ καιρό, η ασθένεια, η σύγκρουση των ατομικών τους συμφερόντων προς τα συμφέροντα του νομικού προσώπου (π.χ. το νομικό πρόσωπο θέλει να αγοράσει ένα οικόπεδο, που ανήκει σε μερικά από τα μέλη της διοικήσεως). Εξυπακούεται ότι, για να μην υπάρχει διοίκηση, πρέπει τα παρόντα ή μη κωλυόμενα μέλη της διοικήσεως να είναι τα μισά ή λιγότερα, που ορίζει ο νόμος, ή λιγότερα από τα πρόσωπα που ορίζει ως απαρτία το καταστατικό.

Στις περιπτώσεις αυτές, και ώσπου το νομικό πρόσωπο να αποκτήσει διοίκηση, ορίζει προσωρινή διοίκηση το δικαστήριο (Α.Κ. 69).

δ) Εκκαθάριση του νομικού προσώπου.

Το νομικό πρόσωπο, για διάφορους λόγους, που θα αναφέρομε παρακάτω, μπορεί να διαλυθεί, να παύσει δηλαδή να υφίσταται. Όταν διαλυθεί, τίθεται υπό **εκκαθάριση**.

Με τον όρο **εκκαθάριση** νοείται το σύνολο των εργασιών, που αποβλέπουν στην είσπραξη και ρευστοποίηση του ενεργητικού του νομικού προσώπου και στην πληρωμή των υποχρεώσεών του, των χρεών του.

Μέχρι που να περατωθεί η εκκαθάριση, το νομικό πρόσωπο εξακολουθεί να υφίσταται μόνο για τις ανάγκες της εκκαθαρίσεως (Α.Κ. 72).

Την εκκαθάριση την πραγματοποιεί (αν δεν ορίζει διαφορετικά το καταστατικό) η διοίκηση του νομικού προσώπου.

ε) Περιουσία του νομικού προσώπου μετά τη διάλυση.

Ας εξετάσομε τώρα ποια είναι η τύχη της **περιουσίας** του νομικού

προσώπου που διαλύεται.

Αν δεν ορίζει τίποτα σχετικό το καταστατικό, συνήθως αποφασίζει η διοίκηση του νομικού προσώπου για το τι θα γίνει η περιουσία του μετά το τέλος της εκκαθαρίσεως. Αν αυτό δεν ορίζεται ή δεν αποφασίσθει, τότε η περιουσία του νομικού προσώπου περιέρχεται στο Ελληνικό Δημόσιο (Α.Κ. 77).

8.4 Νομικά πρόσωπα που προβλέπει ο Αστικός Κώδικας.

α) Σωματεία.

Είναι οι ενώσεις προσώπων, που επιδιώκουν μη κερδοσκοπικούς σκοπούς (Α.Κ. 78).

Μη κερδοσκοπικοί σκοποί είναι μορφωτικοί, ψυχαγωγικοί, φιλανθρωπικοί, αθλητικοί, πολιτιστικοί κλπ.

Για να ιδρυθεί ένα σωματείο, χρειάζεται βούληση και συμφωνία είκοσι τουλάχιστον προσώπων που καλούνται **ιδρυτικά μέλη**. Η σχετική συστατική πράξη και το καταστατικό υποβάλλονται στο δικαστήριο, που εγκρίνει την εγγραφή του σωματείου στο ειδικό περί Σωματείων Βιβλίο του Πρωτοδικείου. Μετά την εγγραφή του σωματείου στο βιβλίο αυτό, το σωματείο αποκτά νομική προσωπικότητα, υφίσταται πλέον νόμιμα και λειτουργεί (Α.Κ. 83).

Το καταστατικό του σωματείου πρέπει να περιέχει (Α.Κ. 80):

- 1) Το σκοπό, την επωνυμία (το όνομα) και την έδρα του σωματείου.
 - 2) Τους όρους της εγγραφής (εισόδου), αποχωρήσεως και αποβολής των μελών, καθώς και τα δικαιώματα και υποχρεώσεις των μελών.
 - 3) Τους πόρους του σωματείου.
 - 4) Τα όργανα της διοικήσεως. (Με τον όρο όργανο ενός σωματείου εννοούμε κάθε όργανο που μπορεί να προβλέπει το καταστατικό για τη διοίκησή του).
 - 5) Τον τρόπο που συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση των μελών.
 - 6) Τους όρους με τους οποίους τροποποιείται το καταστατικό.
 - 7) Τους όρους διαλύσεως του σωματείου.
- Στο σωματείο, εκτός από τη διοίκηση, υπάρχει και ένα άλλο όργανο, η **συνέλευση** των μελών του.
- Η συνέλευση είναι το ανώτατο όργανο του σωματείου και αποφασίζει για κάθε θέμα που δεν υπάγεται στην αρμοδιότητα άλλου οργά-

vou. Η συνέλευση, αν το καταστατικό δεν ορίζει διαφορετικά εκλέγει τα πρόσωπα της διοικήσεως, αποφασίζει για την είσοδο νέων μελών ή για τη διαγραφή μελών, εγκρίνει τον ισολογισμό, αποφασίζει για την τροποποίηση του καταστατικού ως και για τη διάλυση του σωματείου (Α.Κ. 93).

Η συνέλευση ενεργεί κατά κάποιο τρόπο την εσωτερική διαχείριση του σωματείου, αλλά δε εκπροσωπεί το σωματείο προς τους τρίτους, την εκπροσώπηση αυτή έχει η διοίκηση του σωματείου.

Οι αποφάσεις της συνελεύσεως λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών του σωματείου (δηλαδή τους μισούς συνέννενα) (Α.Κ. 97).

Τέλος το σωματείο διαλύεται:

1) Στις περιπτώσεις που ορίζει για τη διάλυσή το καταστικό (Α.Κ. 104).

2) Όταν τα μέλη του περιορισθούν σε λιγότερα από δέκα (Α.Κ. 104).

3) Οποτεδήποτε το αποφασίσει η συνέλευση των μελών (απαιτείται στη συνέλευση να παρίσταται ο μισός αριθμός των μελών και η απόφαση για τη διάλυση να ληφθεί με πλειοψηφία των 3/4 των παρόντων μελών Α.Κ. 103 και 99).

Επίσης το σωματείο μπορεί να διαλυθεί με απόφαση του δικαστηρίου, αν αυτό ζητηθεί από τη διοίκησή του ή από το ένα πέμπτο των μελών του ή από το Νομάρχη. (Όλα αυτά τα προβλέπει το άρθρο 105 του Α.Κ.).

β) Ίδρυμα.

Με τον όρο ίδρυμα εννοούμε την περιουσία, που με ιδρυτική (συστατική) πράξη έχει ταχθεί για να εξυπηρετήσει ορισμένους σκοπούς (κυρίως φιλανθρωπικούς, κοινωφελείς) (Α.Κ. 108).

Η συστατική αυτή πράξη, που καλείται ιδρυτική πράξη, είναι η δήλωση του ιδρυτή του ιδρύματος, ότι επιθυμεί να συσταθεί ίδρυμα για ένα σκοπό και ότι χορηγεί στο ίδρυμα αυτό μια ορισμένη περιουσία (Α.Κ. 109).

Η δήλωση αυτή του χορηγού-ιδρυτή γίνεται με συμβολαιογραφική πράξη, εφόσον ζει. Μετά το θάνατο, η δήλωση αυτή πρέπει να περιέχεται στη διαθήκη του.

Το ίδρυμα αποκτά νομική προσωπικότητα αφού εγκριθεί με προεδρικό διάταγμα του αρμόδιου υπουργείου (Α.Κ. 112). Αρμόδιο υπουρ-

γείο, αν το ίδρυμα υπάγεται στα κοινωφελή, είναι το Υπουργείο Οικονομικών, ενώ αν υπάγεται στα φιλανθρωπικά είναι το Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Η λειτουργία των ιδρυμάτων ελέγχεται επίσης από τα αρμόδια υπουργεία.

Το ίδρυμα παύει να υφίσταται στις περιπτώσεις που ορίζει η ίδρυτική πράξη (Α.Κ. 117) και διαλύεται με διάταγμα, όταν ο σκοπός του εκπληρωθεί, ή είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί (Α.Κ. 118).

γ) Επιτροπές εράνων.

Είναι ενώσεις από πέντε το λιγότερο πρόσωπα που σκοπεύουν να συλλέξουν χρήματα (ή και άλλα πράγματα) με έρανο, για την εξυπηρέτηση ορισμένου δημόσιου ή κοινωφελούς σκοπού (π.χ. για την ανέγερση σχολείου, εκκλησίας κλπ.).

Η επιτροπή εράνου αποκτά νομική προσωπικότητα, εφόσον εγκριθεί με προεδρικό διάταγμα (Α.Κ. 122) και διαλύεται, όταν περάσει ο χρόνος που είχε αρχικά ορισθεί για τη διάρκειά της ή όταν τελειώσει το έργο της.

δ) Αστική εταιρεία.

Είναι σύμβαση μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων, που με κοινές εισφορές επιδιώκουν κοινό σκοπό, τις περισσότερες φορές οικονομικό (αλλά όχι εμπορικό). Οι εταιρείες, που επιδιώκουν εμπορικό σκοπό, είναι οι εμπορικές εταιρείες.

Η αστική εταιρεία αποκτά νομική προσωπικότητα, εφόσον το καταστατικό της καταχωρισθεί και δημοσιευθεί κατά τις διατάξεις του Εμπορικού Νόμου. Π.χ. αστική εταιρεία συνιστούν δύο πρόσωπα με σκοπό την κυκλοφορία έργων αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων χωρίς όμως να σκοπεύουν σε κέρδος.

Οι αστικές εταιρείες σπάνια εμφανίζονται στην πράξη.

8.5 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι το νομικό πρόσωπο; Διακρίσεις.
2. Ποιο το κριτήριο διακρίσεως νομικού προσώπου δημοσίου από το νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου;
3. Τι απαιτείται για τη σύσταση του νομικού πρόσωπου.
4. Τι καλείται έδρα του νομικού προσώπου;

5. Πώς διοικείται το νομικό πρόσωπο; Η διοίκηση του νομικού πρόσωπου αποτελείται από 11 πρόσωπα. Παρόντα είναι τα 8. Πόσα πρόσωπα δημιουργούν πλειοψηφία;
6. Ευθύνεται το νομικό πρόσωπο από τις πράξεις της διοικήσεως; Ευθύνονται από τις πράξεις τους και τα όργανα της διοικήσεως;
7. Τι γίνεται όταν το νομικό πρόσωπο στερείται διοικήσεως;
8. Τι είναι εκκαθάριση του νομικού προσώπου;
9. Ποια η τύχη της περιουσίας του νομικού προσώπου που διαλύεται;
10. Τι είναι σωματείο; Πώς ιδρύεται; Τι περιέχει το καταστατικό;
11. Τι είναι συνέλευση; Ποιες αρμοδιότητες έχει η συνέλευση; Ποιος εκπροσωπεί το σωματείο για την αγορά π.χ. ενός αυτοκινήτου, η Συνέλευση ή η Διοίκηση;
12. Πώς διαλύονται τα σωματεία;
13. Τι είναι ίδρυμα; Πώς αποκτά νομική προσωπικότητα; Πότε παύει να υφίσταται;
14. Τι είναι οι επιτροπές εράνων; Πώς διαλύονται;
15. Τι είναι η αστική εταιρεία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ

9.1 Γενικά.

Τα πρόσωπα έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώνουν τις σχέσεις τους κατά τον τρόπο, που ανταποκρίνεται στις επιθυμίες τους και κυρίως στις διάφορες ανάγκες τους. Μερικές από τις σχέσεις τους είναι αδιάφορες για το δίκαιο, π.χ. οι φιλικές σχέσεις, οι εθιμοτυπικές σχέσεις κλπ. Για πολλές όμως από τις σχέσεις τους, με τις οποίες ρυθμίζουν την περιουσία τους, τις συναλλαγές τους, την κληρονομιά τους, ενδιαφέρεται ίδιαίτερα το δίκαιο, το οποίο οργανώνει αυτές και τα αποτελέσματά τους και τις συστηματοποιεί μάλιστα έτσι, ώστε ο βίος των ανθρώπων να λειτουργεί εύρυθμα, όσο γίνεται καλύτερα και ο κάθε ένας να γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Οι βιοτικές σχέσεις, που ρυθμίζει το δίκαιο καλούνται **έννομες σχέσεις**. Έννομη σχέση είναι π.χ. η πώληση, η μίσθωση, το δάνειο, η σύμβαση εργασίας.

Οι έννομες σχέσεις δημιουργούνται από τη βούληση των προσώπων. Το πρόσωπο αποφασίζει να αγοράσει, να πωλήσει κλπ. Αφού αποφασίσει, πρέπει να εκφράσει, να εξωτερικεύσει τη βούλησή του. Η εξωτερίκευση της βουλήσεώς του γίνεται με τη δήλωση. Η δήλωση αυτή καλείται στο δίκαιο **δήλωση βουλήσεως**. Η δήλωση βουλήσεως αποτελεί το ουσιώδες μέρος της δικαιοπραξίας.

Δικαιοπραξία είναι δήλωση βουλήσεως που γίνεται από το πρόσωπο για να παραχθούν έννομα αποτελέσματα, τα οποία επέρχονται όχι αθέλητα, αλλά γιατί τα θέλησε εκείνος που έκανε τη δήλωση.

Όπως θα δούμε παρακάτω, η σύμβαση είναι ένα είδος δικαιοπραξίας. Ο Α' π.χ. δηλώνει τη βούλησή του για να αγοράσει, ο Β' δηλώνει τη βούλησή του για να πωλήσει. Η δικαιοπραξία αυτή καλείται **σύμβαση**, γιατί δεν έχει μόνο μια δήλωση βουλήσεως, αλλά έχει δηλώσεις βουλήσεως περισσοτέρων από ένα προσώπων. Για το μη νομικό ίσως

η δικαιοπραξία είναι ό,τι είναι και η σύμβαση. Αυτό όμως δεν είναι σωτέρο και δεν πρέπει να συγχέουμε τη δικαιοπραξία με τη σύμβαση. Η δικαιοπραξία είναι ευρύτερη έννοια από ό,τι της συμβάσεως, ενώ η σύμβαση, όπως είπαμε, είναι είδος δικαιοπραξίας.

Οι δικαιοπραξίες των προσώπων δεν είναι όλες ίδιες, δεν έχουν όλες τα ίδια χαρακτηριστικά. Με τη δικαιοπραξία π.χ. ένα πρόσωπο δωρίζει κάτι σε άλλο πρόσωπο, με την άλλη δικαιοπραξία αγοράζει. Επίσης τη μια δικαιοπραξία την κάνει για να παραχθούν αποτελέσματα όσο ζει, την άλλη για να παραχθούν αποτελέσματα μετά το θάνατό του κλπ. Οι δικαιοπραξίες διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες, με τις οποίες θα ασχοληθούμε αμέσως παρακάτω.

9.2 Είδη δικαιοπραξιών.

Οι δικαιοπραξίες διακρίνονται, ανάλογα με τον αριθμό των προσώπων που συμμετέχουν σε αυτές, στις εξής:

a) Μονομερείς – Συμβάσεις.

Μονομερείς είναι οι δικαιοπραξίες που περιέχουν μια μόνο δήλωση βουλήσεως, όπως είναι η καταγγελία της συμβάσεως εργασίας από τον εργαζόμενο, η σύνταξη διαθήκης κλπ.

Συμβάσεις καλούνται οι δικαιοπραξίες, που καταρτίζονται με τη σύμφωνη βιούληση περισσοτέρων προσώπων, που έχουν μεταξύ τους αντίστοιχα συμφέροντα. Π.χ. στη σύμβαση της πωλήσεως, ο πωλητής θέλει να πουλήσει και ο αγοραστής θέλει να αγοράσει και συμφωνούν ο ένας να πουλήσει και ο άλλος να αγοράσει, καταρτίζοντας έτσι τη σύμβαση της πωλήσεως.

β) Εν ζωή – Αιτία θανάτου.

Με τον όρο **εν ζωή δικαιοπραξίες** εννοούμε εκείνες, στις οποίες επέρχονται τα έννομα αποτελέσματα, ενώ ζει αυτός που κάνει τη δήλωση. Με τον όρο **αιτία θανάτου** εννοούμε τις δικαιοπραξίες, που παράγουν έννομα αποτελέσματα μετά το θάνατο αυτού που έκανε τη δήλωση, όπως π.χ. στην περίπτωση της διαθήκης ή δωρεάς μετά το θάνατο του δωρητή.

γ) Επαχθείς – Χαριστικές.

Επαχθείς είναι οι δικαιοπραξίες με τις οποίες επιδιώκεται έννομο α-

ποτέλεσμα (παροχή) με καταβολή ανταλλάγματος, όπως είναι η πώληση, η μεσιτεία κλπ.

Χαριστικές είναι οι δικαιοπραξίες με τις οποίες επιδιώκεται έννομο αποτέλεσμα χωρίς αντάλλαγμα, όπως είναι η σύμβαση δωρεάς, η σύμβαση εντολής κλπ.

δ) Ενοχικές – Εμπράγματες.

Ενοχικές δικαιοπραξίες είναι εκείνες που παράγουν, αλλοιώνουν, μεταβιβάζουν ή καταργούν ενοχικό δικαίωμα [παράγρ. 5.2(δ)] (π.χ. η μίσθωση κατοικίας, η σύμβαση δανείου).

Εμπράγματες δικαιοπραξίες είναι εκείνες που συνεπάγονται τη σύσταση, μετάθεση, αλλοίωση ή κατάργηση εμπράγματου δικαιώματος [παράγρ. 5.2(δ)]. Τέτοια είναι η μεταβιβάση του δικαιώματος κυριότητας σε ένα ακίνητο, η σύμβαση ενεχύρου, υποθήκης κλπ.

ε) Διαθέσεως ή εκποιητικές – Υποσχετικές.

Δικαιοπραξίες διαθέσεως ή εκποιητικές είναι εκείνες, που μεταβιβάζουν, αλλοιώνουν ή καταργούν ένα δικαίωμα (π.χ. χαρίζω το χρέος του οφειλέτη μου), ενώ **δικαιοπραξίες υποσχετικές** είναι εκείνες, με τις οποίες απλώς υπόσχεται κάποιος την παροχή [για την πράξη ή την παράλειψη, παράγρ. 5.2(δ)] χωρίς να τη μεταβιβάζει, όπως όταν κάποιος αφήνει στη διαθήκη του τα βιβλία του στον ανηψιό του. Η υποσχετική δικαιοπραξία είναι ο πρόδρομος της εκποιητικής, έτσι στην πώληση ο πωλητής υπόσχεται να πουλήσει στον αγοραστή και η εκποιητική δικαιοπραξία επέρχεται με την εκπλήρωση της υποσχέσεως, δηλαδή με την παράδοση του πράγματος (παράγρ. 13.1).

στ) Αιτιώδεις – Αναιτιώδεις.

Αιτιώδεις δικαιοπραξίες είναι εκείνες που είναι έγκυρες, επειδή έχουν και έγκυρη νόμιμη αιτία. Π.χ. μεταβιβάζω λόγω πωλήσεως ή λόγω δωρεάς το οικόπεδό μου. Στη δικαιοπραξία της μεταβιβάσεως υπάρχει αιτία, που την προβλέπει ο νόμος, είναι δηλαδή η πώληση, η δωρεά κλπ.

Όταν όμως μεταβιβάσω το οικόπεδό μου στη γυναίκα μου, για να μου δώσει διαζύγιο, η αιτία δεν είναι νόμιμη, άρα η δικαιοπραξία είναι άκυρη.

Οι δικαιοπραξίες κατά κανόνα είναι αιτιώδεις.

Αναιτιώδεις ή αφηρημένες είναι οι δικαιοπραξίες που είναι έγκυρες ανεξάρτητα από τη νομιμότητα ή όχι της αιτίας τους, όπως π.χ. είναι το χάρισμα ενός χρέους. Το γιατί χαρίζω το χρέος, δηλαδή η αιτία του χαρίσματος, αν είναι νόμιμη ή όχι, αφήνει αδιάφορο το νόμο και η δικαιοπραξία είναι έγκυρη.

ζ) Άτυπες – Τυπικές.

Τύπος είναι το μέσο, που προβλέπει ο νόμος, για να θεωρείται έγκυρη η εξωτερίκευση της δηλώσεως βουλήσεως. Ειδικότερα ο Αστικός Κώδικας προβλέπει τους εξής τύπους:

- Το ιδιωτικό έγγραφο.
- Το συμβολαιογραφικό έγγραφο.
- Τη δήλωση.

Η δήλωση πρέπει να γίνει ενώπιον Αρχής (οργάνου του Κράτους, το οποίο διατυπώνει τη δήλωση συντάσσοντας σχετική έκθεση). Π.χ. για να είναι έγκυρη η αποποίηση μιας κληρονομιάς, η σχετική δήλωση πρέπει να γίνει ενώπιον του γραμματέως του Πρωτοδικείου, ο οποίος θα συντάξει έκθεση σχετική με τη δήλωση αποποιήσεως.

Άτυπες δικαιοπραξίες είναι εκείνες που για το κύρος τους δεν απαιτείται η τήρηση ορισμένων τύπων (π.χ. το δάνειο, η πώληση κινητών κλπ.).

Στον Αστικό Κώδικα βασικά κυριαρχεί η αρχή του ατύπου των δικαιοπραξιών.

Τυπικές δικαιοπραξίες είναι εκείνες που για το κύρος τους ο νομοθέτης απαιτεί την τήρηση ορισμένου τύπου.

Στις περιπτώσεις αυτές ο νόμος επιδιώκει να προστατεύσει εκείνον που προβαίνει σε μια δικαιοπραξία. Είναι δηλαδή περιπτώσεις σοβαρές, στις οποίες ο νομοθέτης θέλει, με την τήρηση του τύπου, να υποχρεώσει αυτόν που προβαίνει σε μια δικαιοπραξία να σκεφθεί με προσοχή και να ενεργήσει με περίσκεψη.

Έτσι π.χ. για να δώσει κάποιος εγγύηση, η σχετική δήλωση πρέπει να γίνει εγγράφως (στην περίπτωση αυτή αρκεί και ιδιωτικό έγγραφο).

Επίσης για τη μεταβίβαση της κυριότητας ενός ακινήτου, ο νόμος απαιτεί έγγραφη δήλωση, αλλά η δήλωση αυτή πρέπει να γίνει ενώπιον συμβολαιογράφου, ο οποίος θα προβεί στη σύνταξη του σχετικού συμβολαίου.

9.3 Προϋποθέσεις καταρτίσεως της δικαιοπραξίας.

Για να είναι μια δικαιοπραξία έγκυρη απαιτούνται:

- Ικανότητα για δικαιοπραξία.
- Δήλωση βουλήσεως.
- Συμφωνία δηλώσεως και βουλήσεως.
- Βούληση απαλλαγμένη από ελαπτώματα.
- Τύπος της δικαιοπραξίας.
- Περιεχόμενο που αναγνωρίζει ο νόμος.

a) Ικανότητα για δικαιοπραξία.

Ικανότητα για δικαιοπραξία είναι η ικανότητα του προσώπου να παράγει έννομα αποτελέσματα με τη δήλωση της βουλήσεως του και να δέχεται τέτοιες δηλώσεις άλλων προσώπων.

Τα πρόσωπα διακρίνονται ως προς την ικανότητα δικαιοπραξίας σε ικανά, σε ανίκανα και σε περιορισμένης ικανότητας.

Ικανοί για δικαιοπραξία είναι οι ενήλικες, δηλαδή εκείνοι που έχουν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο χρόνο της ηλικίας τους (Α.Κ. 127). Για να βρεθεί η ενηλικότητα υπολογίζομε και την ημέρα γεννήσεως (Α.Κ. 241). Έτσι ένας που γεννήθηκε στις 21.3.1948 είναι ενήλικος στις 22.3.1966.

Ανίκανοι για δικαιοπραξία (Α.Κ. 128) είναι:

1) Εκείνοι που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο χρόνο της ηλικίας τους.

2) Εκείνοι που έχουν τεθεί υπό δικαστική απαγόρευση.

Υπό δικαστική απαγόρευση τίθενται με απόφαση του δικαστηρίου όσοι λόγω πνευματικής νόσου, που διαρκεί και που αποκλείει τη χρήση του λογικού, αδυνατούν να φροντίσουν τον εαυτό τους ή την περιουσία τους. Επίσης υπό δικαστική απαγόρευση τίθενται και όσοι λόγω σωματικής αναπτηρίας (εκ γενετής κωφοί, τυφλοί ή άλλοι) αδυνατούν να επιμεληθούν τον εαυτό τους ή την περιουσία τους.

3) Εκείνος που έχει τεθεί υπό νόμιμη απαγόρευση. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν μόνον όσοι έχουν καταδικασθεί για κακούργημα (Α.Κ. 1700).

Περιορισμένη ικανότητα για δικαιοπραξία έχουν οι ανήλικοι, που συμπλήρωσαν το δέκατο χρόνο της ηλικίας τους, και εκείνοι που τελούν υπό δικαστική αντίληψη (Α.Κ. 129).

Υπό δικαστική αντίληψη τίθενται εκείνα τα πρόσωπα, που κατά το νόμο δεν είναι μεν ικανά να επιχειρούν όλες τις δικαιοπραξίες, αλλά μπορούν υπό προϋποθέσεις να επιχειρούν ορισμένες από αυτές, τις οποίες ο Αστικός Κώδικας ορίζει συγκεκριμένα (Α.Κ. 133 και 1707). Ποια πρόσωπα τίθενται υπό δικαστική αντίληψη ορίζεται στη διάταξη

1705 του Αστικού Κώδικα (π.χ. πρόσωπα διφορούμενης – πνευματικής ικανότητας – οι τοξικομανείς, οι άσωτοι και οι έχοντες μερική σωματική αναπηρία).

Όσοι συμπληρώνουν το δέκατο χρόνο της ηλικίας τους και μέχρι να ενηλικιωθούν μπορούν να επιχειρήσουν ορισμένες δικαιοπραξίες, τις οποίες σαφώς ορίζει ο νόμος (Α.Κ. 133). Δηλαδή: Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο χρόνο είναι ικανός για εκείνες τις δικαιοπραξίες από τις οποίες πορίζεται μόνο όφελος, π.χ. να αποδεχθεί μόνος του δωρεά (Α.Κ. 134).

Ο ανήλικος που συμπλήρωσε το δέκατο πέμπτο χρόνο, μπορεί να συνάπτει σύμβαση εργασίας και να γίνεται μισθωτός, με την προϋπόθεση ότι του το έχουν επιτρέψει και οι δυο γονείς του και αν αυτοί αρνούνται ή διαφωνούν μπορεί ο ανήλικος να ζητήσει την άδεια από το δικαστήριο (Α.Κ. 136). Όριο ηλικίας για την έγκυρη σύναψη γάμου είναι τόσο για τον άνδρα όσο και για τη γυναίκα το δέκατο όγδοο (Α.Κ. 1350).

β) Δήλωση βουλήσεως.

Η δήλωση βουλήσεως μπορεί να γίνει είτε κατά τρόπο ρητό και σαφή (με λέξεις, με έγγραφο), είτε και σιωπηρά, να συνάγεται δηλαδή κατά συμπερασματικό τρόπο από διάφορες πράξεις του προσώπου.

Π.χ. ο Α' λέει, δηλώνει εγγράφως, ότι δανείζει ή δανείζεται χρήματα. Κάνει δηλαδή **ρητή δήλωση**. Αν ο Α' που δάνεισε στον Β' παίρνοντας συναλλαγματική για το ποσό που δάνεισε, επιστρέψει στον Β' τη συναλλαγματική χωρίς να του ζητήσει τα χρήματα, η ενέργειά του αυτή μπορεί να σημαίνει ότι του χαρίζει το χρέος του. Δηλώνει δηλαδή **σιωπηρά** την άφεση του χρέους.

Είτε όμως κατά τον ένα, είτε κατά τον άλλο τρόπο γίνει η δήλωση, για να θεωρηθεί ότι πραγματοποιήθηκε (συντελέσθηκε) πρέπει να περιέλθει σε αυτόν, προς τον οποίον απευθύνεται.

Αν η δήλωση δεν απευθύνεται προς ορισμένο πρόσωπο (**μη απευθυντέα**) συντελείται φυσικά μόλις εξωτερικευθεί (π.χ. αποδοχή ή αποπίσηση κληρονομιάς).

Όταν όμως η δήλωση απευθύνεται προς άλλο πρόσωπο (**απευθυντέα**), συντελείται μόλις περιέλθει στο πρόσωπο που απευθύνεται (Α.Κ. 167). Ο νόμος δηλαδή δεν αρκείται στο ότι η δήλωση εξωτερικεύεται, παρουσιάζεται στον εξωτερικό κόσμο, αλλά για να παραχθούν έννομα αποτελέσματα, πρέπει να παραληφθεί, να ληφθεί από εκείνον, προς τον οποίον απευθύνεται.

Όταν εκείνος προς τον οποίον απευθύνεται η δήλωση είναι **παρών**, τότε λέμε ότι η δήλωση συντελείται, αν γίνεται με έγγραφο, όταν δοθεί στα χέρια του το έγγραφο. Αν όμως η δήλωση γίνεται προφορικά, λέμε ότι η δήλωση συντελείται όταν αυτός, προς τον οποίον απευθύνεται είναι σε θέση να αντιληφθεί σαφώς τη δήλωση (π.χ. η δήλωση δεν συντελείται, όταν γίνεται προφορικά σε κουφό πρόσωπο).

Όταν αυτός προς τον οποίον απευθύνεται η δήλωση είναι **απών**, η δήλωση συντελείται μόλις περιέλθει στα χέρια του το έγγραφο.

γ) Συμφωνία δηλώσεως και βουλήσεως.

Για το κύρος της δικαιοπραξίας η δήλωση πρέπει να ανταποκρίνεται στη βούληση του προσώπου. Αν η δήλωση δεν ανταποκρίνεται στη βούληση, τότε έχομε **διάσταση**, ασυμφωνία μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως.

Η διάσταση αυτή μπορεί να είναι ηθελημένη, οπότε τότε έχομε **εικονική δήλωση**, μπορεί όμως να είναι και αθέλητη, δηλαδή να μη γνώριζε εκείνος, που έκανε τη δήλωση τι εξωτερικεύθηκε, οπότε τότε έχουμε **πλάνη** κατά τη δήλωση. Αποτέλεσμα της εικονικής δηλώσεως είναι και η δικαιοπραξία να είναι εικονική.

Εικονική δικαιοπραξία είναι εκείνη που γίνεται φαινομενικά και όχι σπουδαία (κατά το φαινόμενον). Στην εικονική δικαιοπραξία η διάσταση μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως είναι γνωστή σ' εκείνον με τον οποίο γίνεται η εικονική δικαιοπραξία (Α.Κ. 138).

Η εικονική δικαιοπραξία είναι άκυρη, θεωρείται δηλαδή σαν να μην έχει γίνει ποτέ. Ο τρίτος όμως, που δεν γνώριζε ότι η δικαιοπραξία είναι άκυρη και λόγω της άγνοιάς του αυτής στηρίχθηκε σε αυτήν και θεμελίωσε δικαιώματα, δεν μπορεί να βλαβεί από την εικονικότητα. Γι' αυτόν η εικονική δικαιοπραξία θεωρείται ότι είναι έγκυρη (Α.Κ. 139). Η διάταξη αυτή είναι απόρροια της αρχής της καλής πίστεως, που, όπως είπαμε, κυριαρχεί στο δίκαιο (βλ. κεφάλαιο 3).

Π.χ. ο Α΄ πουλάει το οικόπεδό του στον Β΄ εικονικά. Ο Β΄ είναι γνώστης της εικονικότητας. Η δικαιοπραξία αυτή είναι άκυρη. Ο Β΄, παρά το γεγονός ότι γνωρίζει την εικονικότητα της δικαιοπραξίας πουλάει το οικόπεδο στον Γ΄, που δεν γνωρίζει τίποτα για την εικονικότητα. Ο Γ΄ δεν βλαπτεται από την εικονικότητα και η αγορά του είναι έγκυρη.

Πολλές φορές οι συμβαλλόμενοι σε μια εικονική δικαιοπραξία χρησιμοποιούν τη δικαιοπραξία αυτή, για να κρύψουν μιαν άλλη δικαιοπραξία.

Ο Α΄ π.χ. πουλάει με συμβολαιογραφικό έγγραφο εικονικά στον Β΄

το οικόπεδό του, ενώ πραγματικά του το χαρίζει, δηλαδή δεν του παίρνει χρήματα. Η δωρεά, που κρύβεται κάτω από την πώληση, είναι έγκυρη, αφού τα μέρη την ήθελαν και η δικαιοπραξία έγινε με τύπο, δηλαδή με συμβολαιογραφικό έγγραφο, που απαιτείται επίσης και για τη δωρεά. Γιατί τώρα τα δύο μέρη δεν κατήρτισαν φανερά τη σύμβαση της δωρεάς, αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως φορολογικούς κλπ.

Στην περίπτωση αυτή ο νόμος ορίζει ότι η καλυπτόμενη δικαιοπραξία είναι έγκυρη, εφόσον την ήθελαν τα μέρη και τηρήθηκαν οι όροι, που θέτει γι' αυτήν ο νόμος.

'Όπως είπαμε, η διάσταση μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως μπορεί να είναι άγνωστη σε αυτόν που κάνει τη δήλωση. Στην περίπτωση αυτή έχομε την πλάνη.

Πλάνη δηλαδή υφίσταται, όταν υπάρχει ακούσια διάσταση μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως (Α.Κ. 140). Στην περίπτωση αυτή η δικαιοπραξία μπορεί να ακυρωθεί (είναι ακυρώσιμη).

Προϋπόθεση όμως για την ακύρωση της δικαιοπραξίας λόγω της πλάνης είναι η πλάνη να είναι ουσιώδης.

Ουσιώδης είναι η πλάνη, όταν αναφέρεται σε τέτοιας σπουδαιότητας σημείο της δικαιοπραξίας, ώστε ο πλανηθείς δεν θα προέβαινε στη δικαιοπραξία αν γνώριζε την πραγματική κατάσταση (Α.Κ .141).

Η πλάνη, μπορεί να αναφέρεται στα εξωτερικά σημεία της δηλώσεως. Ο Α' γράφει π.χ. ή δηλώνει ότι πουλάει 1000 κιλά ροδάκινα, ενώ ήθελε να πουλήσει 100 ή υπόσχεται να παραδώσει το εμπόρευμα στις 30 του μηνός, ενώ ήθελε πραγματικά να το παραδώσει στις 3.

Μπορεί όμως να αναφέρεται και στο περιεχόμενο της δηλώσεως. Ο Α' υπόσχεται π.χ. να αγοράσει το σπίτι σου, ενώ στην πραγματικότητα θέλει να το νοικιάσει.

Είπαμε ότι η πλάνη, για να είναι ακυρώσιμη η δικαιοπραξία, πρέπει να είναι ουσιώδης. Εάν είναι επουσιώδης, τότε η δικαιοπραξία είναι έγκυρη.

'Ένα καλλιτεχνικό γραφείο π.χ. μετακαλεί για συναυλία τον Α' καλλιτέχνη, νομίζοντας ότι είναι ο διάσημος πιανίστας Β'. Η πλάνη είναι ουσιώδης.

Ο Α' δήλωσε σε ένα ξενοδοχείο ότι θέλει να νοικιάσει το δωμάτιο 605, ενώ θέλει στην πραγματικότητα το δωμάτιο 615 που είναι ακριβώς το ίδιο. Η πλάνη είναι επουσιώδης.

Κάθε πρόσωπο προκειμένου να προβεί σε μια δικαιοπραξία προηγουμένως πρέπει να σκεφθεί και να αποφασίσει. Στην απόφασή του αυτή οδηγείται από διάφορους παράγοντες και αίτια. Τα αίτια αυτά,

που οδηγούν ένα πρόσωπο να αποφασίσει, δηλαδή που παράγουν τη βούλησή του, καλούνται **παραγωγικά αίτια** της βουλήσεως.

Ο νόμος θεωρεί ότι η πλάνη σχετικά με τα παραγωγικά αίτια της βουλήσεως δεν είναι ουσιώδης (Α.Κ. 143). Γιατί στην περίπτωση αυτή δεν υπάρχει διάσταση μεταξύ βουλήσεως και δήλωσεως μια και το πρόσωπο δήλωσε εκείνο ακριβώς που ήθελε.

Ο Α' νομίζει π.χ. ότι δίπλα σε ένα οικόπεδο θα περάσει ο νέος εθνικός δρόμος. Το αγοράζει, αλλά ο νέος δρόμος κατασκευάζεται μακριά. Η πλάνη αυτή δεν είναι ουσιώδης, δηλαδή δεν μπορεί ο Α' να ζητήσει ακύρωση της αγοράς, γιατί δεν αναφέρεται σε ασυμφωνία δήλωσεως και βουλήσεως, αλλά αναφέρεται στα παραγωγικά αίτια της βουλήσεως.

Η άποψη αυτή του νομοθέτη αποβλέπει στην ασφάλεια και στη σταθερότητα των συναλλαγών. Αντιλαμβάνεται ο καθένας, αν ήταν η πλάνη αυτή ουσιώδης, πόσο εύκολα θα ζητούσε κάποιος την ακύρωση μιας συμβάσεως ισχυριζόμενος ότι η παραγωγική αίτια, για την οποία έκανε τη σύμβαση αυτή, ήταν λανθασμένη, πεπλανημένη.

δ) Βούληση απαλλαγμένη από ελαττώματα.

Είπαμε παραπάνω ότι προϋποθέσεις εγκυρότητας μιας δικαιοπραξίας είναι: Αυτός που κάνει τη δικαιοπραξία να είναι ικανός, η δήλωση της βουλήσεως του να γίνεται γνωστή και να μην υπάρχει διάσταση μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως.

Μια άλλη προϋπόθεση για να είναι έγκυρη η δικαιοπραξία είναι η βούληση να είναι απαλλαγμένη από ελαττώματα.

Με τον όρο ελαττώματα της βουλήσεως νοούμε ότι τα αίτια της βουλήσεως είναι κατά το νόμο επιλήψιμα. Τέτοια αίτια είναι η **απάτη** και η **απειλή**. Δηλαδή αν το πρόσωπο προβαίνει σε δικαιοπραξία επειδή απειλήθηκε ή εξαπατήθηκε, η δικαιοπραξία αυτή μπορεί να ακυρωθεί.

Απάτη είναι η εκ προθέσεως αθέμιτη παραπλάνηση του προσώπου, που ενεργεί μια δικαιοπραξία (Α.Κ. 147).

Στην περίπτωση της απάτης αυτός που κάνει τη δικαιοπραξία έχει εκφράσει τη βούλησή του, επειδή έχει παραπλανηθεί, έχει εξαπατηθεί.

Ειδικότερα απάτη είναι κάθε δόλια συμπεριφορά που σκοπεύει να δημιουργήσει σε αυτόν, που κάνει μια δικαιοπραξία, εσφαλμένη εντύπωση ή αντίληψη. Η δόλια αυτή συμπεριφορά συνίσταται σε παρουσίαση ψευδών γεγονότων σαν να είναι αληθινά ή σε απόκρυψη ή αποσώπιση των αληθινών γεγονότων.

Για να έχομε ακύρωση της δικαιοπραξίας λόγω απάτης, απαιτείται η συμπεριφορά εκείνου, που μετέρχεται την απάτη, να είναι **δόλια**. Η απάτη έχει δόλιο χαρακτήρα, όταν αυτός που την κάνει επιδιώκει να παρασύρει κάποιον σε δήλωση βουλήσεως, που δεν θα έκανε χωρίς τη δόλια εξαπάτηση ή που θα έκανε μεν, αλλά με άλλο περιεχόμενο.

Ο πωλητής π.χ. μεταχειρισμένων αυτοκινήτων είναι υποχρεωμένος να αναφέρει στον αγοραστή πόσα χιλιόμετρα έχει διανύσει το αυτοκίνητο που πουλάει, ποιος είναι ο χρόνος κατασκευής και αν έχει υποστεί το αυτοκίνητο σοβαρές βλάβες λόγω συγκρούσεως κλπ. Αν δηλώσει για να παρασύρει τον αγοραστή στην αγορά (δόλια συμπεριφερά) λιγότερα χιλιόμετρα από τα πραγματικά, νεώτερο χρόνο κατασκευής (παράσταση ψεύτικων γεγονότων ως αληθινών) και αποσιωπήσει τις βλάβες από τυχόν ατύχημα (αποσιώπιση των αληθινών γεγονότων), εξαπατά τον αγοραστή. Ο αγοραστής, που έκανε την αγορά με την αθέμιτη παραπλάνηση, τη δόλια εξαπάτηση, δικαιούται να ζητήσει την ακύρωση της αγοράς.

Απειλή είναι η ψυχολογική βία. Η δήλωση βουλήσεως, που έγινε λόγω της απειλής, της ψυχολογικής βίας, μπορεί, όπως είπαμε, να ακυρωθεί.

Απειλή γενικά είναι η εξαγγελία κάποιου κακού για τον απειλούμενο, εξ αιτίας του οποίου περιέρχεται αυτός σε κατάσταση ψυχολογικής πιέσεως, που τον υποχρεώνει να προβεί στη δήλωση βουλήσεως, για να αποφύγει το κακό, με το οποίο απειλείται.

Η απειλή πρέπει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να δημιουργεί φόβο στο λογικό άνθρωπο και να εκθέτει σε σπουδαίο και άμεσο κίνδυνο τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα, την ελευθερία, την τιμή, την περιουσία, είτε εκείνου που απειλείται, είτε των προσώπων που συνδέονται στενότατα μαζί του (Α.Κ. 151).

Για να έχομε ακύρωση λόγω απειλής, πρέπει η απειλή να έγινε με το σκοπό να προκληθεί η συγκεκριμένη δήλωση βουλήσεως.

Ο Α' π.χ. απειλεί το Β' ότι θα τον σκοτώσει, αν δεν του πουλήσει το κτήμα του. Αν όμως ο Β' φοβηθεί και πουλήσει το κτήμα του στον Α' η πώληση λόγω της απειλής είναι ακυρώσιμη.

Αν όμως ο Β' πουλήσει το σπίτι του στο Γ' για να πάει σε άλλη πόλη, προκειμένου να αποφύγει την απειλή του Α', τότε η πώληση αυτή δεν μπορεί να ακυρωθεί (δεν είναι ακυρώσιμη).

Τέλος η απειλή, για να οδηγεί σε ακύρωση της δικαιοπραξίας, πρέπει να είναι παράνομη ή αντίθετη προς τα χρηστά ήθη (ανήθικη). Έτσι παράνομη είναι η απειλή, ότι θα σκοτώσω εσένα ή το παιδί σου. Ενώ η απειλή ότι, αν δεν μου πληρώσεις το χρέος, θα σε πάω στα δικα-

στήρια, δεν είναι απειλή παράνομη. Εάν όμως σε απειλώ, προκειμένου να μου πληρώσεις το χρέος σου, ότι θα καταγγείλω το παιδί σου για κάποια αξιόποινη πράξη του, η απειλή αυτή δεν είναι παράνομη, είναι όμως αντίθετη προς τα χρηστά ήθη και έτσι η καταβολή λόγω της απειλής είναι άκυρη.

ε) Τύπος της δικαιοπραξίας.

Όπως είπαμε [παράγρ. 9.2(ζ)] στο δίκαιο βασικά κυριαρχεί η αρχή του ατύπου των δικαιοπραξιών. Στις περιπτώσεις όμως που ο νόμος, για το κύρος της δικαιοπραξίας, ζητά να τηρηθεί ορισμένος τύπος, η δήλωση βουλήσεως είναι έγκυρη μόνον αν περιβληθεί τον τύπο, που απαιτεί ο νόμος (Α.Κ. 158). Αν δεν τηρηθεί ο απαιτούμενος από το νόμο τύπος, τότε η δικαιοπραξία είναι άκυρη (Α.Κ 159). Περιπτώσεις που ο νόμος απαιτεί τύπο σε μια δικαιοπραξία είναι π.χ. οι συμβάσεις που έχουν ως αντικείμενο τη σύσταση, μεταβίβαση, κατάργηση ή αλλοίωση εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε ακίνητα, η διαθήκη κ.ά.

Στις περιπτώσεις που ο νόμος απαιτεί έγγραφο τύπο για μια δικαιοπραξία, το έγγραφο μπορεί να συνταχθεί είτε από ιδιώτη είτε από συμβολαιογράφο. Όταν όμως απαιτεί συμβολαιογραφικό έγγραφο (όπως προκειμένου περί συμβάσεων, που έχουν ως αντικείμενο τη σύσταση κλπ. εμπραγμάτων δικαιωμάτων σε ακίνητα) η δικαιοπραξία είναι έγκυρη, μόνο όταν το έγγραφο συνταχθεί από το συμβολαιογράφο.

Το ιδιωτικό έγγραφο δεν απαιτείται να γραφεί ιδιοχείρως, απαιτείται μόνο να φέρει την ιδιόχειρη υπογραφή του εκδότη του στο τέλος του εγγράφου. Στις συμβάσεις πρέπει κατά κανόνα οι υπογραφές όλων των συμβαλλομένων να τεθούν στο ίδιο έγγραφο (Α.Κ. 160).

Μια μορφή συμβάσεως με την οποία τα μέρη συμφωνούν ότι είναι υποχρεωμένα στο μέλλον να συνάψουν ορισμένη σύμβαση, είναι και το **προσύμφωνο**. Κατά τη σύσταση του προσυμφώνου ακολουθείται ο ίδιος τύπος με εκείνον, που απαιτείται για τη σύνταξη της προβλεπόμενης σε αυτό να συναφθεί συμβάσεως.

σ) Περιεχόμενο που αναγνωρίζει ο νόμος.

Για να έχει μια δικαιοπραξία κύρος, απαιτείται το περιεχόμενό της να μην προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου (Α.Κ. 174), όπως επίσης να μην προσκρούει στα χρηστά ήθη (Α.Κ. 178).

– Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου

είναι άκυρη και όχι ακυρώσιμη. Απαγορευτικές διατάξεις του νόμου είναι:

1) Εκείνες που απαγορεύουν κάθε αντίθετη προς αυτές ρύθμιση.

Π.χ. με ρητή διάταξη του νόμου απαγορεύεται ο ανατοκισμός σε δάνεια μεταξύ φυσικών προσώπων. Άρα κάθε δικαιοπραξία που προβλέπει ανατοκισμό είναι άκυρη (Α.Κ. 296).

2) Οι κανόνες δημοσίας τάξεως.

Π.χ. είναι άκυρη η σύμβαση με την οποία απονέμεται η δικαιοπρακτική ικανότητα σε ανήλικο.

– Δικαιοπραξία που αντιβαίνει στα χρηστά ήθη (παράγρ. 2.2) είναι άκυρη (Α.Κ. 178).

Για να διαπιστωθεί αν μια δικαιοπραξία προσκρούει στα χρηστά ήθη, δηλαδή στις ισχύουσες ηθικές αντιλήψεις του μέστης ηθικής ανθρώπου, δεν εξετάζεται μεμονωμένα το αίτιο, που την προκάλεσε, ή οι σκοποί, στους οποίους αποβλέπει εκείνος που κάνει τη δικαιοπραξία, αλλά το σύνολο των ειδικών συνθηκών που τη διέπουν.

Έτσι άκυρη είναι π.χ. η δικαιοπραξία που δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία του προσώπου, όπως είναι η συμφωνία ότι σου μεταβιβάζω κάθε μελλοντική μου περιουσία.

Άκυρη επίσης είναι η αγορά από έναν έμπορο, μιας μεγάλης αξίας εικόνας σε εξευτελιστική τιμή, όταν αυτός που την πουλάει δεν γνωρίζει την αξίας της.

Η δικαιοπραξία που αναφέρομε στο τελευταίο παράδειγμα καλείται **αισχροκερδής ή καταπλεονεκτική**. (Ο Αστικός Κώδικας στο άρθρο 179 αναφέρει ποιες είναι οι προϋποθέσεις, για να χαρακτηρισθεί μια δικαιοπραξία ως αισχροκερδής).

9.4 Ερωτήσεις.

- Τι είναι δικαιοπραξία; Πόσα είδη δικαιοπραξίας γνωρίζετε;
- Ποιες είναι οι προϋποθέσεις καταρτίσεως της δικαιοπραξίας;
- Τι είναι ικανότητα για δικαιοπραξία;
- Ποιοι είναι ικανοί για δικαιοπραξία; Ποιοι ανίκανοι; Ποιοι περιορισμένα ικανοί;
- Τι είναι η δικαστική απαγόρευση και τι η νόμιμη απαγόρευση; Ποιοι τελούν υπό δικαστική αντίληψη;
- Ποιες δικαιοπραξίες διενεργούν οι περιορισμένα ικανοί; Ποιες οι ανήλικοι;
- Πώς γίνεται η δήλωση βουλήσεως; Τι είναι απευθυντέα και μη δήλωση βουλήσεως;

8. Πώς συντελείται η απευθυντέα δήλωση βουλήσεως;
9. Τι είναι η εικονική δικαιοπραξία; Παραδείγματα. Είναι άκυρη; Πώς προστατεύονται ο τρίτοι που στηρίχθηκαν στην εικονική δικαιοπραξία;
10. Τι καλείται πλάνη; Τι ουσιώδης πλάνη;
11. Αν η πλάνη είναι επουσιώδης, η δικαιοπραξία είναι έγκυρη;
12. Η πλάνη σχετικά με τα παραγωγικά αίτια της βουλήσεως είναι επουσιώδης;
13. Πού εφαρμόζονται οι διατάξεις περί πλάνης; Έχομε πλάνη στις πιο κάτω περιπτώσεις;
 - α) Δηλώνω ότι υπόσχομαι να σου πουλήσω 10 τόνους σιτάρι, ενώ ήθελα να πουλήσω 10 κιλά.
 - β) Συμφωνώ να σου χαρίσω 1000 δρχ. ενώ ήθελα να δηλώσω, ότι σου τις δανείζω.
 - γ) Ο πωλητής συμφωνεί να πουλήσει ένα ηλεκτρικό ψυγείο στον Α' και συμφωνούν ότι κοστίζει 10.100 δρχ., ενώ κοστίζει 10.120. Η πλάνη είναι ουσιώδης;
 - δ) Ο ασθενής συμφωνεί με μια κλινική να του κάνει εγχείρηση ο Α' γιατρός, τον οποίο νομίζει καθηγητή Πανεπιστημίου. Ο Α' όμως δεν είναι καθηγητής αλλά έχει μόνο συνωνυμία με τον καθηγητή. Η πλάνη είναι ουσιώδης;
14. Τι είναι απάτη;
15. Τι είναι απειλή;
16. Ποια θεωρείται παράνομη απειλή και ποια εναντίον των χρηστών ηθών; Είναι απειλή ότι αν δεν μου πουλήσεις θα προκαλέσω φασαρία; Είναι απειλή, ότι αν δεν μου πουλήσεις θα απαγάγω το παιδί σου;
17. Τι είναι τύπος της δικαιοπραξίας;
18. Τι είναι έγγραφο: Ιδιωτικό ή συμβολαιογραφικό;
19. Πού τίθεται η υπογραφή στο έγγραφο;
20. Τι είναι προσύμφωνο και ποιος ο τύπος του προσυμφώνου;
21. Δικαιοπραξία που αντιβαίνει στο νόμο ή στα χρηστά ήθη είναι άκυρη;
22. Τι είναι οι απαγορευτικές διατάξεις του νόμου;
23. Τι είναι η αισχροκερδής δικαιοπραξία;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

ΠΕΡΙ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ

10.1 Γενικά.

Η **σύμβαση** είναι είδος δικαιοπραξίας [παράγρ. 9.2(a)] και καταρτίζεται με τη σύμφωνη βούληση περισσότερων προσώπων, που έχουν μεταξύ τους αντίστοιχα συμφέροντα.

Στις συμβάσεις επικρατεί **η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων** (παράγρ. 3.1), σύμφωνα με την οποία τα μέρη, οι συμβαλλόμενοι, είναι ελεύθεροι να αποφασίσουν, αν θα καταρτίσουν ή όχι τη σύμβαση και ποιο περιεχόμενο θα δώσουν στη σύμβαση που αποφάσισαν να καταρτίσουν.

10.2 Είδη των συμβάσεων.

Εφόσον οι συμβάσεις είναι είδος των δικαιοπραξιών, σχεδόν όλες οι διακρίσεις των δικαιοπραξιών είναι και διακρίσεις των συμβάσεων. Έτσι οι συμβάσεις διακρίνονται σε:

- **Αιτιώδεις** και **αναιτιώδεις**,
- **επαχθείς** και **χαριστικές**,
- **ενοχικές** και **εμπράγματες** κλπ.

Στις **αιτιώδεις** και **αναιτιώδεις** συμβάσεις, στις επαχθείς και χαριστικές συμβάσεις κλπ. εφαρμόζονται αυτά που έχομε πει για τα αντίστοιχα είδη των δικαιοπραξιών (παράγρ. 9.2).

Επί πλέον όμως οι συμβάσεις διακρίνονται και σε:

- **Αμφοτεροβαρείς** και **σε ετεροβαρείς**.

Όπως είναι εύκολα αντιληπτό, μια σύμβαση μπορεί να ανήκει, να κατατάσσεται, σε περισσότερες από μία από τις παραπάνω κατηγορίες.

Αμφοτεροβαρής είναι η σύμβαση, από την οποία δημιουργούνται

δικαιώματα και υποχρεώσεις για παροχή σε βάρος και των δύο μερών. Ο κάθε συμβαλλόμενος δηλαδή είναι συγχρόνως και δανειστής και οφειλέτης.

Τέτοια σύμβαση π.χ. είναι η πώληση. Ο πωλητής υποχρεώνεται να πουλήσει το πράγμα, είναι δηλαδή οφειλέτης απένταντι στον αγοραστή. Παράλληλα όμως δικαιούται να εισπράξει την αξία του πράγματος που πουλάει, είναι δηλαδή δανειστής του αγοραστή. Ο αγοραστής τώρα δικαιούται να αγοράσει το πράγμα, είναι δηλαδή δανειστής του πωλητή και υποχρεώνεται να καταβάλει το τίμημα, είναι δηλαδή οφειλέτης του πωλητή. Το πράγμα, που είναι υποχρεωμένος να παραδώσει ο πωλητής, συνιστά την **παροχή** του πωλητή, το τίμημα που υποχρεούται να καταβάλει ο αγοραστής συνιστά την **αντιπαροχή** ή και αντιστρόφως, δηλαδή το τίμημα συνιστά την παροχή του αγοραστή και το πράγμα την αντιπαροχή του πωλητή.

Ετεροβαρής είναι η σύμβαση, στην οποία δημιουργείται υποχρέωση για παροχή σε βάρος μόνον του ενός από τα μέρη έτσι, ώστε να υπάρχει ένας μόνον δανειστής και ένας οφειλέτης. Ετεροβαρής σύμβαση είναι η δωρεά, ο δωρητής (οφειλέτης) υποχρεούται να δώσει το πράγμα που κάνει δωρεά, στο δωρεοδόχο (δανειστή). Επίσης το δάνειο είναι ετεροβαρής σύμβαση. Ο οφειλέτης μετά την κατάρτιση του δανείου είναι υποχρεωμένος μόνον αυτός να αποδώσει τα δανεισθέντα (παράγρ. 14.1). Η δωρεά όμως διαφέρει από το δάνειο, γιατί είναι χαριστική σύμβαση. Ενώ στο δάνειο υπάρχει μεταξύ δανειστή και οφειλέτη συμφωνία αποδόσεως των δανεισθέντων.

10.3 Κατάρτιση της συμβάσεως.

Για να έχομε σε μια σύμβαση τη σύμφωνη βιούληση των μερών, που τη συνάπτουν, απαιτείται πρόταση από πλευράς εκείνου, που επιδιώκει τη σύναψη της συμβάσεως και αποδοχή αυτής της προτάσεως από εκείνον, προς τον οποίον απευθύνεται η πρόταση (τα μέρη που συνάπτουν μια σύμβαση καλούνται γενικά **συμβαλλόμενοι** ή **συμβαλλόμενος** και **αντισυμβαλλόμενος**).

Η πρόταση για σύναψη μιας συμβάσεως δεσμεύει αυτόν που την έκανε για ορισμένο χρονικό διάστημα. Μέσα στο διάστημα αυτό πρέπει αυτός προς τον οποίον έγινε η πρόταση να την αποδεχθεί. Η πρόταση παύει να δεσμεύει αυτόν που την έκανε, αν δεν γίνει δεκτή, δηλαδή αν την απορρίψει ο λήπτης της προτάσεως, ή αν δεν γίνει εγκαίρως δεκτή.

Η σύμβαση καταρτίζεται κατά κανόνα από τη στιγμή που αυτός που

έκανε την πρόταση λάβει τη δήλωση αποδοχής της προτάσεως (Α.Κ. 192). Ως προς τον τύπο των συμβάσεων εφαρμόζονται τα όσα ισχύουν και για τις δικαιοπραξίες [παράγρ. 9.2(ζ)].

10.4 Ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας συμβάσεως.

Πριν από την κατάρτιση μιας συμβάσεως προηγούνται οι διαπραγματεύσεις. Πολλές φορές οι διαπραγματεύσεις αυτές διαρκούν πολύ και δημιουργούν έξοδα (ταξίδια, υπομνήματα των συμβαλλομένων με ανταλλαγή απόψεων και πληροφοριών, σχέδια των πωλουμένων πραγμάτων κλπ.).

Ο Αστικός Κώδικας ορίζει ότι τα μέρη, κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων για τη σύναψη μιας συμβάσεως, οφείλουν να συμπεριφέρονται με τη συμπεριφορά που υπαγορεύει η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη (Α.Κ. 197), εκείνος δε που προξένησε στο στάδιο αυτό ζημιά στον αντισυμβαλλόμενο είναι υποχρεωμένος να του την αποκαταστήσει και αν ακόμη δεν συναφθεί η σύμβαση (Α.Κ. 198).

Ο Α' π.χ. διαπραγματεύεται να πουλήσει το οικόπεδό του στο Β' που μένει στον Καναδά. Ο Β' ειδοποιεί τον Α' ότι σε ένα μήνα θα έλθει αεροπορικώς να δει το οικόπεδο. Ο Α' στο μεταξύ πουλάει το οικόπεδό του, αλλά δεν ειδοποιεί τον Β' να μην έλθει. Ο Β' έρχεται. Δικαιούται να ζητήσει από τον Α' να του πληρώσει όλα τα έξοδά του, γιατί δεν έδειξε απέναντί του τη σωστή συμπεριφορά, που επιβάλλουν η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη, δηλαδή δεν τον ειδοποίησε να μην έλθει.

10.5 Ερμηνεία των συμβάσεων.

Για την ερμηνεία του δικαίου μιλήσαμε ήδη στο τέταρτο κεφάλαιο. Οι συμβάσεις ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη και λαμβάνονται υπόψη τα συναλλακτικά ήθη (Α.Κ. 200). Επίσης κατά την ερμηνεία της δηλώσεως βουλήσεως αναζητείται η αληθινή βούληση χωρίς προσήλωση στις λέξεις (Α.Κ. 173).

Και οι δύο αυτές διατάξεις του Αστικού Κώδικα αποβλέπουν στην ερμηνεία της δηλώσεως βουλήσεως. Η μία καθιερώνει το αντικειμενικό κριτήριο στην ερμηνεία της δηλώσεως βουλήσεως (Α.Κ. 200) και η άλλη το υποκειμενικό κριτήριο (Α.Κ. 173).

Όταν στην ερμηνεία μιας συμβάσεως εφαρμόζεται το **αντικειμενι-**

κό κριτήριο, η δήλωση βουλήσεως ερμηνεύεται κατά τις αρχές της καλής πίστεως (κεφ. 3) και των συναλλακτικών ηθών (παράγρ. 2.3).

Όταν τώρα εφαρμόζεται το **υποκειμενικό κριτήριο**, απαιτείται η ερμηνεία να μην προσκολληθεί στο ξερό γράμμα της δηλώσεως, αλλά να αναζητηθεί η αληθινή βούληση των συμβαλλομένων.

Σκοπός της ερμηνείας της δηλώσεως βουλήσεως είναι η ανεύρεση του νοήματος της δηλώσεως και συγκεκριμένα εκείνου του νοήματος, που είναι κατά το νόμο το αποφασιστικό και που ισχύει. Σε ερμηνεία υπόκειται στην πραγματικότητα κάθε δήλωση βουλήσεως και όχι μόνον οι ασαφείς δηλώσεις βουλήσεως. Τέλος με τον ίδιο τρόπο θα ερμηνευθούν και τα κενά που μπορεί να έχει μια σύμβαση.

Παραδείγματα.

Παράδειγμα 1ο.

Ο Α' θέλει π.χ. να πουλήσει ένα ακίνητο, αλλά λόγω άγνοιας της νομικής ορολογίας δήλωσε ότι το μισθώνει. Η σύμβαση θα ερμηνευθεί κατά την αληθινή βούληση του Α', χωρίς προσήλωση στις λέξεις.

Παράδειγμα 2ο.

Ο Α' συγγραφέας συμφωνεί με τον εκδοτικό οίκο Β' να του κυκλοφορήσει το βιβλίο του. Αν η συμφωνία αυτή περιλαμβάνει και δικαιώματα επανεκδόσεως του βιβλίου, θα προσφύγομε στους κανόνες της ερμηνείας και θα ερμηνευθεί η σύμβαση σύμφωνα με τις αρχές της καλής πίστεως και στην προκειμένη περίπτωση κυρίως σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη.

Ο Αστικός Κώδικας ρυθμίζει τις περισσότερες από τις συμβάσεις, που χρησιμοποιούν οι άνθρωποι στις καθημερινές συναλλαγές τους, όπως π.χ. την πώληση, τη μίσθωση εργασίας και έργου, το δάνειο, την υποθήκη, το ενέχυρο, την παρακαταθήκη. Οι συμβάσεις αυτές, που κατονομάζονται στον Κώδικα, λέγονται **επώνυμες συμβάσεις**, ενώ οι άλλες που δεν ρυθμίζονται ειδικά από τον Αστικό Κώδικα, καλούνται **ανώνυμες**.

Από τις συμβάσεις, αυτές που ρυθμίζει ο Αστικός Κώδικας, θα αναλύσομε στα επόμενα, τις συμβάσεις της πωλήσεως, του δανείου, της μισθώσεως πράγματος, του ενεχύρου και της υποθήκης.

10.6 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι σύμβαση;
2. Είδη των συμβάσεων;
3. Πώς καταρτίζεται η σύμβαση;
4. Πρόταση και αποδοχή της συμβάσεως.
5. Πότε παύει η πρόταση να δεσμεύει αυτόν που την έκανε;
6. Τι είναι οι διαπραγματεύσεις; Ευθύνη από αυτές.
7. Ερμηνεία των συμβάσεων. Τι είναι αντικειμενικό και τι υποκειμενικό κριτήριο; Παραδείγματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΤΗΤΑ

11.1 Γενικά.

Πολλές φορές στη ζωή δεν μπορούμε αυτοπροσώπως να συνάψουμε μια σύμβαση που θέλομε, είτε αυτό οφείλεται σε απουσία, είτε σε ασθένεια, είτε σε άλλους λόγους. Έτσι δημιουργείται η ανάγκη να μας αντιπροσωπεύσει κάποιος άλλος στην κατάρτιση της συμβάσεως.

Αντιπροσώπευση είναι η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο, που ονομάζεται **αντιπρόσωπος**, ενεργεί μια ή περισσότερες δικαιοπραξίες επ' ονόματι άλλου προσώπου, που ονομάζεται **αντιπροσωπευόμενος**. Ο αντιπρόσωπος οφείλει να ενεργεί μέσα στα όρια και στους όρους της εξουσίας, που του χορήγησε ο αντιπροσωπευόμενος.

Το χαρακτηριστικό στη σχέση της αντιπροσωπεύσεως είναι ότι τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας, που ενεργεί ο αντιπρόσωπος, αντανακλούν άμεσα στο πρόσωπο του αντιπροσωπευόμενου, είναι δηλαδή σαν να έχει ενεργήσει ο ίδιος ο αντιπροσωπευόμενος (Α.Κ. 211). Έτσι από τις ενέργειες του αντιπροσώπου δημιουργούνται άμεσα δικαιώματα υπέρ του αντιπροσωπευόμενου, όπως επίσης δημιουργούνται άμεσα κατά του αντιπροσωπευόμενου και οι σχετικές υποχρεώσεις.

Είπαμε ότι ο αντιπρόσωπος ενεργεί σε μια δικαιοπραξία σαν να ήταν ο ίδιος ο αντιπροσωπευόμενος. Ο αντιπρόσωπος επίσης μπορεί να δέχεται για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου τις δηλώσεις βουλήσεως άλλων προσώπων. Και στην περίπτωση αυτή οι δηλώσεις που δέχεται δεσμεύουν τον αντιπροσωπευόμενο.

11.2 Είδη αντιπροσωπεύσεως.

Η αντιπροσώπευση διακρίνεται σε άμεση και έμμεση.

α) Άμεση αντιπροσώπευση.

Είναι η σχέση κατά την οποία ο αντιπρόσωπος ενεργεί μία ή περισσότερες δικαιοπραξίες επ' ονόματι του αντιπροσωπευομένου και τα αποτελέσματα επέρχονται άμεσα υπέρ και κατά του αντιπροσωπευομένου (τη σχέση αυτή την αναλύσαμε στην παράγραφο 11.1). Η άμεση αντιπροσώπευση διακρίνεται σε νόμιμη και σε εκούσια.

1) **Νόμιμη** αντιπροσώπευση είναι η αντιπροσώπευση που η σχετική γι' αυτήν εξουσία πηγάζει από το νόμο. Τέτοια είναι η αντιπροσώπευση του ανηλίκου από τους γονείς, η αντιπροσώπευση του εμπόρου, που πτώχευσε από το σύνδικο της πτωχεύσεως.

2) **Εκούσια** αντιπροσώπευση είναι η αντιπροσώπευση, που την εξουσία γι' αυτήν χορηγεί στον αντιπρόσωπο ο ίδιος ο αντιπροσωπευόμενος. Ή με άλλα λόγια η εξουσία του αντιπροσώπου στηρίζεται στη βιούληση του αντιπροσωπευομένου.

β) Έμμεση αντιπροσώπευση.

Είναι η σχέση, κατά την οποία ο αντιπρόσωπος ενεργεί μία ή περισσότερες δικαιοπραξίες επ' ονόματι του και εν συνεχεία μεταθέτει τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας στον αντιπροσωπευόμενο. Στην έμμεση αντιπροσώπευση τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας επέρχονται υπέρ και κατά του αντιπροσώπου και αυτός με άλλη δικαιοπραξία τα μεταθέτει στον αντιπροσωπευόμενο.

Ο Α' π.χ. έμμεσος αντιπρόσωπος του Β' αγοράζει ένα διαμέρισμα από τον Γ' και αποκτά την κυριότητα αυτού. Τα αποτελέσματα της πωλήσεως και η κυριότητα επέρχονται στον Α'. Ο Α' μετά μεταβιβάζει την κυριότητα στον Β' με νέα σύμβαση.

Ο λόγος που ο έμμεσος αντιπρόσωπος μεταθέτει το αποτέλεσμα της δικαιοπραξίας στον αντιπροσωπευόμενο ανάγεται στις ιδιαίτερες συμφωνίες που έχουν μεταξύ τους.

Η ιδιαίτερη συμφωνία μπορεί να συνίσταται σε εντολή, σε εταιρικό δεσμό κλπ.

Ο Α' π.χ. βιομήχανος θέλει να αγοράσει για επέκταση του εργοστασίου του το οικόπεδο που συνορεύει με το εργοστάσιό του. Αν ζητήσει να το αγοράσει ο ίδιος, ενδέχεται ο οικοπεδούχος να απαιτήσει μεγάλο τίμημα. Για να αποφύγει το ενδεχόμενο αυτό, ο Α' δίνει εντολή στο Β' φίλο του να αγοράσει ως έμμεσος αντιπρόσωπός του το οικόπεδο. Έτσι ο οικοπεδούχος θα πουλήσει το οικόπεδο στην τρέχου-

σα τιμή. Φυσικά ο Β' μετά την αγορά επ' ονόματί του, θα μεταβιβάσει το οικόπεδο βάσει της εντολής στον Α'.

Ο Αστικός Κώδικας δεν ασχολείται με την έμμεση αντιπροσώπευση, αλλά ρυθμίζει τα πιο πολύπλοκα θέματα που παρουσιάζει η άμεση αντιπροσώπευση.

11.3 Προϋποθέσεις της άμεσης αντιπροσωπεύσεως.

Για να υπάρξει άμεση αντιπροσώπευση πρέπει να τηρηθούν οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1) Η δικαιοπραξία που ενεργεί ο αντιπρόσωπος για λογαριασμό του αντιπροσωπευομένου πρέπει να επιδέχεται αντιπροσώπευση, γιατί υπάρχουν και δικαιοπραξίες, τις οποίες πρέπει να ενεργεί ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος.

Ανεπίδεκτες αντιπροσωπεύσεως είναι πολύ λίγες δικαιοπραξίες, όπως π.χ. η συναίνεση για γάμο, η υιοθεσία, η σύνταξη διαθήκης.

2) Ο αντιπρόσωπος πρέπει κατά τη διενέργεια της δικαιοπραξίας να δηλώνει σαφώς ότι ενεργεί επ' ονόματι άλλου ή αυτό να συνάγεται.

3) Ο αντιπρόσωπος πρέπει να έχει εξουσία προς αντιπροσώπευση. Την εξουσία αυτή, στην περίπτωση της νόμιμης αντιπροσωπεύσεως, του τη χορηγεί ο νόμος, ενώ στην εκούσια αντιπροσώπευση του τη χορηγεί ο αντιπροσωπευόμενος. Η εξουσία αυτή είτε χορηγείται από το νόμο, είτε από τον αντιπροσωπευόμενο, καλείται, όπως θα δούμε παρακάτω, **πληρεξουσιότητα**.

11.4 Ικανότητα αντιπροσώπου.

Για να είναι κάποιος αντιπρόσωπος (Α.Κ. 213) πρέπει να είναι ικανός για δικαιοπραξία ή απλώς να έχει περιορισμένη ικανότητα [παράγρ. 9.3(a)]. Παραχενεύει ίσως, πώς ο περιορισμένα ικανός μπορεί να είναι αντιπρόσωπος άλλου και να ενεργεί δικαιοπραξίες που απαιτούν πλήρη ικανότητα. Η εξήγηση είναι ότι τα αποτελέσματα της αντιπροσωπεύσεως δεν επέρχονται στον αντιπρόσωπο (που μπορεί να έχει περιορισμένη ικανότητα), αλλά επέρχονται στον αντιπροσωπευόμενο, ο οποίος έχει κατά κάποιον τρόπο καθοδηγήσει τον αντιπρόσωπο.

Ο αντιπροσωπευόμενος όμως, που παρέχει την εξουσία στον αντιπρόσωπο, πρέπει απαραιτήτως να είναι ικανός για δικαιοπραξία.

11.5 Πληρεξουσιότητα.

a) Έννοια πληρεξουσιότητας.

Πληρεξουσιότητα είναι η μονομερής δικαιοπραξία με την οποία ο αντιπροσωπευόμενος χορηγεί στον αντιπρόσωπο (που καλείται και **πληρεξούσιος**) την εξουσία να εμφανίζεται ως αντιπρόσωπός του (Α.Κ. 216). Η μονομερής αυτή δικαιοπραξία απευθύνεται είτε στον ίδιο τον αντιπρόσωπο, είτε στον τρίτο, με τον οποίο ο αντιπρόσωπος θα επιχειρήσει τη δικαιοπραξία (Α.Κ. 217).

Η πληρεξουσιότητα είναι ανεξάρτητη από τη σχέση που υφίσταται μεταξύ του αντιπροσωπευόμενου και του αντιπροσώπου. Η πληρεξουσιότητα δηλαδή αφορά στη δράση του αντιπροσώπου-πληρεξουσίου προς τους τρίτους. Η σχέση όμως μεταξύ αντιπροσώπου και αντιπροσωπευόμενου, η εσωτερική δηλαδή μεταξύ τους σχέση, μπορεί να ποικίλλει και μπορεί να είναι π.χ. εντολή, εταιρεία, εμπορική αντιπροσωπεία, μίσθωση εργασίας. Η εσωτερική αυτή σχέση δεν ενδιαφέρει φυσικά τους τρίτους. Γι' αυτό η πληρεξουσιότητα, που είναι δικαιοπραξία ανεξάρτητη από την αιτία, είναι αναιτιώδης δικαιοπραξία [παράγρ. 9.2(στ.)] και έτσι τυχόν ελαττώματα της εσωτερικής σχέσεως αντιπροσώπου και αντιπροσωπευόμενου, που μπορεί να συνεπάγονται ακυρότητες, δεν επηρεάζουν την πληρεξουσιότητα.

Η πληρεξουσιότητα χορηγείται, όπως είπαμε, με μονομερή δικαιοπραξία. Δηλαδή άλλο είναι η πληρεξουσιότητα και άλλο η δικαιοπραξία με την οποία χορηγείται, το **πληρεξούσιο**, όπως συνήθως λέγεται. Η διάκριση αυτή είναι αναγκαία, γιατί στην καθημερινή ζωή τον όρο πληρεξουσιότητα χρησιμοποιούμε για να δηλώσομε τόσο την εξουσία, που παρέχει ο αντιπροσωπευόμενος στον αντιπρόσωπο, όσο και για να χαρακτηρίσομε τη μονομερή δικαιοπραξία, με την οποία παρέχεται η πληρεξουσιότητα, δηλαδή το πληρεξούσιο.

Από τα όσα είπαμε συνάγεται ότι η **αντιπροσωπεία** είναι η σχέση με την οποία ο αντιπρόσωπος εκπροσωπεί τον αντιπροσωπευόμενο, ενώ **πληρεξουσιότητα** είναι η **εξουσία** που χορηγεί ο αντιπροσωπευόμενος στον αντιπρόσωπο για να τον εκπροσωπήσει. Ο τρόπος με τον οποίο χορηγείται η πληρεξουσιότητα, η μονομερής δικαιοπραξία δηλαδή με την οποία χορηγείται η πληρεξουσιότητα, είναι το **πληρεξούσιο**.

Η δικαιοπραξία με την οποία δίνεται η πληρεξουσιότητα, η ιδρυτική ας πουέμε δικαιοπραξία της πληρεξουσιότητας, δεν χρειάζεται ορισμένο τύπο [παράγρ. 9.2(ζ)]. Όταν όμως απαιτείται από το νόμο η δικαιοπραξία, για την οποία δίνεται η πληρεξουσιότητα, να περιβληθεί με ο-

ρισμένο τύπο, τότε και η δικαιοπραξία της πληρεξουσιότητας πρέπει να περιβληθεί τον ίδιο τύπο (A.K. 217). Έτσι προκειμένου περί δικαιοπραξίας για αγορά ακινήτου και κτήση κυριότητας, που ο νόμος απαιτεί συμβολαιογραφικό έγγραφο, απαιτείται και η δικαιοπραξία της πληρεξουσιότητας (πληρεξούσιο) να γίνει συμβολαιογραφικώς.

β) Ανάκληση και παύση της πληρεξουσιότητας.

Η πληρεξουσιότητα ανακαλείται οποτεδήποτε θελήσει ο αντιπρωσωπευόμενος (A.K. 218). Η ανάκληση γίνεται με δήλωση (μονομερή και πάλι) του αντιπροσωπευομένου είτε προς τον πληρεξούσιο (αντιπρόσωπο), είτε προς τον τρίτο, με τον οποίο επρόκειτο ο πληρεξούσιος να επιχειρήσει τη δικαιοπραξία (A.K. 219).

Η πληρεξουσιότητα κατά κανόνα παύει:

1) Όταν περατωθεί η δικαιοπραξία, για την οποία δόθηκε η πληρεξουσιότητα.

2) Με την πάροδο της προθεσμίας, όταν η πληρεξουσιότητα είναι ορισμένης διάρκειας.

3) Με το θάνατο (ή την ανικανότητα) του αντιπροσωπευομένου ή του πληρεξουσίου-αντιπροσώπου (A.K. 223).

4) Με την παραίτηση του πληρεξουσίου-αντιπροσώπου.

5) Με τη λήξη της έννομης σχέσεως, πάνω στην οποία στηριζόταν η πληρεξουσιότητα (A.K. 222). Δηλαδή σε είχα αντιπρόσωπό μου και σου είχα δώσει πληρεξουσιότητα να με εκπροσωπείς, γιατί είχαμε μεταξύ μας μιαν εταιρεία. Όταν παύει να υφίσταται η εταιρεία που είχαμε, παύει και η πληρεξουσιότητα.

Αν ο πληρεξούσιος **αγνοεί** την παύση της πληρεξουσιότητας και καταρτίζει δικαιοπραξία με τον τρίτο, η δικαιοπραξία είναι έγκυρη και δεσμεύει τον αντιπροσωπευόμενο. Αν όμως ο αντιπροσωπευόμενος αποδείξει ότι ο τρίτος εγνώριζε την παύση της πληρεξουσιότητας, η δικαιοπραξία δεν τον δεσμεύει (A.K. 224).

γ) Ψευδοαντιπρόσωπος.

Αν η δικαιοπραξία συνάπτεται από πρόσωπο που δεν έχει πληρεξουσιότητα, αλλά εμφανίζεται ως πληρεξούσιος-αντιπρόσωπος άλλου (ψευδοαντιπρόσωπος), η ισχύς της δικαιοπραξίας εξαρτάται από την έγκριση του αντιπροσωπευομένου ή ορθότερα του προσώπου, που εμφανίσθηκε ως αντιπροσωπευόμενος (A.K. 229).

δ) Αυτοσύμβαση.

Ο αντιπρόσωπος καταρτίζει δικαιοπραξίες, όπως είπαμε, με τους τρίτους.

Από τη φύση της αντιπροσωπεύσεως συνάγεται ότι ο αντιπρόσωπος δεν μπορεί να συνάψει δικαιοπραξία με τον εαυτό του και να ενεργεί συγχρόνως ως αντιπρόσωπος άλλου. Και τούτο γιατί δεν είναι δυνατόν να προστατεύσει τα συμφέροντα και του αντιπροσωπευόμενου και τα δικά του ή να αντιπροσωπεύει δύο συγχρόνως (δηλ. και τους δύο συμβαλλομένους σε μια σύμβαση). Λόγω λοιπόν του κινδύνου αυτού η σύμβαση του αντιπροσώπου, που ενεργεί για τον εαυτό του και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, απαγορεύεται (Α.Κ. 235). Η σύμβαση αυτή καλείται **αυτοσύμβαση**.

Ο νόμος επιτρέπει κατ' εξαίρεση την αυτοσύμβαση μόνο στις εξής περιπτώσεις:

- 1) Όταν ο αντιπροσωπευόμενος επιτρέψει την αυτοσύμβαση στον αντιπρόσωπο.
- 2) Όταν η αυτοσύμβαση συνιστά εκπλήρωση υποχρεώσεως είτε του αντιπροσώπου προς τον αντιπροσωπευόμενο είτε και αντίστροφα (Α.Κ. 235).

Έτσι π.χ. ο Α', αντιπρόσωπος του Β', οφείλει σε αυτόν 1000 δρχ. Ο Α' μπορεί να καταβάλει στον εαυτό του, που ενεργεί ως αντιπρόσωπος του Β', την οφειλή αυτή, την οποία φυσικά, λόγω της ιδιαίτερης σχέσεως που έχει ως αντιπρόσωπος του Β', εν συνεχείᾳ θα του την καταβάλει.

Προκειμένου όμως περί αυτοσυμβάσεως, η σχετική σύμβαση (αυτοσύμβαση) πρέπει να γίνει με συμβολαιογραφικό έγγραφο.

11.6 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι η αντιπροσώπευση;
2. Τι είναι η άμεση και τι η έμμεση αντιπροσώπευση;
3. Τι καλείται εκούσια και τι νόμιμη αντιπροσώπευση;
4. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις της άμεσης αντιπροσωπεύσεως;
5. Ο περιορισμένα ικανός μπορεί να είναι αντιπρόσωπος;
6. Τι είναι πληρεξουσιότητα; Μπορεί να απευθυνθεί στον τρίτο, με τον οποίο ο αντιπρόσωπος θα επιχειρήσει τη δικαιοπραξία;
7. Τι είναι η πληρεξουσιότητα και τι το πληρεξούσιο;
8. Πώς ανακαλείται η πληρεξουσιότητα;
9. Πώς παύει η πληρεξουσιότητα;
10. Ο πληρεξούσιος αγνοεί την παύση της πληρεξουσιότητας και ενεργεί τη δικαιοπραξία. Η δικαιοπραξία δεσμεύει τον αντιπροσωπευόμενο;
11. Τι καλείται ψευδοαντιπρόσωπος;
12. Τι είναι αυτοσύμβαση;
13. Με ποιες προϋποθέσεις επιτρέπεται η αυτοσύμβαση;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

ΠΑΡΑΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΒΕΣΤΙΚΗ ΠΡΟΘΕΣΜΙΑ

12.1 Γενικά.

Το δικαιώμα που έχει ο δικαιούχος ενός δικαιώματος να απαιτήσει από ορισμένο πρόσωπο την παροχή, ονομάζεται **αξίωση**.

Παραγραφή είναι η απόσβεση της αξιώσεως, η οποία επέρχεται, επειδή ο δικαιούχος ενός δικαιώματος δεν το άσκησε για ορισμένο χρόνο (Α.Κ. 247).

Ο χρόνος της παραγραφής των αξιώσεων, αν δεν ορίζει ειδικά ο νόμος, είναι είκοσι χρόνια (Α.Κ. 249).

Δηλαδή αν ο δικαιούχος του δικαιώματος δεν ασκήσει την αξίωση επί είκοσι χρόνια, η αξίωση παραγράφεται.

Ο Α' π.χ. δάνεισε τον Β' 10.000 δρχ. και του τις ζητάει μετά από είκοσι χρόνια. Η αξίωσή του έχει παραγραφεί και ο Β', αντιτάσσοντας την παραγραφή, δεν υποχρεώνεται να καταβάλει το ποσόν του δανείου.

Η παραγραφή της αξιώσεως ίσως φαίνεται άδικος θεσμός του δικαίου. Πλην όμως ο θεσμός της παραγραφής επιβάλλεται για την ασφάλεια των συναλλαγών, για το δημόσιο συμφέρον, που απαιτεί εκκαθάριση των σχέσεων, που ανάγονται στο παρελθόν. Το δίκαιο δεν αρέσκεται στην αβεβαιότητα και στις μακροχρόνιες εκκρεμότητες. Με την πάροδο του χρόνο η απονομή του δικαίου είναι πιο δύσκολη και εύκολα γίνονται λάθη, γιατί τα αποδεικτικά στοιχεία άλλοτε χάνονται και άλλοτε εξασθενίζουν.

Επειδή η παραγραφή εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, οι σχετικές με αυτή διατάξεις είναι δημοσίας τάξεως (παράγρ. 1) και τα μέρη δεν μπορούν να τις τροποποιήσουν.

Έτσι ο Αστικός Κώδικας απαγορεύει στα μέρη να συμφωνήσουν από πριν ότι αποκλείουν την παραγραφή ή να συμφωνήσουν χρόνο της παραγραφής μεγαλύτερο ή βραχύτερο από το χρόνο που ορίζει ο νόμος (Α.Κ. 275).

12.2 Ατελής ή φυσική ενοχή.

Η παραγραφή εφαρμόζεται μόνο στην αξίωση του δικαιώματος και όχι στο ίδιο το δικαίωμα.

Αν ο Α' οφείλει στον Β' 100.000 δρχ. και τις καταβάλει ύστερα από 21 χρόνια, αγνοώντας τις διατάξεις περί παραγραφής, δεν έχει το δικαίωμα να ζητήσει πίσω τα χρήματα που κατέβαλε. Τούτο δε γιατί η παραγραφή εξαλείφει την αξίωση του Β', δηλαδή την εξουσία να ζητήσει την οφειλή, δεν εξαλείφει όμως και το δικαίωμά του.

Μετά την πάροδο δηλαδή της προθεσμίας της παραγραφής η αξίωση εξακολουθεί να έχει σημασία. Παραμένει, όπως λέγεται, **ατελής ή φυσική ενοχή**. Δηλαδή η εκπλήρωση από τον υπόχρεο της αξιώσεως που έχει παραγραφεί, αποτελεί εκπλήρωση της **φυσικής ενοχής**, γι' αυτό και στο παράδειγμά μας, εκείνος που καταβάλει την παροχή, αν και η αξίωση έχει παραγραφεί, δεν μπορεί να ζητήσει πίσω αυτό που κατέβαλε.

12.3 Προϋποθέσεις της παραγραφής.

Οι προϋποθέσεις της παραγραφής είναι:

- 1) Η παρέλευση ορισμένου χρόνου (εικοσαετία συνήθως).
- 2) Η απραξία του δικαιούχου. Δηλαδή απαιτείται ο δικαιούχος κατά το διάστημα του χρόνου της παραγραφής να μην ασκήσει την αξίωσή του. Για τον προσδιορισμό της ημέρας ενάρξεως και λήξεως του χρονικού διαστήματος της παραγραφής, ισχύουν οι γενικοί κανόνες για τον υπολογισμό του χρόνου (Α.Κ. 241 κ. επ.).

Και ερωτάται: Αν κάποιος έχει ένα δικαίωμα, η αξίωση, χωρίς να συμβεί τίποτε άλλο, παραγράφεται σε είκοσι χρόνια; Αν δηλαδή ο Α' είναι κύριος ενός ακινήτου, μετά είκοσι χρόνια δεν έχει αξίωση να προστατεύσει την κυριότητά του; Η απάντηση είναι ότι μπορεί φυσικά να ασκήσει τις σχετικές αξιώσεις, γιατί, για να υπάρξει παραγραφή, απαιτείται να συντρέξουν ορισμένες προϋποθέσεις, που καλούνται προϋποθέσεις **ενάρξεως** της παραγραφής.

Αυτές είναι η γέννηση της αξιώσεως και η δυνατότητα δικαστικής επιδιώξεώς της (Α.Κ. 251).

a) Η γέννηση της αξιώσεως.

Η αξίωση γεννιέται όταν δημιουργηθεί κατάσταση αντίθετη προς το δικαίωμα. Για να βρούμε ποια είναι η αντίθετη κατάσταση προς το δι-

καίωμα, θα εξετάσομε κάθε είδος δικαιώματος χωριστά.

Στα απόλυτα δικαιώματα [παράγρ. 5.2(α)] η αξίωση γεννιέται, όταν με την επέμβαση τρίτου προσώπου προκληθεί πραγματική κατάσταση αντίθετη με το δικαίωμα.

Έτσι π.χ. ο Α' καταπατεί χωρίς δικαιώμα το οικόπεδο, που ανήκει στον Β'. Η αξίωση του Β' για την άρση της προσβολής γεννιέται αφότου έγινε η προσβολή. Άρα η προθεσμία για παραγραφή αρχίζει από τη μέρα της προσβολής.

Στα ενοχικά δικαιώματα [παράγρ. 5.2(δ)] για τη γέννηση της αξιώσεως θα διακρίνομε τις περιπτώσεις που η παροχή συνίσταται σε πράξη (**θετική ενοχή**) και τις περιπτώσεις που η παροχή συνίσταται σε παράλειψη (**αρνητική ενοχή**).

Στις **θετικές ενοχές** η αξίωση γεννιέται με τη σύσταση του δικαιώματος και τούτο, γιατί με τη σύσταση του δικαιώματος ο δικαιούχος μπορεί να ζητήσει την παροχή. Έτσι στην περίπτωση ενός δανείου η αξίωση του δανειστή αρχίζει με τη σύσταση του δανείου.

Στις **αρνητικές ενοχές** η αξίωση γεννιέται αφότου γίνει η πράξη, που έπρεπε να μη γίνει, που έπρεπε δηλαδή να παραλειφθεί.

Ο Α' π.χ. συμφωνεί με τον Β' να μην πουλάει γάλα στο Μοσχάτο. Όσο ο Β' δεν πουλάει γάλα στο Μοσχάτο η αξίωση του Α' κατά του Β' δεν γεννιέται. Μόλις ο Β' πουλήσει γάλα στο Μοσχάτο, γεννιέται η αξίωση του Α' κατά του Β' και η παραγραφή της αξιώσεως αυτής αρχίζει αφότου ο Β' επεχείρησε την πράξη, που έπρεπε να παραλείψει.

β) Δυνατότητα δικαστικής επιδιώξεως της αξιώσεως.

Για να αρχίσει η προθεσμία παραγραφής πρέπει να υφίσταται δυνατότητα να επιδιωχθεί η αξίωση στα δικαστήρια. Η επιδίωξη αυτή δεν είναι δυνατή, αν υπάρχουν νομικοί λόγοι που την εμπόδιζαν, αν δηλαδή νομικοί λόγοι εμποδίζουν το δικαιούχο να ασκήσει την αξίωσή του με αγωγή στα δικαστήρια. Οι λόγοι αυτοί ή τα νομικά κωλύματα, όπως λέγονται, καθορίζονται από το νόμο, όπως π.χ. ο νόμος καθορίζει, ότι δηλαδή η αμοιβή του εργολάβου καταβάλλεται κατά την παράδοση του έργου (Α.Κ. 694).

Ο Α' π.χ. δάνεισε στο Β' χρήματα και συμφώνησαν ότι ο Β' θα του τα επιστρέψει σε ένα χρόνο. Ο Α' σε δύο μήνες τα ζητάει. Ο Β' του προτείνει ότι η οφειλή του δεν είναι **ληξιπρόθεσμη** και δεν υποχρεώνεται να τα πληρώσει. Η αξίωση του Α' δηλαδή αρχίζει και επομένως είναι δυνατή η δικαστική επιδίωξη της μετά την πάροδο του χρόνου, οπότε και η παραγραφή αρχίζει μετά την πάροδο του χρόνου.

12.4 Απαράγραπτες αξιώσεις.

Είπαμε ότι η παραγραφή εφαρμόζεται μόνο επί αξιώσεων. Για το λόγο αυτό η παραγραφή δεν εφαρμόζεται σε δικαιώματα που δεν περιέχουν αξίωση, όπως είναι τα διαπλαστικά δικαιώματα [παράγρ. 5.2(γ)].

Υπάρχουν όμως αξιώσεις, που δεν υπόκεινται σε παραγραφή. Οι αξιώσεις αυτές ονομάζονται **απαράγραπτες αξιώσεις**. Απαράγραπτες είναι π.χ. κατά κανόνα οι οικογενειακές αξιώσεις (Α.Κ. 248).

Οικογενειακές αξιώσεις είναι π.χ. η αξιώση των παιδιών να διατρέφονται από τους γονείς τους, η αξιώση των συζύγων να ζουν στην ίδια κατοικία.

12.5 Χρόνος της παραγραφής.

Όπως είπαμε, ο χρόνος της παραγραφής είναι κατά κανόνα είκοσι χρόνια (παράγρ. 12.1).

Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις ο νόμος ορίζει βραχύτερη παραγραφή, και τούτο γιατί στις περιπτώσεις αυτές το δημόσιο συμφέρον επιβάλλει η εκκρεμότητα και η αβεβαιότητα να τερματίζονται πιο σύντομα.

Έτσι σε πενταετή παραγραφή υπόκεινται οι πιο κάτω αξιώσεις (Α.Κ. 250):

- 1) Των εμπόρων και των βιομηχάνων για τη χορήγηση εμπορευμάτων.
- 2) Των γεωργών και των κτηνοτρόφων για τη χορήγηση των προϊόντων τους.
- 3) Των εργατών για την πληρωμή των μισθών τους.
- 4) Των γιατρών και των δικηγόρων για την αμοιβή τους.
- 5) Των τόκων, των μισθών και των συντάξεων.

Τέλος ο νόμος και σε άλλες περιπτώσεις ορίζει βραχύτερες παραγραφές, όπως π.χ. η αξιώση του μισθωτή για δαπάνες που έκανε στο μίσθιο, παραγράφεται μετά έξι μήνες από τη λήξη της μισθώσεως.

12.6 Αναστολή της παραγραφής.

Με τον όρο **αναστολή** εννοούμε την περίπτωση κατά την οποία για κάποιο λόγο παύει να υπολογίζεται η προθεσμία της παραγραφής.

Ειδικότερα **αναστολή της παραγραφής** έχουμε, όταν ο χρόνος της παραγραφής δεν υπολογίζεται όσο χρονικό διάστημα διαρκεί ο λόγος

της αναστολής. Η παραγραφή συνεχίζεται μόλις παύσει ο λόγος της αναστολής (Α.Κ. 257) και δεν συμπληρώνεται αν δεν περάσει τουλάχιστον ένα εξάμηνο.

Ο Α' π.χ. έχει κατά του Β' αξίωση που παραγράφεται σε είκοσι χρόνια. Αν κατά τη διαδρομή του χρόνου της παραγραφής παρουσιασθεί λόγος αναστολής, που διαρκεί έστω δύο χρόνια, η παραγραφή συμπληρώνεται όχι στα είκοσι, αλλά στα είκοσι δύο χρόνια. Και συγκεκριμένα, αν η παραγραφή της αξιώσεως του Α' αρχίζει στις 1/2/1976, κανονικά λήγει μόλις περάσει η 1/2/1996. Από τις 2/2/1988 όμως μέχρι 2/2/1990 εμφανίζεται λόγος αναστολής. Άρα η παραγραφή αντί να λήγει την 1/2/1996, λήγει μόλις περάσει η 3/2/1998.

Η αναστολή είναι δύο ειδών: αναστολή απόλυτη και αναστολή συμπληρώσεως ή λήξεως.

Αναστολή απόλυτη έχομε όταν ο λόγος που την επιβάλλει παρουσιάζεται σε οποιοδήποτε στάδιο της παραγραφής, είτε δηλαδή στην αρχή είτε στη μέση είτε στο τέλος.

Αναστολή συμπληρώσεως ή λήξεως έχομε όταν ο λόγος παρουσιάζεται στο τελευταίο εξάμηνο της παραγραφής και εμποδίζει την παραγραφή να συμπληρωθεί.

Περιπτώσεις απόλυτης αναστολής έχομε στις αξιώσεις μεταξύ των συζύγων κατά τη διάρκεια του γάμου, μεταξύ των γονέων και των παιδιών κατά τη διάρκεια της ανηλικότητας των παιδιών κ.ά. (Α.Κ. 256).

Η σύζυγος π.χ. του Α' του δανείζει χρήματα πριν από το γάμο. Όσο διαρκεί ο γάμος η παραγραφή της αξιώσεώς της αναστέλλεται. Δηλαδή και αν ο γάμος διαρκέσει 30 χρόνια η αξίωση της συζύγου δεν έχει παραγραφεί. Αν όμως λυθεί ο γάμος, συνεχίζεται η παραγραφή, δηλαδή αν το δάνειο είχε συναφθεί 4 χρόνια πριν από το γάμο, η παραγραφή συμπληρώνεται 16 χρόνια μετά τη λύση του γάμου ($16 + 4 = 20$).

Περιπτώσεις αναστολής συμπληρώσεως έχομε π.χ. όταν ο δικαιούχος του δικαιώματος για λόγους ανώτερης βίας ή δικαιοστασίου (όταν λόγω εκτάκτων λόγων δεν λειτουργούν τα δικαστήρια) κωλύεται να ασκήσει την αξίωσή του μέσα στο τελευταίο εξάμηνο της παραγραφής (Α.Κ. 255).

Η αξίωση π.χ. του Α' κατά του Β' παραγράφεται την 31/7/1988. Όλο το μήνα Μάρτιο του 1988 ο Α' εμποδίζεται να ασκήσει την αξίωσή του, γιατί είναι βαρειά άρρωστος, ή μένει σε ένα νησί του Αιγαίου που λόγω κακοκαιρίας δεν υπάρχει συγκοινωνία όλο το Μάρτιο. Η παραγραφή όσο διαρκεί η ανώτερη αυτή βία αναστέλλεται και επομένως

17. Τι καλείται αποσβεστική προθεσμία;
18. Αποσβεστική προθεσμία που θέτει ο νόμος και αποσβεστική προθεσμία που θέτουν τα μέρη με τη δικαιοπραξία.
19. Διαφορά αποσβεστικής προθεσμίας και παραγραφής.
20. Ποιες διατάξεις εφαρμόζονται στην αποσβεστική προθεσμία;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΠΩΛΗΣΗ

13.1 Γενικά.

Πώληση είναι η σύμβαση, με την οποία ο μεν **πωλητής** υποχρεώνεται να μεταβιβάσει την κυριότητα του πωλουμένου πράγματος και να το παραδώσει, ο δε **αγοραστής** να πληρώσει το συμφωνηθέν τίμημα (Α.Κ. 513).

Η σημασία της πωλήσεως στη συναλλακτική ζωή είναι πολύ μεγάλη, αφού η πώληση είναι το αντικείμενο του εμπορίου και με αυτήν ανταλλάσσονται και κυκλοφορούν τα αγαθά.

Η πώληση είναι **αμφοτεροβαρής σύμβαση** (παράγρ. 10.2) και γεννά δικαιώματα και υποχρεώσεις υπέρ και κατά των συμβαλλομένων.

Εξ άλλου η πώληση είναι ενοχική σύμβαση [παράγρ. 9.2(δ)] και υποσχετική, γιατί με τη σύμβαση της πωλήσεως το πωλούμενο πράγμα δεν μεταβιβάζεται αμέσως με την κατάρτιση της συμβάσεως, αλλά ο πωλητής **υποχρεώνεται να μεταβιβάσει την κυριότητα του πράγματος** στον αγοραστή που και αυτός με τη σειρά του υποχρεώνεται να καταβάλει το τίμημα. Η μεταβίβαση της κυριότητας συντελείται με την παράδοση του πράγματος.

Π.χ. ο Α' πουλάει στον Β' ένα ψυγείο. Με τη σύμβαση της πωλήσεως και μόνον, ο Β' δεν αποκτά την κυριότητα του ψυγείου. Αυτό συμβαίνει όταν ο πωλητής **παραδώσει**, δηλαδή προβεί στην υλική πράξη της παραδόσεως, το ψυγείο στον Β'. Εάν ο Α' δεν παραδώσει το ψυγείο, ο Β' δεν απέκτησε κυριότητα, αλλά έχει κατά του Α' ενοχικό δικαίωμα, δηλαδή τα δικαιώματα που του παρέχει ο νόμος από τη σύμβαση πωλήσεως.

Στις συναλλαγές οι μη νομικοί υποθέτουν ότι με τη σύμβαση της πωλήσεως (ενοχική σύμβαση) μεταβιβάζεται και η κυριότητα του πράγματος, δηλαδή συμπίπτει και η εμπράγματη σύμβαση, ενώ αυτό, όπως είπαμε, δεν συμβαίνει.

13.2 Προϋποθέσεις συστάσεως της πωλήσεως.

Ουσιώδη στοιχεία της πωλήσεως είναι το πωλούμενο πράγμα και το τίμημα.

Πωλούμενο πράγμα είναι κάθε αγαθό που μπορεί να γίνει αντικείμενο συναλλαγής.

Το τίμημα συνίσταται σε χρήματα και πρέπει να είναι αληθινό (και όχι εικονικό), ορισμένο και εύλογο, δηλαδή να ανταποκρίνεται προς την πραγματική αξία του πωλουμένου πράγματος.

13.3 Υποχρεώσεις και ευθύνη των συμβαλλομένων.

Ο πωλητής είναι υποχρεωμένος να μεταβιβάσει στον αγοραστή την κυριότητα του πράγματος, καθώς επίσης και να παραδώσει το πωλούμενο πράγμα στον αγοραστή.

Ο αγοραστής υποχρεώνεται να πληρώσει το τίμημα που συμφωνήθηκε, δηλαδή υποχρεώνεται να μεταβιβάσει στον πωλητή την κυριότητα των χρημάτων που συμφώνησαν ότι συνιστούν το τίμημα.

Ο πωλητής έχει ευθύνη απέναντι στον αγοραστή να παραδώσει το πράγμα χωρίς νομικά και πραγματικά ελαττώματα.

Νομικό ελάττωμα είναι κάθε ελάττωμα που εμποδίζει να μεταβιβασθεί ελεύθερη η κυριότητα του πωλουμένου πράγματος στον αγοραστή (Α.Κ. 514).

Π.χ. ο Α' πουλάει ένα πράγμα στον Β' στο οποίο έχει γίνει κατάσχεση από τον Γ'. Η κατάσχεση αποτελεί νομικό ελάττωμα του πράγματος, γιατί αυτός που έχει επιβάλει την κατάσχεση έχει δικαιώμα να ακυρώσει την πώληση. Νομικό ελάττωμα είναι η υποθήκη στα ακίνητα, το ενέχυρο στα κινητά.

Αν το πωληθέν έχει τέτοιο ελάττωμα, ο αγοραστής δικαιούται να ασκήσει τα δικαιώματα που παρέχει σε αυτόν ο νόμος (Α.Κ. 516), όπως να διαλύσει τη σύμβαση (να υπαναχωρήσει) ζητώντας και αποζημίωση.

Πραγματικό ελάττωμα είναι κάθε ελάττωμα που αναιρεί ή μειώνει ουσιωδώς την αξία ή τη χρησιμότητα του πράγματος (Α.Κ. 534).

Π.χ. το ψυγείο που αναφέραμε στο προηγούμενο παράδειγμα, είναι

ελαττωματικό, δεν κάνει ψύξη. Στην περίπτωση αυτή ο αγοραστής δικαιούται, υπό την προϋπόθεση ότι κατά την κατάρτιση της συμβάσεως της πιωλήσεως αγνοούσε την ύπαρξη του ελαττώματος (Α.Κ. 536), να ζητήσει ή την **αναστροφή της πιωλήσεως** (δηλαδή η σύμβαση να ανατραπεί) ή **μείωση του τιμήματος** που είναι ανάλογη με τη βαρύτητα του πραγματικού ελαττώματος (Α.Κ. 540) ή τέλος, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, **αποζημίωση** για τη μη εκτέλεση της συμβάσεως (Α.Κ. 543 και 544). Αν ζητήσει την αναστροφή της πιωλήσεως, ο αγοραστής δικαιούται να πάρει πίσω το τίμημα που κατέβαλε, αλλά υποχρεώνεται να επιστρέψει το πράγμα στον πωλητή.

Τέλος, αν το πωληθέν πράγμα είναι από εκείνα που μπορούν να αντικατασταθούν με ίδιο πράγμα (π.χ. ένα ψυγείο αντικαθίσταται με όμοιό του, ενώ ένας πίνακας ζωγραφικής δεν μπορεί να αντικατασταθεί), ο αγοραστής μπορεί να ζητήσει την αντικατάσταση του ελαττωματικού πράγματος (Α.Κ. 559).

13.4 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι πώληση;
2. Τι σημαίνει ότι η πώληση είναι ενοχική σύμβαση;
3. Ουσιώδη στοιχεία της πιωλήσεως.
4. Υποχρεώσεις πωλητή και αγοραστή.
5. Ευθύνη πωλητή για νομικά και πραγματικά ελαττώματα.
6. Ποια είναι τα δικαιώματα του αγοραστή στην περίπτωση πραγματικών ελαττωμάτων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ ΤΟ ΔΑΝΕΙΟ

14.1 Γενικά.

Δάνειο είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλομένους, που καλείται **δανειστής**, μεταβιβάζει κατά κυριότητα στον άλλο, που καλείται **οφειλέτης**, **χρήματα** ή και άλλα πράγματα, που μπορεί να αντικατασταθούν. Ο οφειλέτης είναι υποχρεωμένος να αποδώσει στο δανειστή άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας (Α.Κ. 806).

Όταν λέμε **πράγματα που μπορούν να αντικατασταθούν**, εννοούμε ότι ο οφειλέτης δεν είναι υποχρεωμένος να επιστρέψει τα ίδια πράγματα που δανείσθηκε, αλλά πράγματα που να είναι της ίδιας ποσότητας και ποιότητας.

Π.χ. αν ο Α' δανείσθηκε 1 κιλό φασόλια γίγαντες, φυσικά δεν θα επιστρέψει τα ίδια ακριβώς φασόλια που πήρε, αλλά ένα κιλό άλλα φασόλια πάλι γίγαντες όμως.

Το δάνειο, σε αντίθεση με την πώληση, καταρτίζεται με την καταβολή των δανειζόμενων πραγμάτων στον οφειλέτη, δηλαδή δεν καταρτίζεται μόνο με την υπόσχεση ότι θα δανείσει ο δανειστής, αλλά απαιτείται να δώσει ο δανειστής τα δανειζόμενα στον οφειλέτη. Είναι σύμβαση **ετεροβαρής** (παράγρ. 10.2), αφού μετά την κατάρτισή της δημιουργεί υποχρέωση για παροχή σε βάρος μόνον του ενός από τους συμβαλλομένους, δηλαδή του οφειλέτη, ο οποίος είναι υποχρεωμένος να επιστρέψει, να αποδώσει, αυτά που δανείσθηκε.

Το δάνειο καταρτίζεται με αντάλλαγμα ή και χωρίς αντάλλαγμα, δηλαδή με τόκο (εντόκως) ή χωρίς τόκο (ατόκως). Τις περισσότερες φορές το δάνειο είναι χρηματικό και καταρτίζεται με τόκο, η δε μορφή αυτή του δανείου στη σημερινή εποχή είναι ο κυριότερος τρόπος πορισμού χρημάτων από διάφορους χρηματοδοτικούς οργανισμούς (τράπεζες, ταμιευτήρια κλπ.).

14.2 Χρόνος αποδόσεως του δανείου.

Συνήθως ο χρόνος αποδόσεως του δανείου καθορίζεται μεταξύ δανειστή και οφειλέτη. Αν δεν υπάρχει συμφωνία, τότε άλλα ισχύουν για το έντοκο και άλλα για το άτοκο δάνειο.

Αν το δάνειο είναι έντοκο, τότε ο δανειστής πρέπει να προειδοποιήσει τον οφειλέτη πριν από ένα μήνα ότι επιθυμεί την επιστροφή του δανείου. Το ίδιο ισχύει και για τον οφειλέτη πρέπει δηλαδή και αυτός να ειδοποιήσει το δανειστή πριν από ένα μήνα, ότι θα του επιστρέψει το δάνειο.

Αν το δάνειο είναι άτοκο, τότε αποδίδεται από τον οφειλέτη οποτεδήποτε χωρίς να είναι υποχρεωμένος να προειδοποιήσει το δανειστή του (Α.Κ. 807).

14.3 Είδη δανείων.

Το δάνειο, που συνάπτεται μεταξύ ιδιωτών, το ονομάζομε **αστικό**. Όταν τουλάχιστον ένας από τους συμβαλλομένους είναι έμπορος το ονομάζομε **εμπορικό**.

Δάνειο έχομε επίσης στην πώληση πράγματος με **πίστωση του τιμήματος**, που οφείλεται με τόκο. Τέλος **τοκοχρεωλυτικό** δάνειο είναι εκείνο, που η απόδοσή του συμφωνήθηκε να γίνει σε δόσεις, που περιλαμβάνουν τμήμα του κεφαλαίου και τον τόκο που αναλογεί σε αυτό.

14.4 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι δάνειο;
2. Πώς καταρτίζεται το δάνειο;
3. Τι σημαίνει ότι το δάνειο είναι ετεροβαρής σύμβαση;
4. Πότε αποδίδεται το δάνειο;
5. Είδη δανείων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΜΙΣΘΩΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΣ

15.1 Γενικά.

Μίσθωση πράγματος είναι η σύμβαση, με την οποία ο ένας από τους συμβαλλομένους, που καλείται **εκμισθωτής**, υποχρεώνεται να παραχωρήσει στον αντισυμβαλλόμενο, που καλείται **μισθωτής**, όσο χρόνο διαρκεί η σύμβαση, τη χρήση του πράγματος, που καλείται **μίσθιο**. Ο μισθωτής φυσικά υποχρεώνεται να καταβάλλει για τη χρήση του μισθίου ορισμένο αντάλλαγμα, που ονομάζεται **μίσθωμα** (Α.Κ. 574).

Η πρακτική σημασία της μισθώσεως είναι μεγάλη, γιατί κυρίως αφορά στη μίσθωση των οικιών και των καταστημάτων.

15.2 Υποχρεώσεις των συμβαλλομένων.

Η μίσθωση είναι σύμβαση αμφοτεροβαρής και άτυπη. Δηλαδή καταρτίζεται είτε προφορικά είτε με έγγραφο, που στην πράξη το ονομάζομε **μισθωτήριο**.

Οι υποχρεώσεις του εκμισθωτή είναι να παραδώσει στο μισθωτή το μίσθιο κατάλληλο για τη χρήση, που συμφώνησαν, και να το διατηρεί κατάλληλο καθόλη τη διάρκεια της μισθώσεως (Α.Κ. 575).

Η κυρία υποχρέωση του μισθωτή είναι να καταβάλλει στον εκμισθωτή το μίσθωμα που συμφώνησαν (Α.Κ. 574). Υποχρεώνεται επίσης να μεταχειρίζεται το μίσθιο με επιμέλεια και να το προσέχει, ώστε να μην υποστεί καμιά ζημιά. Ο μισθωτής, τέλος, οφείλει κατά τη λήξη της μισθώσεως να αποδώσει στον εκμισθωτή το μίσθιο στην ίδια κατάσταση με αυτήν, που το παρέλαβε (Α.Κ. 599).

15.3 Λήξη της μισθώσεως.

Η μίσθωση, αν έχει συμφωνηθεί για ορισμένο χρόνο, λήγει με την

πάροδο του χρόνου, για τον οποίο συμφωνήθηκε (Α.Κ. 608). Αν τα συμβαλλόμενα μέρη δεν έχουν προβλέψει χρόνο λήξεως, τότε η μίσθωση καλείται **αօρίστου διαρκείας** και για να λήξει, απαιτείται προειδοποίηση, που καλείται **καταγγελία** της συμβάσεως. Την προειδοποίηση αυτή μπορεί να την κάνει είτε ο εκμισθωτής, είτε ο μισθωτής (Α.Κ. 608).

15.4 Προστασία μισθώσεων καταστημάτων και κατοικιών.

Ειδικοί νόμοι σήμερα προστατεύουν τις μισθώσεις καταστημάτων και κατοικιών.

Στις περιπτώσεις αυτές ο νόμος αποσκοπεί κυρίως στην προστασία του μισθωτή.

Ειδικότερα η προστασία των μισθώσεων καταστημάτων (εμπορικών μισθώσεων) υπαγορεύεται, από την ανάγκη του μισθωτή, να έχει τον απαραίτητο χρόνο, για να αναπτύξει την εμπορική του επιχείρηση, να αποκτήσει τη φήμη και πελατεία του, με ωφέλεια για τον ίδιο αλλά και για την Εθνική Οικονομία. Έτσι ο νόμος καθορίζει βραχύτερο χρονικό διάστημα διάρκειας της μισθώσεως τα εννέα χρόνια και επί πλέον παρέχει στο μισθωτή κατά τη λήξη της μισθώσεως την ευχέρεια παρατάσεως της μισθώσεως μέχρι συμπληρώσεως δώδεκα χρόνων.

Τέλος ο νόμος ορίζει, ότι η μίσθωση ακινήτου για κατοικία ισχύει τουλάχιστον για τρία χρόνια.

15.5 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι μίσθωση;
2. Ποιες οι υποχρεώσεις του εκμισθωτή και του μισθωτή;
3. Λήξη μισθώσεως ορισμένου χρόνου και αօρίστου διαρκείας.
4. Τι είναι η προστασία των εμπορικών μισθώσεων;
5. Ποια είναι η από το νόμο προβλεπόμενη μικρότερη διάρκεια μισθώσεως καταστημάτων και κατοικιών;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

ΠΡΑΓΜΑΤΑ

16.1 Γενικά.

Το εμπράγματο δίκαιο περιλαμβάνει τους κανόνες, που ρυθμίζουν τις σχέσεις των προσώπων με τα πράγματα (παράγρ. 0.7).

Πράγματα κατά την έννοια του νόμου είναι μόνον ενσώματα αντικείμενα (Α.Κ. 947 παράγρ. 1) και λογίζονται ως πράγματα και οι φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και η θερμότητα, εφόσον υπόκεινται σε εξουσίαση, όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο (Α.Κ. 947 παράγρ. 2).

Πράγμα είναι κάθε αντικείμενο αυθύπαρκτο, ενσώματο και απρόσωπο που είναι συγχρόνως δεκτικό ανθρώπινης εξουσιάσεως.

Στοιχεία λοιπόν της έννοιας του πράγματος είναι τα ακόλουθα:

α) Το πράγμα είναι αντικείμενο **αυθύπαρκτο**, αποτελεί δηλαδή μια αυτοτελή οντότητα και κατά τις αντιλήψεις των συναλλαγών έχει δική του ατομικότητα.

Η ατομικότητα και η αυθυπαρξία **των ακινήτων πραγμάτων** προσδιορίζεται από την ιδιωτική βούληση ή και από τη φύση. Ο ιδιοκτήτης του αγρού π.χ. τον έχει περιφράξει, ή τον έχει περιτριγυρίσει με χαντάκι, το ιδιόκτητο νησί περιτριγυρίζεται από θάλασσα.

Η διαπίστωση της αυθυπαρξίας **των κινητών πραγμάτων** είναι εύκολη, τα στερεά πράγματα έχουν φυσική ατομικότητα (το τραπέζι, το αυτοκίνητο). Τα υγρά ή τα αέρια είναι αυθύπαρκτα όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο.

β) Το πράγμα πρέπει να είναι αντικείμενο **ενσώματο**, απαιτείται δηλαδή να έχει υλική υπόσταση είτε είναι στερεό, αέριο ή υγρό. Υλική υπόσταση δεν έχουν τα ασώματα αντικείμενα, όπως π.χ. το δικαίωμα γενικά ή το δικαίωμα στα προϊόντα της διάνοιας (παράγρ. 5.1 και 7.4).

- γ) Το πράγμα πρέπει να είναι **απρόσωπο** αντικείμενο. Ο ζωντανός άνθρωπος δεν είναι πράγμα, όπως επίσης δεν είναι πράγματα και τα ενωμένα με το ανθρώπινο σώμα μέρη του ανθρώπινου σώματος, τα μάτια, τα αυτιά κλπ. Αν μέρος του ανθρώπινου σώματος αποχωριστεί από το υπόλοιπο σώμα, π.χ. νεφρό που προορίζεται για μεταμόσχευση, τότε είναι πράγμα, γιατί καθίσταται απρόσωπο αντικείμενο. Το πτώμα είναι πράγμα, γιατί με το θάνατο, το σώμα έπαυσε να είναι στοιχείο της προσωπικότητας του ανθρώπου (παράγρ. 7.3 για την προστασία της προσωπικότητας μετά το θάνατο).
- δ) Το πράγμα πρέπει συγχρόνως να είναι **δεκτικό ανθρώπινης εξουσιάσεως**, γιατί το εμπράγματο δίκαιο ρυθμίζει εκείνα τα αντικείμενα που κατά τις αντιλήψεις των συναλλαγών εξουσιάζονται από τον άνθρωπο.
- Συνεπώς δεν είναι πράγμα με την έννοια του νόμου τα αστέρια, η θάλασσα κλπ.

16.2 Διακρίσεις των πραγμάτων.

Τα πράγματα διακρίνονται στις πιο κάτω κυρίως κατηγορίες:

α) Ακίνητα και κινητά.

Ακίνητα πράγματα είναι το έδαφος και τα συστατικά αυτού μέρη, **κινητά** είναι όσα δεν είναι ακίνητα (Α.Κ. 948).

Η διάκριση αυτή των πραγμάτων είναι πολύ σημαντική για το δίκαιο. Πράγματι ο νόμος έχει ιδιαίτερες ρυθμίσεις για τα κινητά και άλλες για τα ακίνητα. Το οικόπεδο, το σπίτι π.χ. πωλούνται με συμβολαιογραφικό έγγραφο, ενώ το τραπέζι πωλείται χωρίς τύπο, με απλή συμφωνία και παράδοση.

Ακίνητα πράγματα είναι το έδαφος και τα συστατικά του, π.χ. τα οικοδομήματα (παράγρ. 16.3).

β) Αντικαταστατά και μη αντικαταστατά.

Αντικαταστατά πράγματα είναι τα κινητά που προσδιορίζονται συνήθως στις συναλλαγές με αριθμό, μέτρο ή σταθμά, όπως τα χρήματα, τα υφάσματα, τα νήματα, το γάλα, το κρασί, το λάδι.

Μη αντικαταστατά πράγματα είναι εκείνα τα πράγματα που προσδιορίζονται με ατομικά συγκεκριμένα γνωρίσματα, πχ. οι πίνακες ζω-

γραφικής, τα γλυπτά, τα έργα τέχνης και φυσικά τα ακίνητα.

γ) Αναλωτά και μη αναλωτά.

Αναλωτά νοούνται εκείνα τα πράγματα που η χρήση τους, σύμφωνα με τον προορισμό τους συνίσταται στην εκποίηση (Α.Κ. 951). Έτσι αναλωτά πράγματα είναι τα τρόφιμα, τα ποτά, τα χρήματα, οι καύσιμες ύλες (ηλεκτρικό, γκάζι).

Ο νόμος θεωρεί αναλωτά πράγματα εκείνα που προορίζονται για εκποίηση και κατανάλωση και όχι εκείνα που αναλώνονται από μόνα τους (δηλ. φθείρονται, όπως π.χ. είναι το κοστούμι που με τον καιρό φθάρηκε, γιατί δεν προορίζεται για πώληση αλλά για προσωπική χρήση).

Μη αναλωτά είναι όλα τα άλλα κινητά πράγματα, που δεν είναι αναλωτά και βέβαια όλα τα ακίνητα.

δ) Διαιρετά και μη διαιρετά.

Διαιρετά είναι τα πράγματα, κινητά ή ακίνητα που μπορούν να διαιρεθούν σε περισσότερα ομοειδή και ανάλογης αξίας μέρη, χωρίς να ελαπτωθεί ουσιωδώς η αξία τους. Ένας αγρός π.χ. διαιρείται σε δύο μέρη και το κάθε μέρος είναι ομοειδές και ίσης αξίας με το άλλο. Διαιρετά είναι τα υγρά, τα μέταλλα, τα υφάσματα, το σιτάρι, το κριθάρι κλπ.

Αδιαιρέτα είναι τα πράγματα που με διαιρέση μεταβάλλονται κατά το είδος και την αξία, δηλαδή υφίστανται σημαντική μείωση της αξίας τους. Έτσι δεν είναι διαιρετά τα ζώα, τα έργα τέχνης κλπ.

16.3 Συστατικά και παραρτήματα.

Συστατικό μέρος πράγματος είναι εκείνο που δεν μπορεί να αποχωριστεί από το κύριο πράγμα χωρίς βλάβη αυτού του ίδιου ή του κύριου πράγματος (Α.Κ. 953).

Το συστατικό μέρος του πράγματος δεν υφίσταται αυτοτελώς, αλλά έχει συνδεθεί με άλλο πράγμα, ώστε να θεωρείται μαζί του ένα πράγμα, κάτι που κρίνεται με τις αντιλήψεις των συναλλαγών.

Συστατικό είναι το πετράδι στο δαχτυλίδι, το τιμόνι στο αυτοκίνητο, τα οικοδομήματα σε σχέση με το έδαφος. Επίσης όλα τα κινητά που χρησιμοποιήθηκαν για την ανέγερση του οικοδομήματος είναι συστατικά του οικοδομήματος.

Συνέπεια του χαρακτηρισμού ενός πράγματος ως συστατικού είναι, ότι το συστατικό δεν μπορεί να είναι αντικείμενο ξεχωριστής κυριότητας, π.χ. τα κουφώματα ενός σπιτιού ανήκουν στον ιδιοκτήτη του σπιτιού, οι ρόδες του αυτοκινήτου στον ιδιοκτήτη του αυτοκινήτου.

Πράγματα όμως που έχουν συνδεθεί με το έδαφος για παροδικό μόνο σκοπό, δεν θεωρούνται συστατικά του ακινήτου (Α.Κ. 955 παράγρ. 1), όπως π.χ. παράπηγμα συνεργείου της οικοδομής, φυτά σε φυτώρια κλπ.

Επίσης και κινητά πράγματα, προσαρμοσμένα στο οικοδόμημα για παροδικό μόνο σκοπό, δεν θεωρούνται συστατικά του οικοδομήματος (Α.Κ. 955 παράγρ. 2), π.χ. ο μισθωτής του διαμερίσματος έχει τοποθετήσει κλιματιστικό μηχάνημα, που όταν λυθεί η μίσθωση θα το πάρει μαζί του.

Παράρτημα είναι το κινητό πράγμα που χωρίς να είναι συστατικό τού κυρίου πράγματος, έχει προοριστεί να εξυπηρετεί διαρκώς τον οικονομικό του σκοπό (Α.Κ. 956).

Για την ύπαρξη του παραρτήματος πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- α)** Να έχομε δύο αυτοτελή πράγματα, ένα κινητό ή ακίνητο που καλείται **κύριο** πράγμα και ένα κινητό πράγμα που αποτελεί το παράρτημα.
- β)** Το παράρτημα (κινητό πάντα πράγμα) πρέπει να εξυπηρετεί διαρκώς τον οικονομικό σκοπό του κυρίου πράγματος και όχι προσωρινά ή παροδικά.
- γ)** Το κινητό πράγμα που αποτελεί το παράρτημα να είναι αυθύπαρκτο, να μην είναι δηλαδή συστατικό άλλου πράγματος.
- δ)** Το παράρτημα να έχει τεθεί σε τοπική σχέση με το κύριο πράγμα, ώστε να είναι δυνατή η διαρκής εξυπηρέτηση του οικονομικού σκοπού του κυρίου πράγματος.

Έτσι παραρτήματα ενός αγροτικού ακινήτου είναι τα εργαλεία, ακόμη και τα ζώα που προορίζονται για την οικονομική του εκμετάλλευση, μιας βιομηχανικής μονάδας παραρτήματα είναι τα μηχανήματα και διάφορα εργαλεία που προορίζονται για την εξυπηρέτησή της, παραρτήματα είναι τα κουπιά σε σχέση με τη βάρκα κλπ.

Αποτέλεσμα της φύσεως του παραρτήματος (αυτοτελές και αυθύπαρκτο κινητό πράγμα), είναι ότι αποτελεί ιδιαίτερο αντικείμενο κυριότητας, σε αντίθεση με τα συστατικά μέρη του πράγματος που όπως είπαμε, δεν μπορεί να είναι αντικείμενο ξεχωριστής κυριότητας.

16.4 Πράγματα εκτός συναλλαγής.

Πράγματα εκτός συναλλαγής είναι τα κοινά σε όλους, τα κοινόχρηστα και τα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσίων, δημοτικών, κοινωνικών ή θρησκευτικών σκοπών (Α.Κ. 966).

Τα πράγματα αυτά (κινητά ή ακίνητα) αποκλείονται σύμφωνα με το νόμο από την ιδιωτική συναλλαγή.

Πράγματα εκτός συναλλαγής:

α) Τα κοινά σε όλους (πάγκοινα), όπως είναι ο ατμοσφαιρικός αέρας και η θάλασσα που χρησιμεύουν για τις ανάγκες όλων των ατόμων.

β) Τα κοινόχρηστα πράγματα είναι τα πράγματα που έχουν τεθεί στη διάθεση του κοινού και εξυπηρετείται έτσι το δημόσιο συμφέρον. Τέτοια είναι τα νερά με ελεύθερη και αστείρευτη ροή, οι δρόμοι, οι πλατείες, οι γιαλοί, τα λιμάνια και οι όρμοι, οι όχθες πλευσίμων ποταμών, οι μεγάλες λίμνες και οι όχθες τους (Α.Κ. 967).

Τα κοινόχρηστα, εφόσον δεν ανήκουν στην τοπική αυτοδιοίκηση, ανήκουν στο Δημόσιο (Α.Κ. 968).

γ) Πράγματα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσιολογικών σκοπών.

Δημόσιο σκοπό εξυπηρετούν π.χ. τα κτήρια του Κράτους που προορίζονται για τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως σχολεία, δημόσιες βιβλιοθήκες, μουσεία, νοσοκομεία, αεροδρόμια, στάδια, καθώς και τα κινητά που εξυπηρετούν δημόσιους σκοπούς, όπως τα όπλα των ενόπλων δυνάμεων κλπ.

Δημοτικό ή κοινωνικό σκοπό εξυπηρετεί η δημοτική ή κοινωνική βιβλιοθήκη, το δημοτικό πνευματικό κέντρο, το δημοτικό θέατρο, το δημοτικό νοσοκομείο κλπ.

Θρησκευτικό σκοπό εξυπηρετούν οι εκκλησίες, τα μοναστήρια, τα εκκλησιαστικά σκεύη, ιερά και άμφια, κειμήλια, οι εικόνες κλπ.

16.5 Ερωτήσεις.

- Τι είναι πράγμα; Στοιχεία της έννοιας του πράγματος.
- Τι είναι ακίνητα και κινητά πράγματα, αντικαταστατά και μη αντικαταστατά, αναλωτά και μη αναλωτά, διαιρετά και μη διαιρετά;
- Τι είναι συστατικά;
- Τι είναι παραρτήματα; Διαφορές συστατικών και παραρτημάτων.
- Ποια είναι πράγματα εκτός συναλλαγής; Ποια είναι τα κοινά σε όλους, τα κοινόχρηστα και τα προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσιολογικών σκοπών και ποιων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η ΚΥΠΡΙΟΤΗΤΑ

17.1 Γενικά.

Κυριότητα είναι η αναγνωριζόμενη από το νόμο άμεση και απόλυτη εξουσία του προσώπου (κυρίου) πάνω στο πράγμα και αναφέρεται σε όλες τις χρησιμότητες που το πράγμα εξυπηρετεί. Στοιχεία της κυριότητας είναι:

- a) **Αντικείμενο κυριότητας** μπορεί να είναι μόνο **πράγμα** και μάλιστα πράγμα που είναι ατομικά ορισμένο (δεν νοείται κυριότητα αορίστου πράγματος Α.Κ. 999).
- Υποκείμενο** της κυριότητας μπορεί να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο.
- b) Η εξουσία πάνω στο πράγμα πρέπει να αναγνωρίζεται **από το νόμο**, γι' αυτό λέμε ότι η κυριότητα είναι δημιούργημα της έννομης τάξεως και νοείται μέσα στο πλαίσιο του νόμου. Έτσι π.χ. δεν νοείται κυριότητα προσώπου πάνω σε παραλία, γιατί δεν την επιτρέπει ο νόμος.
- γ) Η εξουσία πάνω στο πράγμα πρέπει να είναι **άμεση**, ο κύριος δηλαδή ασκεί την εξουσία του πάνω στο πράγμα χωρίς να απαιτείται η παρεμβολή τρίτου προσώπου. Ο κύριος του αυτοκινήτου ασκεί την εξουσία του επάνω σε αυτό χωρίς την παρεμβολή τρίτου, ενώ ο ενοικιαστής αυτοκινήτου ασκεί την εξουσία του επάνω σε αυτό, γιατί ο κύριος του αυτοκινήτου το έχει επιτρέψει.
- δ) Η εξουσία πάνω στο πράγμα πρέπει να είναι **απόλυτη**, ο κύριος δηλαδή ασκεί την εξουσία του πάνω στο πράγμα και αυτή την εξουσία μπορεί και την αντιτάσσει εναντίον κάθε τρίτου προσώπου που δεν ανέχεται ή προσπαθεί να εμποδίσει την άσκηση της εξουσίας του κυρίου πάνω στο πράγμα. Ο κύριος ασκώντας την εξουσία του, απαγορεύει σε κάθε τρίτο κάθε τυχόν επέμβαση πάνω στο αντικείμενο της κυριότητάς του.

ε) Τέλος η εξουσία πάνω στο πράγμα είναι **καθολική**, καταλαμβάνει δηλαδή το πράγμα σε όλες τις χρησιμότητές του, ή με όλες τις δυνατές χρησιμότητές του. Ο κύριος του πράγματος ασκεί την εξουσία του επάνω στο πράγμα με όλους τους τρόπους που του παρέχει το πράγμα, με όλες τις νοητές χρησιμότητες.

17.2 Περιεχόμενο της κυριότητας.

Θετικό περιεχόμενο: Ο κύριος του πράγματος ασκεί την εξουσία του πάνω στο πράγμα όπως ο ίδιος θέλει ή όπως του αρέσει, εφόσον βεβαίως δεν προσκρούει στο νόμο ή σε δικαιώματα τρίτων (Α.Κ. 1000).

Μπορεί να έχει τον αγρό του ακαλλιέργητο, να καλλιεργεί ένα μέρος, να χτίζει στο άλλο μέρος ή να τον νοικιάζει κλπ.

Αρνητικό περιεχόμενο: Ο κύριος του πράγματος ασκεί την εξουσία του πάνω στο πράγμα αποκλείοντας κάθε ενέργεια από τρίτο πρόσωπο (Α.Κ. 1000), απαγορεύοντας δηλαδή σε κάθε άλλον να κάνει οποιαδήποτε ενέργεια επάνω στο πράγμα του.

17.3 Περιορισμοί της κυριότητας.

Όπως είπαμε, ο κύριος του πράγματος ασκεί την εξουσία του επάνω στο πράγμα όπως ο ίδιος θέλει, εφόσον όμως η άσκηση της εξουσίας δεν προσκρούει στο νόμο ή σε δικαιώματα τρίτων.

α) Ο νόμος επιβάλλει στην άσκηση της εξουσίας ορισμένους περιορισμούς (όρια) με γνώμονα την εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου. Τέτοιους περιορισμούς επιβάλλει π.χ. ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός (υποχρέωση πρασιάς, στοάς, ορισμένου ύψους κλπ.) και κυρίως τέτοιοι περιορισμοί επιβάλλονται μεταξύ γειτονικών ακινήτων, με σκοπό την αρμονική γειτνίαση κυρίων. Π.χ. ο κύριος ακινήτου έχει υποχρέωση να ανέχεται **την εκπομπή καπνού**, αναθυμιάσεων, θορύβου ή άλλες παρόμοιες επενέργειες που προέρχονται από άλλο ακίνητο, εφόσον (φυσικά) αυτές δεν παραβλάπτουν σημαντικά τη χρήση του ακινήτου του (Α.Κ. 1003). Έτσι π.χ. ο κύριος του αγρού, οφείλει να ανέχεται τη θερμότητα που προέρχεται από γειτονικό ακίνητο, όταν ο κύριος του γειτονικού καίει τα ξερά χόρτα, αλλά δεν οφείλει να ανεχθεί τέτοια θερμότητα, όταν έχει φυτέψει ευαίσθητα στη θερμοκρασία φυτά. Επίσης ο κύριος ακινήτου έχει δικαίωμα να απαιτήσει από κύριο γειτονικού ακινήτου να λάβει τα σωστά μέτρα για να αποτραπεί να πέσει στο δικό του ακίνητο μέρος της οικοδομής του

άλλου (Α.Κ. 1006), όπως επίσης δεν επιτρέπεται να σκάβεται το ακίνητο σε τέτοιο βάθος, ώστε το έδαφος του γειτονικού ακινήτου να στερηθεί το απαιτούμενο έρεισμα (Α.Κ. 1007), ή αν ακίνητο δεν έχει την αναγκαία δίοδο προς το δρόμο, έχει δικαιώματα ο κύριός του να απαιτήσει δίοδο από τους γείτονες (έναντι ανάλογης αποζημιώσεως) (Α.Κ. 1012).

β) Τα δικαιώματα τρίτων που περιορίζουν την άσκηση της εξουσίας του κυρίου πάνω στο πράγμα, είναι περιορισμοί του περιεχομένου της κυριότητας και επιβάλουν στον κύριο την ανοχή ενεργειών τρίτων. Τέτοιο π.χ. είναι το δικαίωμα που έχει ο κύριος αγρού, που το απόκτησε κατόπιν προηγούμενης συμφωνίας με τον κύριο του γειτονικού ακινήτου, να αντλεί νερό από το πηγάδι του γειτονικού ακινήτου

17.4 Προστασία της κυριότητας.

Η εξουσία του κυρίου επάνω στο πράγμα, είπαμε, πως είναι απόλυτη, δηλαδή ο κύριος αντιτάσσει την εξουσία του εναντίον κάθε τρίτου προσώπου που προσβάλλει την κυριότητά του ή τον εμποδίζει να την ασκήσει.

Προσβολή λοιπόν της κυριότητας είναι η αποβολή ή διατάραξη του κυρίου από τρίτο.

Όταν ο τρίτος αποβάλει τον κύριο από το πράγμα της κυριότητάς του, ο κύριος με αγωγή που καλείται **διεκδικητική αγωγή** ζητεί τη συνδρομή του Δικαστηρίου για την αναγνώριση της κυριότητάς του και την απόδοση σε αυτόν του πράγματος (Α.Κ. 1094).

Όταν ο τρίτος διαταράσσει με άλλο τρόπο τον κύριο στην άσκηση της εξουσίας του επάνω στο πράγμα, ο κύριος δικαιούται με αγωγή στο Δικαστήριο που καλείται **αρνητική αγωγή** να απαιτήσει από εκείνον που προσέβαλε την κυριότητα να άρει την προσβολή και να την παραλείπει στο μέλλον (Α.Κ. 1108).

17.5 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι κυριότητα; Ποια τα στοιχεία της κυριότητας;
2. Ποιο το θετικό και αρνητικό περιεχόμενο της κυριότητας;
3. Περιορισμοί της κυριότητας. Από το νόμο ή από δικαιώματα τρίτων. Παραδείγματα.
4. Προστασία της κυριότητας. Διεκδικητική και αρνητική αγωγή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ

ΤΟ ΕΝΕΧΥΡΟ

18.1 Γενικά.

Ενέχυρο είναι το εμπράγματο δικαιώμα που αποκτά ο δανειστής σε ξένο κινητό πράγμα. Η σύμβαση του ενεχύρου έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει την απαίτηση του δανειστή, στην περίπτωση που ο οφειλέτης δεν του επιστρέψει τα χρήματα. Γι' αυτό ο δανειστής έχει δικαιώμα να ικανοποιηθεί προνομιακώς από το πράγμα (Α.Κ 1209).

Ο δανειστής, που δανείζει χρήματα, ζητάει πολλές φορές εξασφάλιση. Η καλύτερη εξασφάλιση δεν είναι η υπόσχεση του οφειλέτη ότι θα εξοφλήσει το χρέος του, αλλά το ενέχυρο, που του παρέχει ως εμπράγματο δικαιώμα άμεση και απόλυτη εξουσία πάνω στο πράγμα. Με τη σύμβαση του ενεχύρου ο δανειστής μπορεί, όταν ο οφειλέτης δεν καταβάλει το χρέος, να πουλήσει σε πλειστηριασμό το πράγμα και να εισπράξει πρώτος αυτός (**προνομιακή ικανοποίηση**) από το προϊόν του εκπλειστηριασμού το χρέος του. Αν υπάρχει υπόλοιπο, το παίρνουν οι λοιποί δανειστές, που δεν έχουν ενέχυρο ή, αν δεν υπάρχουν, το παίρνει ο οφειλέτης.

Το ενέχυρο είναι εμπράγματο δικαιώμα [παράγρ. 5.2(δ)] και η σύμβαση, με την οποία συνιστάται, είναι εμπράγματη σύμβαση, αφού με αυτήν δημιουργείται εμπράγματο δικαιώμα [παράγρ. 11.2(δ)].

Ενέχυρο μπορεί να υπάρξει μόνο σε **ξένο κινητό πράγμα** (σε ακίνητα υπάρχει η **υποθήκη**, όπως θα πούμε στην παράγραφο 18.1). Αφού συνιστάται για εξασφάλιση χρηματικής απαιτήσεως ή απαιτήσεως που μπορεί να αποτιμηθεί σε χρήμα, είναι **παρεπόμενο δικαιώμα** [παράγρ. 5.2 (η)]. Ως παρεπόμενο δικαιώμα λοιπόν αποσκοπεί στο να εξυπηρετήσει άλλο ενοχικό δικαιώμα και γι' αυτό, αν το άλλο αυτό δικαιώμα είναι άκυρο (π.χ. άκυρο δάνειο), και το ενέχυρο είναι άκυρο.

18.2 Σύσταση συμβατικού ενεχύρου.

Το ενέχυρο συνιστάται κυρίως με σύμβαση (Α.Κ. 1211 – 1215).

Αυτός που δίνει το ενέχυρο καλείται **ενεχυραστής**, αυτός δε που λαμβάνει το ενέχυρο καλείται **ενεχυρούχος δανειστής ή δανειστής**.

Προϋποθέσεις της συστάσεως του ενεχύρου με σύμβαση είναι:

- Ο ενεχυραστής να είναι κύριος του πράγματος και να έχει ικανότητα για δικαιοπραξία.
- Απαιτείται συμφωνία μεταξύ ενεχυραστή και ενεχυρούχου δανειστή περί συστάσεως ενεχύρου, δηλαδή για εμπράγματη εξασφάλιση της απαιτήσεως του δανειστή. Ενεχυραστής μπορεί να είναι ο ίδιος ο οφειλέτης ή και τρίτος, δηλαδή το πράγμα, που δίνεται ως ενέχυρο, μπορεί να ανήκει στην κυριότητα είτε του οφειλέτη είτε και τρίτου. Το γιατί ο τρίτος δίνει το δικό του πράγμα ως ενέχυρο για εξασφάλιση του δικαιώματος του δανειστή, είναι ζήτημα που αφορά τον τρίτο και τον οφειλέτη (π.χ. θείος δίνει ενέχυρο για ένα δάνειο του ανηψιού του).
- Η συμφωνία πρέπει να γίνει είτε με συμβολαιογραφικό έγγραφο είτε με ιδιωτικό έγγραφο που να φέρει βέβαιη χρονολογία, δηλαδή χρονολογία που να μη μπορεί να αμφισβητηθεί (Α.Κ. 2111), όπως όταν βεβαιώνεται από Δημόσια αρχή ή από συμβολαιογράφο. Τέτοια χρονολογία π.χ. είναι εκείνη που έχει θεώρηση από την αστυνομία. Η συμφωνία επίσης πρέπει να προσδιορίζει την εξασφαλιζόμενη απαίτηση και να περιγράφει επακριβώς το πράγμα, για να αποφεύγονται αμφιβολίες.
- Μετά τη σύναψη της συμβάσεως πρέπει υποχρεωτικά να επακολουθήσει η παράδοση του πράγματος από τον ενεχυραστή στον ενεχυρούχο δανειστή ή σε τρίτο. Η παράδοση αυτή είναι απαραίτητη και ικανοποιεί την ανάγκη της **δημοσιότητας**, δηλαδή την ανάγκη να γίνει γνωστό το ενέχυρο. Αυτό είναι αναγκαίο, γιατί, αν το πράγμα έμενε στα χέρια του ενεχυραστή, ο κόσμος δεν θα γνώριζε ότι αυτό βαρύνεται με ενέχυρο και θα μπορούσε κάποιος π.χ. να το αγοράσει εν αγνοία του. Αποτέλεσμα της αγοράς αυτής θα ήταν να αποκτήσει ένα πράγμα που βαρύνεται με ενέχυρο, αφού το ενέχυρο, ως εμπράγματο δικαιώμα, παρακολουθεί το πράγμα σε κάθε του μεταβίβαση.

18.3 Υποχρεώσεις και δικαιώματα του δανειστή.

Ο ενεχυρούχος δανειστής έχει υποχρέωση να διαφυλάσσει το

πράγμα, αλλά δεν έχει το δικαιώμα και να το χρησιμοποιεί, ή να το μετενεχυράσει, εκτός αν έχει ειδικά συμφωνήσει γι' αυτό με τον ενεχυραστή.

Ο δανειστής, όταν δεν του εξοφληθεί το χρέος, δικαιούται, όπως είπαμε, να πουλήσει το πράγμα σε δημόσιο πλειστηριασμό (Α.Κ. 1237). Στον πλειστηριασμό αυτό μπορεί να πλειοδοτήσει και ο ίδιος, αλλά δεν μπορεί να πλειοδοτήσει αυτός που έδωσε το ενέχυρο, ο ενεχυραστής, γιατί αφού δεν εξόφλησε το χρέος του, πιθανολογείται ότι δεν θα τηρήσει και τις υποχρεώσεις του από τον πλειστηριασμό.

18.4 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι το ενέχυρο; Είναι εμπράγματο ή ενοχικό δικαιώμα; Αποκτάται το ενέχυρο σε ακίνητα πράγματα; Συνιστάται σε πράγμα του δανειστή;
2. Τι σημαίνει ότι το ενέχυρο είναι παρεπόμενο δικαιώμα;
3. Πώς συνιστάται το ενέχυρο;
4. Η συμφωνία συστάσεως ενεχύρου απαιτεί ορισμένο τύπο; Άν ναι, ποιον;
5. Απαιτείται παράδοση του πράγματος από τον ενεχυραστή στον ενεχυρούχο δανειστή; Γιατί;
6. Τι σημαίνει προνομιακή εξασφάλιση του δανειστή;
7. Πώς ο δανειστής ικανοποιείται από τον πλειστηριασμό του πράγματος;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η ΥΠΟΘΗΚΗ

19.1 Γενικά.

Η **υποθήκη**, όπως και το ενέχυρο, είναι εμπράγματο δικαιώμα [παράγρ. 5.2(δ)], αλλά σε ξένο ακίνητο πράγμα. Συνιστάται και αυτή προς εξασφάλιση απαιτήσεως, με την προνομιακή ικανοποίηση του δανειστή από το πράγμα (Α.Κ. 1257).

Οι λόγοι, που επιβάλλουν τη σύσταση υποθήκης, είναι ίδιοι με τους λόγους, που επιβάλλουν τη σύσταση ενεχύρου (παράγρ. 18.1).

Η υποθήκη είναι και αυτή, όπως είπαμε, εμπράγματο δικαιώμα, άρα η σύμβαση, με την οποία παρέχεται, είναι εμπράγματη σύμβαση και είναι παρεπόμενο δικαιώμα. Όσα αναφέραμε στα προηγούμενα για το ενέχυρο εφαρμόζονται και στην υποθήκη.

19.2 Σύσταση της υποθήκης.

Οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για να αποκτήσει ο δανειστής το δικαιώμα της υποθήκης είναι:

- α)** Το ακίνητο που δίνεται για υποθήκη να ανήκει στην κυριότητα είτε του οφειλέτη είτε και τρίτου, που παραχωρεί την υποθήκη για χάρη του οφειλέτη.
- β)** Να έχει ο δανειστής **νομικό λόγο**, που του χορηγεί δικαιώμα υποθήκης και να γίνει **εγγραφή** της υποθήκης στο βιβλίο υποθηκών στο υποθηκοφυλακείο.

Νομικός λόγος είναι π.χ. η δήλωση του οφειλέτη για παροχή υποθήκης ή οι ειδικές διατάξεις του νόμου ή η δικαστική απόφαση.

Π.χ. ο Α' δανείζει χρήματα στον Β'. Για να εξασφαλίσει ο Β' τα χρήματα του Α' του χορηγεί δικαιώμα υποθήκης σε ένα του ακίνητο (δήλωση του οφειλέτη).

Επίσης το δημόσιο έχει δικαιώμα να εγγράψει υποθήκη σε ακίνητα

του οφειλέτη του, ο οποίος του καθυστερεί φόρους (διάταξη του νόμου).

Ο νομικός λόγος, που χορηγεί στο δανειστή το δικαιώμα υποθήκης, καλείται **τίτλος υποθήκης**.

Η δικαιοπραξία, με την οποία παραχωρείται η υποθήκη είτε από τον οφειλέτη, είτε από τον τρίτο προς χάρη του οφειλέτη, γίνεται με μονομερή δήλωση σε συμβολαιογράφο και περιέχει επακριβή προσδιορισμό του δανειστή, της απαιτήσεως που ασφαλίζεται και του ακίνητου, στο οποίο χορηγείται η υποθήκη.

Η εγγραφή της υποθήκης στο βιβλίο υποθηκών είναι απαραίτητη για να γίνει γνωστό στους τρίτους ότι δόθηκε υποθήκη στο ακίνητο, για να λάβει δηλαδή δημοσιότητα η παροχή της υποθήκης. Άυτό επιβάλλεται για τους ίδιους λόγους, που αναφέραμε στο ενέχυρο [παράγρ. 18.2(δ)].

Ο δανειστής με αίτησή του ζητάει από τον υποθηκοφύλακα (δηλ. τον αρμόδιο υπάλληλο του υποθηκοφυλακείου) να γράψει στα βιβλία υποθηκών την υποθήκη.

Ο οφειλέτης μπορεί να χορηγήσει πολλές υποθήκες στο ίδιο ακίνητο για διάφορους δανειστές. Για τη σημασία της σειράς και της προτεραιότητας εγγραφής των υποθηκών θα μιλήσομε παρακάτω.

19.3 Δικαιώματα του δανειστή.

Ο δανειστής, όταν ο οφειλέτης δεν του πληρώσει το χρέος, δικαιούται να ζητήσει να βγει το ακίνητο σε πλειστηριασμό και από το προϊόν του πλειστηριασμού να ικανοποιηθεί η απαίτησή του. Στον πλειστηριασμό μπορεί να λάβει μέρος και ο δανειστής, όχι όμως ο παραχωρήσας την υποθήκη (οφειλέτης ή τρίτος) γιατί (όπως και για το ενέχυρο, παράγρ. 18.3), αφού δεν εξόφλησε το χρέος του, πιθανολογείται ότι δεν θα καταβάλει και το εκπλειστηρίασμα.

Αν στο ίδιο ακίνητο, που βγήκε στον πλειστηριασμό, υπάρχουν πολλές υποθήκες, τότε ικανοποιούνται οι δανειστές κατά σειρά εγγραφής της υποθήκης στο υποθηκοφυλακείο.

Έστω π.χ. ότι ο Α' έγραψε υποθήκη στο ακίνητο του Β' την 20/2/1988 για 100.000 δρχ., ο Γ' την 20/3/1988 για 100.000 δρχ. και ο Δ' την 22/3/1988 για 30.000 δρχ., και το ακίνητο πουλήθηκε στον πλειστηριασμό 220.000 δρχ. Ο Α' θα πάρει πρώτος τις 100.000 δρχ., ο Β' θα πάρει δεύτερος τις 100.000 δρχ. και ο Γ' θα πάρει ως τρίτος μόνο 20.000 δρχ. από τις 30.000 δρχ. που δικαιούται. Εξυπακούεται ότι αν μετά την εξόφληση των απαιτήσεων περισσέψουν χρήματα, αυτά τα

παίρνει ο οφειλέτης.

19.4 Απόσβεση και εξάλειψη της υποθήκης.

Όταν κατά κάποιο τρόπο αποσβεσθεί η απαίτηση, που ασφαλίζεται με υποθήκη, π.χ. ο οφειλέτης πληρώνει το χρέος του, η υποθήκη παύει να υφίσταται (αποσβέννυται), έχομε δηλαδή **απόσβεση της υποθήκης** (Α.Κ. 1317).

Απόσβεση επίσης της υποθήκης έχομε με τον πλειστηριασμό μια και οι ενυπόθηκοι δανειστές ικανοποιούνται μόνο από αυτόν. Παρά την απόσβεση της απαιτήσεως η υποθήκη εξακολουθεί να είναι γραμμένη στα βιβλία υποθηκών. Γι' αυτό πρέπει να ακολουθήσει μια ξεχωριστή πράξη, **η εξάλειψη**, που γίνεται από τον υποθηκοφύλακα, μόλις το ζητήσει εκείνος, που αγόρασε το ακίνητο στον πλειστηριασμό.

19.5 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι η υποθήκη; Είναι εμπράγματο δικαιώμα;
2. Η υποθήκη συνιστάται σε ακίνητα;
3. Τι είναι τίτλος υποθήκης;
4. Τι είναι εγγραφή της υποθήκης;
5. Αν υπάρχουν πολλές υποθήκες στο ίδιο ακίνητο, που βγαίνει στον πλειστηριασμό, πώς ικανοποιούνται οι δανειστές από το εκπλειστηρίασμα;
6. Τι είναι η απόσβεση και η εξάλειψη της υποθήκης;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

ΓΑΜΟΣ

20.1 Γενικά.

Ο γάμος είναι σύμβαση του οικογενειακού δικαίου και καταρτίζεται με τη σύμφωνη βούληση μεταξύ δύο προσώπων διαφορετικού φύλου με σκοπό τη δημιουργία μιας μεταξύ τους μόνιμης συμβιώσεως (κοινωνίας βίου). Η συμβίωση αυτή θα διέπεται από την αμοιβαιότητα και τη συντροφικότητα.

Αρχές που ισχύουν στο δίκαιο του γάμου είναι:

α) Η αρχή της ελευθερίας στη σύναψη του γάμου.

Κανείς δεν υποχρεώνεται να συνάψει γάμο, ο γάμος συνάπτεται ελεύθερα και αβίαστα χωρίς κανένα άμεσο ή έμμεσο εξαναγκασμό.

β) Η αρχή της συνάψεως μόνο μεταξύ ετεροφύλων προσώπων.

Συνεπώς γάμος μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου δεν υφίσταται, είναι κάτι το ανυπόστατο.

γ) Η αρχή της μονογαμίας.

Το οικογενειακό μας δίκαιο επιτρέπει τη σύναψη ενός μόνο γάμου και επιτρέπει τη σύναψη δεύτερου ή τρίτου γάμου μόνο μετά τη λύση του προηγούμενου.

20.2 Η σύναψη του γάμου.

Προϋπόθεση για τη σύναψη του γάμου είναι οι μελλόντιμοι να έχουν ενηλικιωθεί, να είναι δηλαδή ο καθένας τους δέκα οκτώ τουλάχι-

στον χρόνων [παράγρ. 9.3(α)].

Γάμος σε μικρότερη ηλικία επιτρέπεται κατόπιν αδείας του Δικαστηρίου και εφόσον επιβάλλεται από σπουδαίο λόγο (π.χ. εγκυμοσύνη).

Άλλη προϋπόθεση είναι οι μελλόνυμφοι να έχουν δικαιοπρακτική Ικανότητα [παράγρ. 9.3(α)] με την εξαίρεση, ότι μπορούν να έλθουν σε γάμο και οι νόμιμα απαγορευμένοι. Για την έγκυρη δήλωση της βουλήσεως οι μελλόνυμφοι πρέπει να παρίστανται αυτοπρόσωπα (αποκλείεται ο γάμος με αντιπρόσωπο). Υπάρχουν ιδιότητες ή καταστάσεις προσώπου, που εμποδίζουν το γάμο ή με ορισμένο άλλο πρόσωπο ή με οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο (= κωλύματα γάμου).

Τα κωλύματα του γάμου καθιερώθηκαν είτε από λόγους ηθικούς, είτε κοινωνικούς ή βιολογικούς.

Κώλυμα είναι ο υφιστάμενος γάμος, η συγγένεια εξ αίματος (απαγορεύεται ο γάμος με συγγενείς εξ αίματος σε ευθεία γραμμή απεριόριστα και σε πλάγια γραμμή ως και τον τέταρτο βαθμό) ή εξ αγχιστείας [παράγρ. 6.3(β)] [απαγορεύεται π.χ. ο γάμος μεταξύ αμφιθαλών ή ετεροθαλών αδελφών (άρθρα 1356 και 1357 Α.Κ.)], όπως επίσης εμποδίζεται ο γάμος εκείνου που υιοθέτησε ή των κατιόντων του με αυτόν που υιοθετήθηκε (Α.Κ. 1360).

20.3 Ο τύπος του γάμου.

Για τη σύναψη έγκυρου γάμου απαιτείται η τήρηση ορισμένου τύπου. Το οικογενειακό μας δίκαιο καθιερώνει δύο τύπους γάμου, τον θρησκευτικό και τον πολιτικό γάμο, που είναι και οι δύο ισότιμοι.

Ο θρησκευτικός γάμος τελείται με ιεροτελεστία που προβλέπει και διέπει το δόγμα ή το θρήσκευμα που έχουν οι μελλόνυμφοι.

Στον πολιτικό γάμο οι μελλόνυμφοι εκλέγουν ελεύθερα το Δήμο ή την Κοινότητα που θέλουν και δηλώνουν αυτοπρόσωπα τη συναίνεσή τους για την τέλεση του γάμου στο Δήμαρχο ή τον Πρόεδρο της Κοινότητας.

Η τέλεση του πολιτικού γάμου δεν εμποδίζει την τέλεση του θρησκευτικού γάμου και αντίστροφα.

20.4 Ελαπτωματικός γάμος.

Έχουμε τρεις κατηγορίες γάμων που έχουν κάποιο ελάπτωμα. Τον ανυπόστατο γάμο, τον άκυρο και τον ακυρώσιμο γάμο.

α) Ανυπόστατος είναι ο γάμος που έγινε χωρίς να τηρηθεί κανένας

από τους τύπους που προβλέπει ο νόμος. Δηλαδή γάμος που δεν έγινε με ιερολογία ή με πολιτικό τρόπο που προβλέπει ο νόμος, αλλά έγινε π.χ. στο Νομάρχη, είναι γάμος ανύπαρκτος, ανυπόστατος.

Ανυπόστατος όπως είπαμε είναι και ο γάμος μεταξύ προσώπων του ίδιου φύλου [παράγρ. 20.1(β)].

Ο ανυπόστατος γάμος είναι ανύπαρκτος γάμος και γι' αυτό δεν χρειάζεται τίποτε ιδιαίτερο για να διαπιστωθεί η ανυπαρξία του.

β) Άκυρος γάμος είναι ο γάμος που έγινε χωρίς τη συναίνεση των μελλονύμφων, ή όταν οι μελλόνυμφοι δεν είχαν την απαιτούμενη δικαιοπρακτική ικανότητα ή συντρέχει κάποιο κώλυμα γάμου.

γ) Ακυρώσιμος γάμος είναι ο γάμος, στον οποίο η συναίνεση που δόθηκε είναι προϊόν πλάνης ή απειλής. Περίπτωση πλάνης έχομε στην ταυτότητα του προσώπου του άλλου συζύγου. Ήλθε π.χ. η νύφη με σκεπασμένο το πρόσωπό της και μετά την τέλεση του γάμου ο γαμπρός διαπίστωσε, ότι δεν ήταν η μεγαλύτερη αδελφή που ήθελε να νυμφευθεί αλλά η μικρότερη αδελφή της. Περίπτωση απειλής έχομε όταν ο σύζυγος εξαναγκάστηκε στην τέλεση του γάμου παράνομα ή εναντίον των χρηστών ηθών. Παράνομη απειλή π.χ. έχομε όταν η σύζυγος εξαναγκάστηκε στην τέλεση του γάμου με απειλή στραγγαλισμού του γέροντα πατέρα της. Απειλή που αντίκειται στα χρηστά ήθη έχομε, όταν ο σύζυγος έρχεται σε γάμο, με την απειλή ότι θα γίνει καταγγελία του γονέα του για κάποια αξιόποινη πράξη που πράγματι έχει τελέσει [παράγρ. 9.3(δ)].

Η ομοιότητα στον άκυρο και ακυρώσιμο γάμο είναι, ότι και στις δύο περιπτώσεις **ο γάμος υφίσταται** και απαιτείται για να λυθεί δικαστική απόφαση (ενώ στον ανυπόστατο γάμο ο γάμος απαρχής δεν υφίσταται). Η διαφορά είναι, ότι **η ακυρότητα του γάμου δεν θεραπεύεται** και το δικαστήριο ακυρώνει οπωσδήποτε το γάμο είτε το ζητήσουν οι σύζυγοι, είτε τρίτος (της οικογένειας) που έχει έννομο συμφέρον (εκτός από ορισμένες περιπτώσεις, όπως όταν ο σύζυγος π.χ. συμπληρώσει το 180 έτος της ηλικίας του και αναγνωρίσει το γάμο του), ενώ **η ακυρωσία θεραπεύεται**, όταν ο σύζυγος μετά τη διάλυση της πλάνης του ή την παύση της απειλής, αναγνωρίσει το γάμο του, οπότε αν ο γάμος είναι έγκυρος και ισχυρός και δεν χρειάζεται καμιά δικαστική απόφαση για να τον κηρύξει έγκυρο.

20.5 Ερωτήσεις.

1. Τι είναι γάμος;
2. Ποιες αρχές διέπουν το γάμο;
3. Προϋποθέσεις για τη σύναψη του γάμου.
4. Κωλύματα γάμου.
5. Ποιοι οι τύποι συνάψεως του γάμου;
6. Τι είναι ο ανυπόστατος γάμος, ο άκυρος και ο ακυρώσιμος;
7. Ποια η ομοιότητα και ποια η διαφορά άκυρου και ακυρώσιμου γάμου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

21.1 Γενικά.

Ο γάμος παράγει για τους συζύγους αμοιβαία υποχρέωση για συμβίωση (Α.Κ. 1386) ενώ παράλληλα οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού βίου (Α.Κ. 1387).

Όπως είπαμε, με το γάμο ιδρύεται μεταξύ των συζύγων μόνιμη συμβίωση (παράγρ. 20.1), που δημιουργεί πολύ μεγάλο αριθμό σχέσεων, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων.

Οι σχέσεις που αναφέρονται στην προσωπική κατάσταση των συζύγων καλούνται **προσωπικές σχέσεις**, ενώ οι σχέσεις που αναφέρονται στην περιουσιακή κατάσταση των συζύγων καλούνται **περιουσιακές σχέσεις**.

21.2 Προσωπικές σχέσεις των συζύγων.

Οι προσωπικές σχέσεις των συζύγων διέπονται από την αρχή της Ισονομίας των δύο φύλων. Περιπτωσιολογία:

a) **Υποχρέωση για συμβίωση.**

Η επιθυμία για συμβίωση αποτελεί πραγματικά το βασικό κίνητρο για την τέλεση του γάμου. Το περιεχόμενο της έννοιας της συμβιώσεως προσδιορίζεται από τις κοινωνικές και ηθικές αντιλήψεις που ισχύουν σε κάθε δεδομένη εποχή. Στην έννοια αυτή περιλαμβάνονται η συγκατοίκηση (κοινή οικογενειακή στέγη), η υποχρέωση σεβασμού, αγάπης, αλληλοσυμπληρώσεως, συμπαραστάσεως, τηρήσεως της συζυγικής πίστεως, της σαρκικής συνάφειας, τα κοινά ενδιαφέροντα, η κοινή ψυχαγωγία, η αλληλοβιόθεια στην επαγγελματική σταδιοδρο-

μία του καθενός κλπ.

β) Ρύθμιση του συζυγικού βίου.

Οι σύζυγοι αποφασίζουν από κοινού για κάθε θέμα του συζυγικού βίου (Α.Κ. 1387 παράγρ. 1). Η ρύθμιση αυτή πρέπει να μην εμποδίζει την επαγγελματική και την υπόλοιπη δραστηριότητα του καθενός από αυτούς και να μην παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητάς του (Α.Κ. 1387 παράγρ. 2).

Οι σύζυγοι ελεύθερα διαμορφώνουν με κοινές αποφάσεις το συζυγικό τους βίο. Αυτοί καθορίζουν σε ποιο σπίτι θα μείνουν, συμφωνούν πού θα πάνε διακοπές το καλοκαίρι, ποιος θα ασχολείται με τις δουλειές του σπιτιού, ποιος με τις εξωτερικές δουλειές, τα ψώνια ή τι θα ψωνίσουν, τι έξοδα θα γίνουν για ένδυση, για ανάγκες του σπιτιού κλπ., ποια θα είναι η κοινή ψυχαγωγία, από κοινού θα αποφασίσουν αν θα κάνουν παιδί ή άλλο παιδί.

Η ρύθμιση του κοινού βίου δεν πρέπει να εμποδίζει την επαγγελματική δραστηριότητα του καθενός από τους συζύγους, που ελεύθερα και μόνος του χωρίς καμιά συναίνεση του άλλου διαλέγει τον τρόπο, τον τόπο κλπ. της επαγγελματικής του δραστηριότητας. Επίσης η κοινή ρύθμιση του συζυγικού βίου δεν μπορεί να παραβιάζει τη σφαίρα της προσωπικότητας του καθενός συζύγου. Έτσι αποκλείεται η παρακολούθηση των κινήσεων του ενός, ή παρεμπόδιση της επικοινωνίας του με τρίτους, ή παρακολούθηση των τηλεφωνημάτων του ή η ανάγνωση της αλληλογραφίας του, ή του προσωπικού του ημερολογίου.

γ) Το επώνυμο των συζύγων.

Με το γάμο δεν μεταβάλλεται το επώνυμο των συζύγων (Α.Κ. 1388 παράγρ. 1).

Στις κοινωνικές του σχέσεις ο κάθε σύζυγος μπορεί, με τη σύμφωνη γνώμη του άλλου, να χρησιμοποιεί το επώνυμο του τελευταίου ή να το προσθέτει στο δικό του (Α.Κ. 1388 παράγρ. 2).

Και η ρύθμιση αυτή είναι απόρροια της συνταγματικής αρχής της Ισότητας των δύο φύλων.

δ) Κοινή συμβολή για τις οικογενειακές ανάγκες.

Οι σύζυγοι έχουν την υποχρέωση να συνεισφέρουν από κοινού, ο

καθένας ανάλογα με τις δυνάμεις του, για την αντιμετώπιση των αναγκών της οικογένειας (Α.Κ. 1389).

Η συμβίωση δημιουργεί κοινές δαπάνες, όπως είναι το ενοίκιο, ο φωτισμός, η θέρμανση, το τηλέφωνο, το φαγητό, η διατροφή των παιδιών, τα έξοδα του νοικοκυριού και χίλια δυο άλλα. Το ύψος αυτών των δαπανών και γενικά το επίπεδο της καθημερινής ζωής, προσδιορίζεται με γνώμονα την οικονομική κατάσταση των συζύγων, την επαγγελματική τους κατάσταση και το κοινωνικό τους περιβάλλον.

Αυτές τις ανάγκες τις προσδιορίζουν με κοινή απόφαση οι δύο σύζυγοι και στην κάλυψη των δαπανών συνεισφέρουν και οι δύο ανάλογα με τις δυνάμεις τους. Η συνεισφορά γίνεται με την προσωπική εργασία, τα εισοδήματά τους και την περιουσία τους. Ως εργασία που αποτελεί συνεισφορά στα βάρη του γάμου νοούμε όχι μόνο την έξω από το σπίτι εργασία του καθενός από τους συζύγους, αλλά και την εργασία στο σπίτι, τη συμβολή του στη λειτουργία του σπιτιού, τη φροντίδα για την ανατροφή των παιδιών ή τη βοήθεια στο επιάγγελμα του άλλου συζύγου κλπ.

21.3 Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων.

- α)** Οι περιουσιακές σχέσεις των συζύγων διέπονται από την αρχή της περιουσιακής αυτοτέλειας. Συγκεκριμένα, κατά τη διάταξη άρθρ. 1397 Α.Κ. ο γάμος δεν μεταβάλλει την περιουσιακή αυτοτέλεια των συζύγων. Κάθε σύζυγος έχει τη δική του περιουσία ανεξάρτητη από την περιουσία του άλλου, και του ανήκει τόσο η περιουσία που ήταν δική του πριν από το γάμο, όσο και η περιουσία που απόκτησε με τις δικές του δυνάμεις μετά το γάμο. Με τον τρόπο αυτό κατοχυρώνεται η περιουσιακή ανεξαρτησία του κάθε συζύγου.
- β)** Εξαίρεση στον κανόνα καθιερώνει ο Αστικός Κώδικας για προστασία των τρίτων, ήτοι των δανειστών του καθενός από τους συζύγους. Ειδικότερα: Τα κινητά που βρίσκονται στη νομή ή κατοχή του ενός ή και των δύο συζύγων τεκμαίρεται υπέρ των δανειστών του καθενός από αυτούς, ότι ανήκουν στο σύζυγο που είναι οφειλέτης τους (Α.Κ. 1398 παράγρ. 1).

Το τεκμήριο αυτό είναι μαχητό, δηλαδή επιτρέπεται ο άλλος σύζυγος να αποδείξει ότι τα κινητά πράγματα ή ποια κινητά πράγματα (έπιπλα, ηλεκτρικές συσκευές, χαλιά κλπ.) ανήκουν σε αυτόν και δεν θα μπορούν έτσι να τα κατάσχουν οι δανειστές του άλλου.

Το τεκμήριο αυτό μπορεί να το επικαλεσθούν μόνον οι δανειστές του καθενός από τους συζύγους, που επιδιώκοντας την είσπραξη της απαιτήσεώς τους θα προβούν σε κατάσχεση των κινητών αυτών πραγμάτων.

Τα κινητά που βρίσκονται στη νομή ή στην κατοχή και των δύο συζύγων τεκμαίρεται στις μεταξύ τους σχέσεις, ότι ανήκουν και στους δύο κατά ίσα μέρη (Α.Κ. 1398 παράγρ. 2).

Τέλος τα κινητά που προορίζονται για την προσωπική χρήση των ατομικών αναγκών του καθενός από τους συζύγους, τεκμαίρεται ότι ανήκουν σε αυτόν, όπως π.χ. τα κοσμήματα που χρησιμοποιεί η σύζυγος τεκμαίρεται ότι της ανήκουν, το βιολί του βιολιστή συζύγου τεκμαίρεται, ότι του ανήκει.

- γ) Οι σύζυγοι μπορούν, πριν από το γάμο ή κατά τη διάρκειά του, για τη ρύθμιση των συνεπειών του γάμου στην περιουσιακή τους κατάσταση, να επιλέγουν με σύμβαση το σύστημα της κοινοκτημοσύνης (Α.Κ. 1403).

Το **σύστημα της κοινοκτημοσύνης** είναι ο τρόπος με τον οποίο ρυθμίζονται οι σύζυγοι τις μεταξύ τους περιουσιακές σχέσεις, ώστε να δημιουργείται μεταξύ τους κοινωνία κατά ίσα μέρη σε εκείνα τα περιουσιακά στοιχεία που θέλουν να περιλαβούν στην κοινωνία αυτή.

Η σύσταση της κοινοκτημοσύνης γίνεται με σύμβαση που καταρτίζεται μεταξύ των συζύγων, υποβάλλεται στον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου και καταχωρίζεται σε ειδικό δημόσιο βιβλίο. Μπορεί να γίνει πριν από το γάμο ή και κατά τη διάρκεια του γάμου και οι σύζυγοι ορίζουν με τη σύμβαση όλα ή ποια από τα περιουσιακά τους στοιχεία θέλουν να ρυθμίζονται από την κοινοκτημοσύνη και ποια να ανήκουν στην ατομική του καθενός ιδιοκτησία. Τέλος στη συμφωνία για κοινοκτημοσύνη κάθε σύζυγος μετέχει κατά ποσοστό 50% εξ αδιαρέτου με τον άλλο.

Όσο διαρκεί ο γάμος η κοινοκτημοσύνη ισχύει και λειτουργεί. Η κοινοκτημοσύνη λήγει με τη λύση του γάμου (με διαζύγιο), την ακύρωση του γάμου ή με το θάνατο του ενός συζύγου, όπως επίσης και με κοινή (αντίθετη) συμφωνία των συζύγων. Στην περίπτωση αυτή, η κοινή περιουσία μοιράζεται ανάμεσα στους συζύγους κατά ίσα μέρη.

21.4 Ερωτήσεις.

- Ποιες σχέσεις δημιουργούνται μεταξύ των συζύγων από το γάμο;
- Ποια η έννοια της υποχρεώσεως για συμβίωση;
- Πώς γίνεται η ρύθμιση του συζυγικού βίου;

4. Ποιο επώνυμο παίρνουν οι σύζυγοι με το γάμο;
5. Ποια είναι η κοινή συμβολή των συζύγων στις οικογενειακές ανάγκες;
6. Τι σημαίνει αρχή της περιουσιακής αυτοτέλειας στις περιουσιακές σχέσεις των συζύγων;
7. Εξαίρεση της αρχής της περιουσιακής αυτοτέλειας. Ποια είναι τα τεκμήρια στα κινητά πράγματα που βρίσκονται στη νομή ή στην κατοχή και των δύο συζύγων;
8. Ποιο είναι το σύστημα της κοινοκτημοσύνης; Πώς συνιστάται, τι περιλαμβάνει, πότε λήγει;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΤΕΚΝΩΝ

22.1 Γενικά.

Οι σχέσεις μεταξύ γονέας και τέκνου είναι δύο ειδών, σχέσεις προσωπικές και σχέσεις περιουσιακές. Μέχρις ότου ενηλικιωθεί το τέκνο υφίσταται παράλληλα με τις πιο πάνω σχέσεις μεταξύ γονέας και τέκνου η σχέση της **γονικής μέριμνας**, που είναι προσωπική και περιουσιακή σχέση.

22.2 Προσωπικές σχέσεις γονέων και τέκνων.

a) Αμοιβαία υποχρέωση στοργής.

Γονείς και τέκνα οφείλουν αμοιβαία μεταξύ τους βιόθεια, στοργή και σεβασμό (Α.Κ. 1507). Η υποχρέωση αυτή δεν επιδέχεται εξαναγκασμό και ανάγεται στο φυσικό και ηθικό δεσμό των μελών της οικογένειας.

β) Επώνυμο του τέκνου.

Οι γονείς υποχρεούνται να έχουν προσδιορίσει το επώνυμο των τέκνων τους με κοινή αμετάκλητη δήλωση. Η δήλωση γίνεται πριν από το γάμο, είτε σε συμβολαιογράφο, είτε στο λειτουργό (δήμαρχο ή ιερέα) ενώπιον του οποίου θα τελεσθεί ο γάμος (Α.Κ. 1505) [παράγρ. 6.3(δ)].

Με τη ρύθμιση αυτή προσδιορίζεται το επώνυμο του παιδιού πριν από το γάμο και με σχετική δήλωση, που δεν ανακαλείται, για να αποφεύγονται έτσι οι προστριβές μεταξύ των συζύγων.

Το επώνυμο που επιλέγουν οι σύζυγοι πρέπει να είναι κοινό για όλα τα τέκνα και μπορεί να είναι, είτε το επώνυμο του ενός από τους

γονείς, είτε συνδυασμός (πρώτα του ενός και μετά του άλλου) των επωνύμων και των δύο γονέων (Α.Κ. 1505 παράγρ. 2).

Αν οι γονείς παραλείψουν να κάνουν έγκαιρα την πιο πάνω δήλωση, τα τέκνα έχουν για επώνυμο το επώνυμο του πατέρα τους.

Τέλος το τέκνο που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του παίρνει το επώνυμο της μητέρας του (Α.Κ. 1506).

γ) Κατοικία του τέκνου.

Τα ανήλικα τέκνα έχουν κατοικία την κατοικία των γονέων τους, ή του γονέα που ασκεί μόνος τη γονική μέριμνα [Α.Κ. 56, παράγρ. 6.3(ε)].

22.3 Περιουσιακές σχέσεις γονέων και τέκνων.

Το τέκνο υποχρεούται να παρέχει στους γονείς του υπηρεσίες ανάλογες με τις δυνάμεις του για τη διοίκηση του οίκου ή την άσκηση του επαγγέλματός τους (Α.Κ. 1508).

Η πιο πάνω υποχρέωση βαρύνει όλα τα τέκνα, ανήλικα ή ενήλικα, άγαμα ή έγγαμα και δικαιούχοι της αντίστοιχης απαιτήσεως είναι και οι δύο γονείς. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται από τα τέκνα στους γονείς τους δωρεάν, χωρίς δηλαδή μισθό ή άλλη πληρωμή.

22.4 Η γονική μέριμνα. Γενικά.

Γονική μέριμνα είναι το καθήκον και το δικαίωμα των γονέων να μεριμνούν για το τέκνο τους (Α.Κ. 1510).

Οι γονείς οφείλουν να φροντίζουν για τα τέκνα τους, να έχουν την επιμέλεια του προσώπου των τέκνων τους, να τα εκπροσωπούν στις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις τους και να διοικούν την περιουσία τους (γονική διοίκηση). Ο γνώμονας της συμπεριφοράς των γονέων δεν είναι το δικό τους συμφέρον, αλλά το συμφέρον των τέκνων τους.

Η γονική μέριμνα ανήκει από κοινού, εξ ίσου, και στους δύο γονείς, που την ασκούν ο καθένας με αυτοτέλεια και πληρότητα και δεν την μοιράζονται μεταξύ τους. Σε περίπτωση θανάτου του ενός γονέα, ή κηρύξεως σε αφάνεια (παράγρ. 6.4), η γονική μέριμνα ανήκει αποκλειστικά στον απομένοντα γονέα. Στα τέκνα που γεννήθηκαν χωρίς γάμο η γονική μέριμνα ανήκει μόνο στη μητέρα.

Η γονική μέριμνα αρχίζει με τη γέννηση του τέκνου και παύει στο

σύνολό της ως προς τον ένα γονέα αν αυτός πεθάνει ή κηρυχθεί σε αφάνεια και ως προς τους δύο γονείς, αν το τέκνο ενηλικιωθεί ή πεθάνει ή κηρυχθεί σε αφάνεια [Α.Κ. 1538 και παράγρ. 6.2, 6.4 και 9.3(α)].

22.5 Άσκηση της γονικής μέριμνας.

Όπως είπαμε η γονική μέριμνα ανήκει και στους δύο γονείς **από κοινού** (Α.Κ. 1510). Αυτό σημαίνει ότι οι δύο γονείς πρέπει σε όλα τα θέματα ή τουλάχιστον στα περισσότερα, που αφορούν στο τέκνο να συνεργάζονται, να συνεννοούνται, να αλληλοσυμπληρώνονται και να συναποφασίζουν πάντοτε, αποβλέποντας και αποσκοπώντας στο συμφέρον του τέκνου. Φυσικά και μπορούν να κατανέμουν μεταξύ τους την άσκηση της γονικής μέριμνας, άλλος να επιβλέπει τα μαθήματα στο σχολείο, άλλος τα μαθήματα ξένων γλωσσών ή τον αθλητισμό, άλλος τη φροντίδα της περιουσίας του. Όπως επίσης ο καθένας από τους γονείς μπορεί και **μόνος του** να επιχειρεί ορισμένες πράξεις, που αναφέρονται στην άσκηση της γονικής μέριμνας, όπως μια πράξη που έχει επειγόντα χαρακτήρα, π.χ. το τέκνο κτύπησε και ο γονέας που ήταν κοντά το πήγε στο νοσοκομείο, όπου έγινε επείγουσα ιατρική επέμβαση ή όπως μια πράξη που είναι απλή και συνηθισμένη, π.χ. το ντύσιμο ή η πληρωμή των διδάκτρων του φροντιστηρίου. Φυσικά θα ακολουθήσει ενημέρωση του άλλου γονέα (Α.Κ. 1516).

Τι θα γίνει όμως σε περίπτωση που οι γονείς διαφωνούν, ο καθένας δηλαδή έχει διαφορετική γνώμη, π.χ. για το ποιο σχολείο θα διαλέξουν για τις σπουδές του τέκνου. Στις περιπτώσεις διαφωνίας και εφόσον πρόκειται για σημαντικά θέματα, προβλέπεται προσφυγή στο δικαστήριο, που θα λάβει την απόφαση που επιβάλλει το συμφέρον του τέκνου (Α.Κ. 1512).

22.6 Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου.

Όπως είπαμε, οι γονείς έχουν **την επιμέλεια** του προσώπου του τέκνου τους. Η επιμέλεια αυτή συνιστά μέρος του περιεχομένου της γονικής μέριμνας και είναι η σημαντικότερη πλευρά της ασκήσεως της γονικής μέριμνας.

“Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου περιλαμβάνει ιδίως την ανατροφή, την επίβλεψη, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του, καθώς και τον προσδιορισμό του τόπου της διαμονής του” (Α.Κ. 1518).

Έτσι λοιπόν οι γονείς φροντίζουν για την ανατροφή του τέκνου τους, την ανάπτυξη και ενίσχυση της προσωπικότητάς του, την κοινω-

νική και ηθική διαπαιδαγώγησή του, τον προσδιορισμό του θρησκεύματος, την ένδυση, την τροφή, την υγεία, τον αθλητισμό, τη στέγη, τη μόρφωση (ξένες γλώσσες, χορός, φωτογραφία, ζωγραφική), την εκπαίδευση, ακόμη και την ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση, τις αναγκαίες ιατρικές επεμβάσεις, το θέμα της ονοματοδοσίας του τέκνου κλπ.

Και εδώ την επιμέλεια ασκούν και οι δύο γονείς (παράγρ. 22.5) που αποβλέπουν πάντοτε στο συμφέρον του τέκνου.

22.7 Η γονική διοίκηση της περιουσίας του τέκνου.

Η γονική διοίκηση της περιουσίας του τέκνου συνιστά και αυτή μέρος του περιεχομένου της γονικής μέριμνας. Αφορά στη διοίκηση ολόκληρης της περιουσίας του τέκνου και περιλαμβάνει κάθε διαχειριστική πράξη που σχετίζεται με την περιουσία του τέκνου.

Φορείς της γονικής διοικήσεως είναι οι φορείς της γονικής μέριμνας και την ασκούν αποβλέποντας μόνο στο συμφέρον του τέκνου.

Διαχειριστικές πράξεις σχετικές με την περιουσία του τέκνου είναι η εκμετάλλευση, βελτίωση και επαύξηση της περιουσίας του τέκνου (περιουσίας που μπορεί να προέρχεται από κληρονομιά των πάππων, από δωρεά τρίτου κλπ.), η επωφελής τοποθέτηση των μετρητών του, η συντήρηση των διαφόρων περιουσιακών στοιχείων, η ανάγκη εκποιήσεως περιουσιακού στοιχείου για την καλύτερη αντιμετώπιση των εξόδων, π.χ. της εκπαίδευσεως του τέκνου κλπ.

Τέλος οι γονείς χρησιμοποιούν τα εισοδήματα από την περιουσία του τέκνου που διοικούν, για τη συντήρηση, τη μόρφωση και την εκπαίδευσή του (Α.Κ. 1529).

22.8 Ερωτήσεις.

1. Πόσων ειδών σχέσεις έχομε μεταξύ γονέων και τέκνων;
2. Ποιες είναι οι προσωπικές σχέσεις γονέων και τέκνων;
3. Ποιες είναι οι περιουσιακές σχέσεις γονέων και τέκνων;
4. Τι είναι η γονική μέριμνα; Σε ποιους ανήκει; Πώς αρχίζει και πότε παύει;
5. Πώς ασκείται η γονική μέριμνα; Ποιες πράξεις μπορεί να ασκεί μόνος του ο ένας γονέας; Τι γίνεται σε περίπτωση που οι δύο γονείς διαφωνούν;
6. Σε τι συνίσταται η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου;
7. Σε τι συνίσταται η γονική διοίκηση της περιουσίας του τέκνου; Ποιες διαχειριστικές πράξεις σχετίζονται με την περιουσία του τέκνου;

,ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΔΟΧΗ

23.1 Γενικά.

Κληρονομική διαδοχή ονομάζομε τη μεταβίβαση των νομικών σχέσεων, που γίνεται από τον αποθανόντα τον **κληρονομούμενο** δηλαδή στον **κληρονόμο**.

Κύριο χαρακτηριστικό της κληρονομικής διαδοχής είναι η φύση της ως **καθολικής** διαδοχής. Ο κληρονόμος δηλαδή υπεισέρχεται στη θέση του κληρονομουμένου, συνεχίζει την προσωπικότητα του κληρονομουμένου, και διαδέχεται τον αποθανόντα στο σύνολο των περιουσιακών του στοιχείων, και γενικά σε όλες τις νομικές σχέσεις. Συνέπεια της καθολικής αυτής διαδοχής είναι ο κληρονόμος να κληρονομεί όχι μόνο το ενεργητικό της κληρονομιάς, αλλά και το παθητικό, και έτσι αποκτά όχι μόνο τα περιουσιακά δικαιώματα του κληρονομουμένου αλλά και τις υποχρεώσεις του προς τρίτους.

Δύο είναι οι τρόποι για να διαδεχθεί ο κληρονόμος τον κληρονομούμενο στις νομικές του σχέσεις, η διαδοχή με διαθήκη και η διαδοχή χωρίς διαθήκη.

23.2 Διαδοχή με διαθήκη.

Διαθήκη ονομάζομε τη μονομερή δήλωση βουλήσεως του διαθέτη (κληρονομουμένου), με την οποία ρυθμίζει τις υποθέσεις του και τα περιουσιακά του στοιχεία μετά το θάνατό του.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της διαθήκης είναι, ότι είναι δικαιοπραξία μονομερής, αιτία θανάτου, ανεπίδεκτη εκπροσωπήσεως και τυπική.

Η διαθήκη είναι **μονομερής δικαιοπραξία** γιατί καταρτίζεται με μια μόνο δήλωση βουλήσεως, τη βούληση του διαθέτη [παράγρ. 9.2(a)].

Η διαθήκη είναι δικαιοπραξία **αιτία θανάτου** γιατί παράγει έννομα

αποτελέσματα μετά το θάνατο του διαθέτη [παράγρ. 9.2(β)].

Αυτό σημαίνει επίσης πως μέχρι να πεθάνει ο διαθέτης, μπορεί κάθε στιγμή να ανακαλέσει τη διαθήκη του ελεύθερα, γράφοντας άλλη ή να τη σκίσει, χωρίς να θίγει έτσι κανένα δικαιώμα κανενός, ούτε και του προσώπου ακόμη που είχε κατονομάσει κληρονόμο του.

Η διαθήκη είναι δικαιοπραξία **ανεπίδεκτη εκπροσωπήσεως** (αντιπροσωπεύσεως), συντάσσεται δηλαδή αυτοπροσώπως και όχι με αντιπρόσωπο [παράγρ. 11.3(α)].

Τέλος η διαθήκη είναι **τυπική δικαιοπραξία**, είναι δηλαδή απαραίτητο να γίνει με ορισμένο τύπο, που προβλέπει ο νόμος [παράγρ. 9.2(ζ)]. Ο τύπος είναι συστατικό στοιχείο της διαθήκης και επιβάλλεται για να προστατευθεί ο διαθέτης, που ακολουθώντας τον τύπο που ορίζει ο νόμος, με μεγαλύτερη προσοχή από τη συνηθισμένη, διατυπώνει την τελευταία του βούληση.

23.3 Είδη διαθηκών.

Έχομε τρία είδη διαθηκών, την ιδιόγραφη, τη δημόσια και τη μυστική.

a) **Η ιδιόγραφη διαθήκη** γράφεται ολόκληρη με το χέρι του διαθέτη, χρονολογείται και υπογράφεται απ' αυτόν (Α.Κ. 1721).

Προϋποθέσεις για το κύρος της ιδιόγραφης διαθήκης είναι:

1) Το ιδιόχειρο, 2) η χρονολογία και 3) η υπογραφή.

1) Η ιδιόγραφη διαθήκη πρέπει να γράφεται ολόκληρη από τον ίδιο το διαθέτη, να γράφεται δηλαδή **ιδιόχειρα** από την αρχή μέχρι το τέλος της (άκυρη είναι αν γραφεί σε γραφομηχανή ή σε κομπιούτερ). Βεβαίως υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν χέρια και γράφουν με το στόμα ή το πόδι. Και αυτή η γραφή εμπίπτει στην έννοια του νόμου, και η διαθήκη που έχει γραφεί από τον ίδιο το διαθέτη, που γράφει με το πόδι του ή με το στόμα του, είναι κι αυτή έγκυρη.

Η διαθήκη μπορεί φυσικά να γραφεί σε οποιοδήποτε κομμάτι χαρτιού, με μολύβι ή μελάνι, σε οποιαδήποτε γλώσσα θέλει ο διαθέτης ακόμη και με στενογραφία.

2) Η διαθήκη πρέπει να έχει απαραίτητα **χρονολογία**. Η χρονολογία έχει μεγάλη πρακτική σημασία, π.χ. αν ο διαθέτης έχει συντάξει δύο διαθήκες, με τη χρονολογία θα βρούμε ποια είναι η τελευταία, που καταργεί ή τροποποιεί την προγενέστερη.

Από τη χρονολογία πρέπει να προκύπτει η ημέρα, ο μήνας και

το έτος (Α.Κ. 1721).

3) Τέλος, η ιδιόγραφη διαθήκη πρέπει να έχει στο τέλος την υπογραφή του διαθέτη, που υπογράφει με τον τρόπο που συνηθίζει να υπογράφει.

β) *Η δημόσια διαθήκη* συντάσσεται από το διαθέτη με δήλωση της τελευταίας του βουλήσεως ενώπιον συμβολαιογράφου, ενώ είναι παρόντες τρεις μάρτυρες ή δεύτερος συμβολαιογράφος και ένας μάρτυρας (Α.Κ. 1724).

Ο διαθέτης δηλώνει *προφορικά* την τελευταία του βούληση στο συμβολαιογράφο, μπροστά στους μάρτυρες, και ο συμβολαιογράφος καταγράφει στο έγγραφό του τις δηλώσεις του διαθέτη. Με την ολοκλήρωση της γραφής ο συμβολαιογράφος διαβάζει όλο το κείμενο της διαθήκης στο διαθέτη, που ακολούθως το υπογράφει.

γ) Για την κατάρτιση *μυστικής διαθήκης* ο διαθέτης εγχειρίζει στο συμβολαιογράφο, ενώ είναι παρόντες τρεις μάρτυρες, ή δεύτερος συμβολαιογράφος και ένας μάρτυρας, έγγραφο, δηλώνοντας προφορικά ότι περιέχει την τελευταία του βούληση (Α.Κ. 1738). Το έγγραφο που εγχειρίζει ο διαθέτης στο συμβολαιογράφο έχει συνταχθεί προηγουμένως από το διαθέτη ίδιαιτέρως και δεν είναι απαραίτητο να είναι ιδιόχειρο, ούτε ακόμη να έχει χρονολογία, πρέπει όμως να φέρει την υπογραφή του διαθέτη (Α.Κ. 1740). Ο συμβολαιογράφος το παραλαμβάνει μπροστά στους μάρτυρες, το σφραγίζει (αν δεν είναι από τον διαθέτη προηγουμένως σφραγισμένο) και στημειώνει επάνω το όνομα και το επώνυμο του διαθέτη και τη χρονολογία της εγχειρίσεως και η σημείωση αυτή υπογράφεται από το διαθέτη. Παράλληλα ο συμβολαιογράφος συντάσσει και συμβολαιογραφική πράξη, όπου περιγράφει την κατάθεση της μυστικής διαθήκης.

δ) Θα πρέπει να τονίσουμε, ότι και τα τρία είδη διαθηκών είναι *ισότιμα*, δηλαδή ο διαθέτης με όποιο τύπο διαθήκης διαλέξει, μπορεί να εκφράσει εγκύρως την τελευταία του βούληση.

23.4 Διαδοχή χωρίς διαθήκη (εξ αδιαθέτου διαδοχή). Γενικά.

Όταν ο κληρονομούμενος δεν αφήνει διαθήκη, επέρχεται η διαδοχή χωρίς διαθήκη (εξ αδιαθέτου διαδοχή) και ο νόμος ορίζει πλέον ποιοι είναι οι κληρονόμοι του και με ποιο ποσοστό τον κληρονομούν.

Αρχή που διέπει τη ρύθμιση της διαδοχής χωρίς διαθήκη είναι ο *οικογενειακός δεσμός*, ώστε να κληρονομούν εκείνα τα πρόσωπα, που

συνδέονται στενότερα με τον κληρονομούμενο. Γι' αυτό βάση της εξ αδιαθέτου διαδοχής αποτελεί η εξ αίματος συγγένεια [παράγρ. 6.3(β)] και ο νόμος κατατάσσει τους στενότερους συγγενείς σε ομάδες (= τάξεις) που κάθε μία προηγείται στην κληρονομιά ανάλογα με το στενότερο συγγενικό δεσμό που έχει με τον κληρονομούμενο.

Σημειώνωμε, ότι το πρόσωπο από το οποίο κατάγεται άλλο πρόσωπο ονομάζεται **ανιών** [π.χ. ο πατέρας (= ανιών) σε σχέση με το παιδί] και το πρόσωπο που κατάγεται από το άλλο πρόσωπο ονομάζεται **κατιών** [π.χ. το παιδί (= κατιών) σε σχέση με τον πατέρα του]

23.5 Διαδοχή κατά τάξεις.

a) Όταν ο κληρονομούμενος δεν άφησε διαθήκη, τον κληρονομούν, (= καλούνται στην κληρονομιά), οι συγγενείς του **της πρώτης τάξεως**, που είναι οι κατιόντες του κληρονομουμένου και μάλιστα αδιακρίτως φύλου, ή βαθμού συγγενείας, δηλαδή τα τέκνα του, οι έγγονοί του, οι δισέγγονοι κλπ (Α.Κ. 1813). Οι κατιόντες του κληρονομουμένου καλούνται στην κληρονομιά **κατά ρίζες**, με συνέπεια ο πλησιέστερος κατιών να αποκλείει από την κληρονομιά τον απώτερο κατιόντα της ίδιας ρίζας. Η **ρίζα** περιλαμβάνει το σύνολο των εξ αίματος συγγενών που κατάγονται από το ίδιο πρόσωπο. Συνεπώς οι κληρονόμοι της πρώτης τάξεως **υποδιαιρούνται σε τόσες ρίζες, όσα είναι τα τέκνα του κληρονομουμένου**, και όλες οι ρίζες καλούνται στην κληρονομιά. Αρχηγός της ρίζας είναι το τέκνο του κληρονομουμένου και μέλη της ρίζας οι κατιόντες του (τα τέκνα του, οι έγγονοί του, οι δισέγγονοί του κλπ.).

Τα τέκνα μεταξύ τους κληρονομούν **κατά ίσα μέρη**. Εκείνος από τους συζύγους που επιζεί κληρονομεί το ένα τέταρτο της συνολικής κληρονομιάς (Α.Κ. 1820) και την υπόλοιπη κληρονομιά κληρονομούν κατά ίσα μέρη τα τέκνα.

Ας δώσουμε μερικά παραδείγματα:

- Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει σύζυγο και τρία τέκνα. Κληρονομούν η σύζυγος κατά το $\frac{1}{4}$ και τα τέκνα του κατά ίσα μέρη (δηλ. κατά το $\frac{1}{4}$).
- Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει σύζυγο και δύο τέκνα. Η σύζυγος κληρονομεί πάντα το $\frac{1}{4}$ και τα υπόλοιπα $\frac{3}{4}$ κληρονομούν τα δύο τέκνα κατά ίσα μέρη, δηλαδή κατά $\frac{3}{8}$ το καθένα.
- Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει μόνο ένα τέκνο και η σύζυγός του έχει προαποβιώσει. Το τέκνο κληρονομεί μόνο του το σύνολο της κληρονομιάς.

- Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει δύο τέκνα και από το τρίτο του τέκνο, που είχε προαποβιώσει, τον έγγονό του. Κληρονομούν κατά ίσα μέρη τα δύο τέκνα και ο έγγονος (γιατί λείπει ο αρχηγός της ρίζας του, δηλ. ο πατέρας του, και καλείται αυτός στη θέση του), κληρονομούν δηλαδή κατά το $\frac{1}{3}$ ο καθένας.
 - Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει ένα τέκνο και δύο εγγόνους από το δεύτερο τέκνο του που έχει προαποβιώσει. Το τέκνο του κληρονομεί το $\frac{1}{2}$ της κληρονομιάς και οι δύο έγγονοί μαζί το άλλο $\frac{1}{2}$ δηλαδή $\frac{1}{4}$ ο καθένας (γιατί ο κατιόντες του κληρονομουμένου καλούνται **κατά ρίζες** και εδώ οι δύο έγγονοι που προέρχονται από τον ίδιο πατέρα συνιστούν μία ρίζα).
 - Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει ένα τέκνο, έναν έγγονο από τέκνο που προαπεβίωσε και δύο εγγόνους από άλλο τέκνο που προαπεβίωσε. Το τέκνο κληρονομεί το $\frac{1}{3}$, ο μοναδικός έγγονος το $\frac{1}{3}$ και οι άλλοι δύο έγγονοι το άλλο $\frac{1}{3}$, δηλαδή το $\frac{1}{6}$ ο καθένας.
 - Πεθαίνει ο πατέρας και αφήνει μόνο έναν έγγονο ο οποίος έχει και έναν κατιόντα, δισέγγονο του κληρονομουμένου. Κληρονομεί όλη την κληρονομιά ο έγγονος, γιατί αποκλείει το δισέγγονο που προέρχεται από την ίδια ρίζα.
- β)** Αν δεν υπάρχουν συγγενείς από την πρώτη τάξη καλούνται στη **δεύτερη τάξη** μαζί οι γονείς του κληρονομουμένου, οι αδελφοί, καθώς και τα τέκνα και έγγονοι αδελφών που έχουν πεθάνει πριν από αυτόν (Α.Κ. 1814).
- γ)** Αν δεν υπάρχουν συγγενείς της πρώτης και της δεύτερης τάξεως, στην **τρίτη τάξη** καλούνται οι παππούδες και οι γιαγιάδες του κληρονομουμένου και από τους κατιόντες τους τα τέκνα και οι έγγονοι (Α.Κ. 1816).
- δ)** Στην **τέταρτη τάξη** καλούνται ο προπαππούδες και οι προγιαγιάδες του κληρονομουμένου (Α.Κ 1817). Εκείνος από τους συζύγους που επιζεί καλείται ως κληρονόμος με τους συγγενείς της δεύτερης, τρίτης και τέταρτης τάξεως στο μισό της κληρονομιάς (Α.Κ. 1820).
- ε)** Αν δεν υπάρχουν συγγενείς της πρώτης, της δεύτερης της τρίτης και της τέταρτης τάξεως, ο σύζυγος που επιζεί καλείται ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος σε ολόκληρη την κληρονομιά (**πέμπτη τάξη** Α.Κ. 1821).
- στ)** Αν κατά το θάνατο του κληρονομουμένου δεν υπάρχουν ούτε

συγγενείς από εκείνους που καλούνται στην κληρονομιά κατά τα πιο πάνω, ούτε σύζυγος του κληρονομουμένου, ως εξ αδιαθέτου κληρονόμος καλείται το δημόσιο (**έκτη τάξη** Α.Κ. 1824).

23.6 Ερωτήσεις.

1. Τι ονομάζομε κληρονομική διαδοχή; Ποιο είναι το κύριο χαρακτηριστικό της;
2. Ποια είναι τα στοιχεία της διαθήκης;
3. Είδη διαθηκών.
4. Τι απαιτείται για να είναι έγκυρη μία ιδιόγραφη διαθήκη;
5. Πώς καταρτίζεται η δημόσια και η μυστική διαθήκη;
6. Ποιο είδος διαθήκης πλεονεκτεί;
7. Εξ αδιαθέτου διαδοχή. Διαδοχή κατά τάξεις.
8. Τι καλείται ρίζα;

**ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΑΡΑΓΡΑΦΩΝ
ΜΕ ΤΑ ΑΡΘΡΑ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΚΩΔΙΚΑ**

Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος	Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος
1	1.2	110	8.4β
2	1.2	117	8.4β
3	1.5	118	8.4β
34	6.2	122	8.4γ
35	6.2	127	9.3α
36	6.2	128	9.3α
40	6.4	129	9.3α
50	6.4	133	9.3α
51	6.3	134	9.3α
56	6.3ε και 22.2γ	136	9.3α
57	7.2	138	9.3γ
58	7.5	139	9.3γ
63	8.3α	140	9.3γ
64	8.3β	141	9.3γ
65	8.3γ	143	9.3γ
67	8.3γ	147	9.3δ
68	8.3γ	151	9.3δ
69	8.3γ	158	9.3ε
70	8.3γ	159	9.3ε
71	8.3γ	160	9.3ε
72	8.3δ	167	9.3β
77	8.3ε	173	10.5
78	8.4α	174	9.3στ
80	8.4α	178	9.3στ
83	8.4α	179	1.2 και 9.3στ
93	8.4α	184	15.6
97	8.4α	185	18.3
99	8.4α	187	18.3
103	8.4α	189	18.3
104	8.4α	192	10.3
105	8.4α	197	10.4
108	8.4β	198	10.4
109	8.4β	200	10.5

Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος	Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος
211	11.1	544	13.3
213	11.4	559	13.3
216	11.5α	574	15.1 και 15.2
217	11.5α	575	15.2
218	11.5β	599	15.2
219	11.5β	608	15.3
222	11.5β	694	12.3β
223	11.5β	806	14.1
224	11.5β	807	14.2
229	11.5γ	947	14.2
235	11.5δ	948	16.1
241	9.3α	951	16.2
247	12.1	953	16.2γ
248	12.4	955	16.3
249	12.1	956	16.3
250	12.5	966	16.3
251	12.3	967	16.4
255	12.6	968	16.4
256	12.6	999	16.4
257	12.6	1000	17.1
260	12.7	1003	17.2
261	12.7	1006	17.3
270	12.7	1007	17.3
275	12.1	1012	17.3
279	12.8	1094	17.3
281	3.2	1108	17.4
287	5.2δ	1118	5.2δ
296	93στ	1209	18.1
361	3.1 και 10.1	1211-1215	18.2
513	13.1	1237	18.3
514	13.3	1257	19.1
516	13.3	1317	19.4
534	13.3	1350	9.3α
536	13.3	1356	20.2
540	13.3	1357	20.2
543	13.3	1360	20.2

Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος	Άρθρο Α.Κ.	Παράγραφος
1386	21.1	1529	22.7
1387	21.1 και 21.2β	1538	22.4
1388	21.2γ	1700	9.3α
1389	21.2δ	1721	23.3α
1397	21.3α	1724	23.3β
1398	21.3β	1738	23.3γ
1403	21.3γ	1740	23.3γ
1505	6.3δ και 22.2β	1813	23.5α
1506	22.2β	1814	23.5β
1507	22.2α	1816	23.5γ
1508	22.3	1817	23.5δ
1510	22.4 και 22.5	1820	23.5α και 23.5δ
1512	22.5	1821	23.5ε
1516	22.5	1824	23.5στ
1518	22.6	1825	6.3β

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ
(οι αριθμοί παραπέμπουν στη σχετική παράγραφο)

- Αγωγή
– διεκδικητική 17.4
– αρνητική 17.4
- Ανήλικος 9.3
- Ανικανότητα για δικαιοπραξία 9.3
- Αντιπροσώπευση 11.1
– άμεση – έμμεση 11.2
– νόμιμη – εκούσια 11.2
- Αξίωση 12.1
– απαράγραπτη 12.4
– απόσβεση – παραγραφή 12.1
– γέννηση 12.3α
– δικαστική επιδιώκηση 12.3β
– μεταξύ συζύγων 12.4
– οικογενειακή 12.4
- Απάτη 9.3δ
- Απειλή 9.3δ
- Αποδοχή προτάσεως 10.3
- Αστικός Κώδικας 0.4
- Αυτοσύμβαση 11.5δ
- Αφάνεια 6.4
- Βία ψυχολογική 9.3δ
- Βούληση 9.1
- Γάμος 20.1
– άκυρος 20.4β
– ακυρώσιμος 20.4γ
– ανυπόστατος 20.4α
– ελαττωματικός 20.4
– θρησκευτικός 20.3
– πολιτικός 20.3
- σύναψη 20.2
– τύπος 20.3
- Γονική μέριμνα 22.4
– διοίκηση 22.7
- Δάνειο 14.1
- Δήλωση βουλήσεως 9.1 και 9.3β
– ρητή – σιωπηρά 9.3β
– απευθυντέα 9.3β
– μη απευθυντέα 9.3β
- Δημόσια Τάξη 1.5
- Διαδοχή κληρονομική 23.1
– κατά τάξεις 23.4 και 23.5
– με διαθήκη 23.2
– χωρίς διαθήκη 23.4
- Διάθεση 9.2ε
- Διαθήκη 23.2
– ιδιόγραφη 23.3I
– δημόσια 23.3II
– μυστική 23.3III
– ισότιμες 23.3IV
- Διάλυση σωματείου 8.4
- Διαμονή 6.3ε
- Διαπραγματεύσεις 10.4
- Διάσταση δηλώσεως και βουλήσεως 9.3γ
- Διεθνείς συμβάσεις 1.5
- Δίκαιο 0.1
– ιδιωτικό – δημόσιο 0.2
- Δικαιοπραξία 9.1
– αισχροκερδής 9.3στ
– αιτιώδης – αναιτιώδεις 9.2στ
– άτυπη 9.3ε
– διαθέσεως 9.2ε
– υποσχέσεως 9.2ε

- εικονική 9.3γ
 - εν ζωή και αιτία θανάτου 9.2β
 - εναντίον των χρηστών ηθών 9.3στ
 - ενοχική – εμπράγματη 9.2δ
 - επαχθής – χαριστική 9.2γ
 - μονομερής – διαθέσεως 9.2α
- Δικαίωμα 5.1**
- αδιαιρέτο – διαιρετό 5.2θ
 - απόλυτο – σχετικό 5.2α και 5.2β
 - δημόσιο – ιδιωτικό 5.2
 - διαπλαστικό 5.2γ
 - ενοχικό – εμπράγματο 5.2δ
 - ηθικό του δημιουργού 7.4
 - καταχρηστική άσκηση 3.2
 - κληρονομικό 5.2στ
 - κύριο – παρεπόμενο 5.2η
 - οικογενειακό 5.2ε
 - προσωπικότητας 5.2ζ και 7.1
 - στα προϊόντα της διάνοιας 7.4

Δικαστική αντίληψη 9.3α

Δικαστική απαγόρευση 9.3α

Διοίκηση νομικού προσώπου 8.3γ

Δουλεία 5.2δ

- Επώνυμο 6.3δ - 21.γ - 22.2β**
- Ερμηνεία δηλώσεως βουλήσεως 10.5**
- Εταιρεία αστική 8.4δ**
- Ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις 10.4**

Ηθική βλάβη 7.2γ

Ηλικία 9.3α

Θάνατος 6.2

Ίδρυμα 8.4β

Ιθαγένεια 6.3γ

Ικανότητα δικαίου 6.1

Ικανότητα για δικαιοπραξία 9.3α

Καλή πίστη 3

Έγγραφο 9.3ε

Έδρα νομικού προσώπου 8.3γ

Έθιμο 1.4

Εικονικότητα 9.3γ

Εκκαθάριση 8.3δ

Ελαπτώματα βουλήσεως 9.3δ

Ενέχυρο 18

Ενηλικότητα 9.3α

Ενοχή 5.2δ

- ατελής ή φυσική 12.2
- θετική – αρνητική 12.3α

**Επιμέλεια του προσώπου του
τέκνου 22.6**

Επιτροπή εράνων 8.4γ

– στην καταχρηστική άσκηση δικαιώματος 3.2

– κατά το στάδιο διαπραγματεύσεων 10.4

– στην ερμηνεία των συμβάσεων 10.5

Κανόνες δικαίου 1

Κανόνες διεθνούς δικαίου 1.5

Κατάχρηση δικαιώματος 3.2

Κατοικία 6.3ε

– εκούσια – αναγκαία (εκ του νόμου) 6.3ε

– τέκνων 22.3γ

Κληρονομική διαδοχή 23.1

Κοινοκτημοσύνη 21.3γ

Κυριότητα 17.1

- περιεχόμενο 17.2
- περιορισμοί 17.3
- προστασία 17.4
- προσβολή 17.4
- Κυοφορούμενος 6.2**
- Μίσθωση πράγματος 15.1**
- Μονομερής δικαιοπραξία 9.2α**
- Νομικά πρόσωπα 8.1**
 - δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου 8.2
 - σύσταση 8.3α
 - έδρα 8.3β
 - διοίκηση 8.3γ
 - εκκαθάριση 8.3δ
 - ευθύνη 8.3γ
 - περιουσία 8.3ε
- Νομολογία 1.6**
- Νόμος 1.2**
 - αναδρομική δύναμη 1.2
 - ερμηνευτικός 4.2α
 - κατάργηση 1.3
- Όνομα 6.3δ και 7.5**
- πενταετής 12.5
- Παραρτήματα 16.3**
- Περιουσία σωματείου 8.3ε**
- Περιορισμένη ικανότητα για δικαιοπραξία 9.3α**
- Πηγές δικαίου 1**
- Πλάνη 9.3γ**
 - σχετικά με τα παραγωγικά αίτια της βουλήσεως 9.3γ
- Πληρεξουσιότητα 11.5α**
 - ανάκληση 11.5β
 - παύση 11.5β
 - πληρεξούσιο 11.5α
- Πνευματική ιδιοκτησία 7.4**
- Πράγματα 16.1**
 - ακινήτα και κινητά 16.2α
 - αναλωτά και μη αναλωτά 16.2γ
 - αντικαταστατά και μη αντικαταστατά 16.2β
 - διαιρετά και μη διαιρετά 16.2δ
 - εκτός συναλλαγής 16.4
 - κοινά σε όλους 16.4α
 - κοινόχρηστα 16.4β
 - προορισμένα για την εξυπηρέτηση δημοσιολογικών σκοπών 16.4γ
- Προθεσμία αποσβεστική 12.8**
- Προϊόντα διάνοιας 7.4**
- Προσύμφωνο 9.3ε**
- Προσωπικότητα 5.2γ και 7.1**
- Πρόταση για σύναψη συμβάσεως 10.3**

- Παραγραφή 12.1**
 - αναστολή 12.1
 - απαράγραπτες αξιώσεις 12.4
 - διακοπή 12.7
 - εικοσαετής 12.1
 - έναρξη 12.3
- Ρίζα 23.5**

- Σύζυγοι 21.1**
 - επώνυμο 21.2γ

- κοινή συμβολή για τις οικογενειακές ανάγκες 21.2δ
 - κοινοκτημοσύνη 21.3γ
 - περιουσιακές σχέσεις 21.3
 - προσωπικές σχέσεις 21.2
 - τεκμήριο κινητών 21.3
- Σύμβαση 10.1**
- αμφοτεροβαρής – ετεροβαρής 10.2
 - διεθνής 1.5
 - ερμηνεία 10.5
 - κατάρτιση 10.3
 - προσύμφωνο 9.3ε
- Συναλλακτικά ήθη 2.3**
- Συστατικά 16.3**
- Σωματείο 8.4**
- διάλυση 8.4
 - καταστατικό 8.4
 - συνέλευση 8.4
- γονική μέριμνα 22.4
 - επιμέλεια του προσώπου 22.6
 - επώνυμο του τέκνου 22.2β
 - κατοικία 22.2γ
 - περιουσιακές σχέσεις γονέων και τέκνων 22.3
 - προσωπικές σχέσεις γονέων και τέκνων 22.2
- Τύπος διαιτοπραξίας 9.3ε**
- αρχή του ατύπου των συμβάσεων 9.2δ και 9.3ε
 - προσύμφωνο 9.3ε
- Υπηκοότητα 6.3γ**
- Υπογραφή 9.3ε**
- Υποθήκη 19.1**

Τάξη 23.4

Χρηστά ήθη 2.2 και 9.3στ

Τέκνα 23.4

- αμοιβαία υποχρέωση στοργής γονέων και τέκνων 22.2
- άσκηση γονικής μέριμνας 22.5
- γονική διοίκηση περιουσίας 22.7

Ψευδοαντιπρόσωπος 11.5γ

Ψυχική οδύνη 7.2γ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η έννοια του δικαίου

0.1 Γενικά	1
0.2 Διακρίσεις του δικαίου	1
0.3 Διακρίσεις ιδιωτικού δικαίου	2
0.4 Αστικός Κώδικας	2
0.5 Οι γενικές αρχές	3
0.6 Το ενοχικό δίκαιο	3
0.7 Το εμπράγματο δίκαιο	3
0.8 Το οικογενειακό δίκαιο	3
0.9 Το κληρονομικό δίκαιο	3
0.10 Ερωτήσεις	3

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΤΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Πηγές του δικαίου

1.1 Γενικά	4
1.2 Ο νόμος	4
1.3 Κατάργηση νόμων	5
1.4 Το έθιμο	5
1.5 Κανόνες του διεθνούς δικαίου και διεθνείς συμβάσεις	6
1.6 Νομολογία	6
1.7 Κανόνες δημόσιας τάξεως	6
1.8 Ερωτήσεις	7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ηθική – Χρηστά ήθη – Συναλλακτικά ήθη

2.1 Η ηθική	8
2.2 Χρηστά ήθη (άρθρα 178 και 179 Α.Κ.)	8
2.3 Συναλλακτικά ήθη (άρθρα 197, 200 και 288 Α.Κ.)	9

2.4 Ερωτήσεις	9
-------------------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η αρχή της καλής πίστεως

3.1 Γενικά	10
3.2 Η αρχή της καλής πίστεως (άρθρα 197, 200 και 288 Α.Κ.)	10
3.3 Ερωτήσεις	12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ερμηνεία των κανόνων του δικαίου

4.1 Γενικά	13
4.2 Μέθοδοι ερμηνείας του δικαίου	13
4.3 Ερωτήσεις	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Δικαιώματα και διακρίσεις του δικαιώματος

5.1 Δικαιώματα	16
5.2 Διακρίσεις του δικαιώματος	16
5.3 Ερωτήσεις	21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Περί προσώπων

6.1 Γενικά	22
6.2 Φυσικά πρόσωπα	22
6.3 Ιδιότητες του φυσικού προσώπου	23
6.4 Αφάνεια	24
6.5 Ερωτήσεις	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Προστασία της προσωπικότητας

7.1 Γενικά	26
7.2 Προστασία της προσωπικότητας	26
7.3 Προστασία της προσωπικότητας μετά το θάνατο	30
7.4 Προστασία της πνευματικής ιδιοκτησίας	30
7.5 Προστασία του ονόματος	32
7.6 Ερωτήσεις	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Νομικά πρόσωπα

8.1 Γενικά	33
8.2 Διακρίσεις των νομικών προσώπων	33
8.3 Γενικές διατάξεις που ισχύουν για τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου	34
8.4 Νομικά πρόσωπα που προβλέπει ο Αστικός Κώδικας	37
8.5 Ερωτήσεις	39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

Δικαιοπραξίες

9.1 Γενικά	41
9.2 Είδη δικαιοπραξιών	42
9.3 Προϋποθέσεις καταρτίσεως της δικαιοπραξίας	44
9.4 Ερωτήσεις	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ

Περί συμβάσεων

10.1 Γενικά	54
10.2 Είδη των συμβάσεων	54
10.3 Κατάρτιση της συμβάσεως	55
10.4 Ευθύνη από τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας συμβάσεως	56
10.5 Ερμηνεία των συμβάσεων	56
10.6 Ερωτήσεις	58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΔΕΚΑΤΟ

Αντιπροσώπευση και πληρεξουσιότητα

11.1 Γενικά	59
11.2 Είδη αντιπροσωπεύσεως	59
11.3 Προϋποθέσεις της άμεσης αντιπροσωπεύσεως	61
11.4 Ικανότητα αντιπροσώπου	61
11.5 Πληρεξουσιότητα	62
11.6 Ερωτήσεις	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΩΔΕΚΑΤΟ

Παραγραφή και αποσβεστική προθεσμία

12.1 Γενικά	65
-------------------	----

12.2 Ατελής ή φυσική ενοχή	66
12.3 Προϋποθέσεις της παραγραφής	66
12.4 Απαράγραπτες αξιώσεις	68
12.5 Χρόνος της παραγραφής	68
12.6 Αναστολή της παραγραφής	68
12.7 Διακοπή της παραγραφής	70
12.8 Αποσβεστική προθεσμία	70
12.9 Ερωτήσεις	71

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η πώληση

13.1 Γενικά	73
13.2 Προϋποθέσεις συστάσεως της πωλήσεως	74
13.3 Υποχρεώσεις και ευθύνη των συμβαλομένων	74
13.4 Ερωτήσεις	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Το δάνειο

14.1 Γενικά	76
14.2 Χρόνος αποδόσεως του δανείου	77
14.3 Είδη δανείων	77
14.4 Ερωτήσεις	77

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η μίσθωση πράγματος

15.1 Γενικά	78
15.2 Υποχρεώσεις των συμβαλλομένων	78
15.3 Λήξη της μισθώσεως	78
15.4 Προστασία μισθώσεων καταστημάτων και κατοικιών	79
15.5 Ερωτήσεις	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΚΤΟ

Τα πράγματα

16.1 Γενικά	80
16.2 Διακρίσεις των πραγμάτων	81

16.3 Συστατικά και παραρτήματα	82
16.4 Πράγματα εκτός συναλλαγής	84
16.5 Ερωτήσεις	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΒΔΟΜΟ

Η κυριότητα

17.1 Γενικά	85
17.2 Περιεχόμενο της κυριότητας	86
17.3 Περιορισμοί της κυριότητας	86
17.4 Προστασία της κυριότητας	87
17.5 Ερωτήσεις	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΟΓΔΟΟ

Το ενέχυρο

18.1 Γενικά	88
18.2 Σύσταση συμβατικού του ενεχύρου	89
18.3 Υποχρεώσεις και δικαιώματα του δανειστή	89
18.4 Ερωτήσεις	90

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΚΑΤΟ ΕΝΑΤΟ

Η υποθήκη

19.1 Γενικά	91
19.2 Σύσταση της υποθήκης	91
19.3 Δικαιώματα του δανειστή	92
19.4 Απόσβεση και εξάλειψη της υποθήκης	93
19.5 Ερωτήσεις	93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ

Γάμος

20.1 Γενικά	94
20.2 Η σύναψη του γάμου	94
20.3 Ο τύπος του γάμου	95
20.4 Ελαττωματικός γάμος	95
20.5 Ερωτήσεις	97

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ

Οι σχέσεις συζύγων από το γάμο

21.1 Γενικά	98
-----------------------	----

21.2 Προσωπικές σχέσεις των συζύγων	98
21.3 Περιουσιακές σχέσεις των συζύγων	100
21.4 Ερωτήσεις	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Οι σχέσεις γονέων και τέκνων

22.1 Γενικά	103
22.2 Προσωπικές σχέσεις γονέων και τέκνων	103
22.3 Περιουσιακές σχέσεις γονέων και τέκνων	104
22.4 Η γονική μέριμνα. Γενικά	104
22.5 Άσκηση της γονικής μέριμνας	105
22.6 Η επιμέλεια του προσώπου του τέκνου	105
22.7 Η γονική διοίκηση της περιουσίας του τέκνου	106
22.8 Ερωτήσεις	106

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΙΚΟΣΤΟ ΤΡΙΤΟ

Η κληρονομική διαδοχή

23.1 Γενικά	107
23.2 Διαδοχή με διαθήκη	107
23.3 Είδη διαθηκών	108
23.4 Διαδοχή χωρίς διαθήκη (εξ αδιαθέτου). Γενικά	109
23.5 Διαδοχή κατά τάξεις	110
23.6 Ερωτήσεις	112
Ευρετήριο παραγράφων με τα άρθρα του Αστικού Κώδικα	113
Αλφαβητικό ευρετήριο	116
Πίνακας περιεχομένων	120